

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Υπό του κ. ΧΡ. Ν. ΑΓΑΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους 2. 3. Τόμ. Η')

δ' Νόμος

Ἀστικός κώδιξ — Εἰδικοί νόμοι

1. Ὁ νόμος ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν πηγὴν ἐργατικοῦ δικαίου. Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω (§ 2, 2 δ) λόγῳ τῆς προϋούσης τάσεως πρὸς αὐτόνομον συλλογικὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων ἐργασίας, παρατηρεῖται βαθμιαία ὑποχώρησις τῆς πηγῆς ταύτης, ἣτις οὕτω, περιορίζεται εἰς τὴν θέσπισιν γενικῶν διατάξεων. Οἱ ἐργατικοὶ νόμοι εἶναι, εἴτε γενικοὶ, ἀφορῶντες δηλ. ὅλας τὰς ἐργατικὰς σχέσεις, εἴτε εἰδικοὶ ρυθμίζοντες ὠρισμένας σχέσεις, ὡς εἶναι κυρίως οἱ περὶ ναυτικῆς ἐργασίας νόμοι. Πολλαὶ σχέσεις διέπονται ὑπὸ τῶν γενικῶν διατάξεων, παραλλήλως ὁμως ἐκχούουν λόγῳ τῆς ἰδιομορφίας των καὶ εἰδικαὶ διατάξεις, ρυθμίζουσαι μικρὸν ἢ μέγα τμήμα αὐτῶν, ὡς εἶναι αἱ τῶν ξενοδοχοῦπαλλήλων, ἡθοποιῶν, διδασκάλων ἰδιωτ. σχολείων, φορτοεκφρωτῶν κλπ. Εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ νομοθέτου ὑπάρχει περιορισμὸς τις, ἐκ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Διεθνοῦς Ὀργανώσεως Ἐργασίας, περὶ οὗ κατωτέρω (§ 3, III).

Εἰς τὸν νόμον περιλαμβάνονται καὶ τὰ εἰς ἐκτέλεσιν τούτου ἢ κατ' ἐξουσιοδότησιν αὐτοῦ ἐκδιδόμενα Β.Δ. ἢ ἄλλαι διοικητικαὶ πράξεις. Ἀπὸ ταύτας δέον νὰ διαστείλωμεν τὰς πράξεις ἐκείνας, αἵτινες δὲν θέτουσιν αὐτοβούλως κανόνας δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπικυροῦν, ἐλέγχουσι ἢ ἐπεκτείνουν κανόνας τιθεμένους αὐτονόμως ὑπὸ τῶν κοιν. ὀργανώσεων, ὡς π.χ. συλλογ. συμβάσεις, κανονισμοὺς κλπ. Περὶ τῶν κανόνων τούτων ὁμιλοῦμεν κατωτέρω ἰδιαιτέρως. Διὰ τὰς ὑπὸ μορφήν Β. Δ. κρατικὰς πράξεις ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 83 τοῦ Συντάγματος ἐπεξεργασία ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας. Πέραν ταύτης ὁ ν. 3239 τοῦ 1955 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλ. διαφορῶν ἐργασίας κλπ.» ὥρισεν, ὅπως τὸ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐργασίας συσταθὲν Ἐθνικὸν Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον Κοινωνικῆς Πολιτικῆς γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν παραπεμπομένων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας ἢ ἄλλων ὑπουργῶν... ἐπὶ παντὸς μέτρου, ἀνεξαρτήτως τῆς μορφῆς, ὑφ' ἣν τοῦτο ἐκδηλοῦται (νομοσχέδιον, διάταγμα, κανονιστικὴ διοικητικὴ πράξις) ἀναφερομένου: α. εἰς τὰ θέματα τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς, τοὺς ὅρους ἢ τὰς συνθήκας ἐργασίας καὶ τὰς σχέσεις ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν καὶ β. εἰς τὰ θέματα τῆς ἀπασχολήσεως, τῆς μαθητείας... (ἀρθρ. 29). Ἡ πρῶσις τῆς γνωματεῦσεως ταύτης δὲν θίγει τὸ κύρος τῆς ἐκδιδομένης πράξεως, τὸ κύρος αὐτῆς θίγεται ἀντιθέτως εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ νόμος ἀπαίτει τὴν

57) Περὶ τοῦ θέματος τούτου πρβλ. κατωτέρω (§ 3, 111, α).

58) Περὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐργατ. δικαστηρίων πρβλ. Χ. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ ἐπίλυσις τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν καὶ τὰ ἐργατικὰ δικαστήρια ἐν Ἐπιθ. Ἑλλ. καὶ ἄλλοδ. Νομολογίας, 1942, σελ. 95 σημ. 4.

τοιαύτην γνωμοδότησιν, ὡς ἐκεῖ, ὅπου π.χ. τὸ ἀνωτέρω Συμβούλιον ὑποκατεστάθη εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ Συμβουλίου Ἐργασίας (ν.δ. 3755)1957, ἄρθρ.9), ὡς π.χ. ἐπὶ τοῦ ἄρθρ.12 § 4 Π.Δ. 8)14-3-30 «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων περὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως» ἢ ἀκόμη ἀπαιτεῖ σὺ μ φ ω ν ο ν τοιαύτην ὡς π.χ. ἄρθρ. 10 § 2, 18 § 4 τοῦ αὐτοῦ Π.Δ. περὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως ἢ τὸ ἄρθρ. 1 § 2, 2 § 5 τοῦ α.ν. 539 τοῦ 1945 «περὶ ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν». Πολλοὶ νόμοι ἀπαιτοῦν διὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν κατ' ἐξουσιοδότησιν πράξεων γ ν ω μ ἄ τ ε υ σ ι ν ἢ α ἰ τ ῆ σ ι ν τῶν ἐνδιαφερομένων ὀργανώσεων, π.χ. Π.Δ. 8-4-32 περὶ «κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων περὶ χρονικῶν ὁρίων εἰς τὰ καταστήματα (ἄρθρ. 5, 6 § 3, 12 § 2 κλπ.). Π.Δ. 8)14-3-30 «περὶ κωδικοποιήσεως νόμων περὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως» (ἄρθρ. 13 § 2, 6 καὶ 10 § 2 κλπ.). Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται γνωμοδότησις ἀ σ τ υ ν ο μ ι κ ῆ ς ἀ ρ χ ῆ ς, δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 5 § 1 καὶ 2, 6 § 3, 12 § 2 Π.Δ. 8-4-32 «περὶ χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας εἰς τὰ καταστήματα» ἢ ἀκόμη σύμφωνος γνώμη αὐτῶν (ἄρθρ. 2 § 2, 6) Π.Δ. 8)14-4-30 «περὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως» κλπ. Ἐπίσης πολλὰὶ δ ι ε θ ν εῖ ς συμβάσεις ἐπικυρωθεῖσαι ὑπὸ τῆς Χώρας μας ἐπιβάλλουν τὴν γ ν ω μ ο - δ ὴ τ ῆ σ ι ν τῶν ἐνδιαφερομένων ὀργανώσεων, ὡς π.χ. ἡ ὑπ'ἀριθ. 1 περὶ περιορισμοῦ τῶν ὥρῶν ἐργασίας ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἐπιχειρήσεσιν κλπ. (ἄρθρ. 5, 6), 14 περὶ ἐφαρμογῆς τῆς ἐβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐν τοῖς βιομηχ. καταστήμασι (ἄρθρ. 4), 95 περὶ προστασίας τοῦ ἡμερομισθίου (ἄρθρ. 2) κλπ.

2. Ἡ βασικὴ σχέσηις τοῦ ἔργατ. δικαίου, δηλ. ἡ ἔ ρ γ α τ ι κ ῆ σὺ μ β α σ ι ς διαίπετο μέχρις ἐσχάτων (1946) ὑπὸ τῶν ἑλλίπων διατάξεων τοῦ βυζαντινορωμαϊκοῦ δικαίου περὶ μισθώσεως ὑπηρεσιῶν, συμπληρουμένων καὶ ὑπὸ διατάξεων τινῶν περὶ μισθώσεως πράγματος καὶ ἔργου, ὡς καὶ τῶν περὶ ἐντολῆς τοιοῦτων καὶ ἀνωνύμου συναλλάγματος, ἔτι δὲ καὶ τῶν περὶ ἐργασιῶν δούλων ἢ ἀπαλευθέρων καὶ περὶ δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Παραλλήλως ἔσχυε δι' ὠρισμένα διαμέρσματα τῆς χώρας τοπικὸν δίκαιον (Ἰόνιος, Κρητικὸς καὶ Σαμιακὸς κώδικεῖ). Αἱ διατάξεις αὗται συνεπληροῦντο διὰ τῶν νεωτέρων ἐργατικῶν νόμων καὶ τῶν ἐθίμων.

Ἦδη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς σύνταξιν συγχρονισμένου ἀστικοῦ κώδικος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἐρρυθμιζέτο καὶ ἡ σύμβασις ἐργασίας. Τὸ δημοσιευθὲν ἐν ἔτει 1874 σχέδιον Ἀστ. κώδικος περιελάμβανε διατάξεις τινὰς περὶ μισθώσεως ἐργασίας, αἵτινες καὶ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Κρητικοῦ καὶ τοῦ Σαμιακοῦ κώδικος. Τὸ 1913 κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας λειτουργοῦντος Ἀνωτ. Συμβουλίου Ἐργασίας ἐιδικὸν προσχέδιον νόμου περὶ συμβάσεως ἐργασίας, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ Ἑλβετικοῦ κώδικος ἐνοχῶν τοῦ 1911, ὅπερ ὅμως δὲν ἐφθασε μέχρι τῆς Βουλῆς(!) Τὸ 1927 κατηρτίσθησαν δύο σχέδια νόμων «περὶ τοῦ συμβολαίου ἐργασίας» καὶ «περὶ ὑπαλληλικῆς συμβάσεως» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Βελγικῶν νόμων τοῦ 1900 καὶ 1922. Ταῦτα κατετέθησαν εἰς τὴν Βουλὴν (9 Μαΐου 1927), ἀλλὰ δὲν ἐψηφίσθησαν οὐδὲ κατ' ἀρχήν.(2) Τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Τριανταφυλλόπουλου καταρτισθὲν σχέδιον ἐνοχικοῦ

1) Συντάκτης ὁ καθηγητὴς Κ. Τριανταφυλλόπουλος. Πρβλ. σχέδιον μετ' ἐκδόσεως εἰς ΕΕΔ, τ. 1. σελ. 310 ἐπ.

2) Συντάκτης ὁ τότε διευθυντὴς Ἐργασίας Ὑπουργεῖου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Α. Ζάκκας.

δικαιού του Α.Κ., εις τὸ ὅποιον περιλαμβάνετο καὶ ἡ σύμβασις ἐργασίας, ἐλαφρῶς συμπληρωθὲν ἐν τῇ τμήματι τούτῳ ὑπὸ τῆς συντακτ. ἐπιτροπῆς, εἶχε μὲν ὡς π ρ ὀ - τ υ π ο ν κυρίως τὸν ἐλβετικὸν κώδικα ἐνοχῶν τοῦ 1911 καὶ τὸν γερμανικὸν ἀστικὸν κώδικα τοῦ 1896, ἐπαρουσίαζεν ὅμως ἐναντι τούτων σημαντικὰς βελτιώσεις «ἐν τῷ πνεύματι τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς νομοθεσίας». Ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Μ π α λ ῆ τελικὴ διατύπωσις τοῦ Α. Κ. διεπομένη ἀπὸ συντηρητικὸν πνεῦμα, δὲν ἐβελτίωσε τὸ σχέδιον. Σημαντικωτάτας βελτιώσεις ἐπέφερε, μεταβαλὼν σὺν ἄλλοις καὶ τὴν ἀναχρονιστικὴν ρωμαϊκὴν ὄρολογίαν «μισθωτοῦ» καὶ «ἐκμισθωτοῦ ἐργασίας» ὁ ἐπὶ τινὰς μῆνας ἰσχύσας ἀστικὸς κώδιξ τοῦ 1945 (ἄ. ν. 777)45) καὶ ὁ εἰσαγωγικὸς τοῦ νόμου (ἄ. ν. 900)46), οἵτινες προσέθεσαν καὶ πολλὰς νέας διατάξεις.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀστικὸς κώδιξ ἀ ν α μ φ ι σ β η τ ῆ τ ω ς ὑπερτερεῖ τῶν προτύπων του, τὸσον τοῦ γερμανικοῦ Α.Κ., ὅσον καὶ τοῦ ἐλβετικοῦ κώδικος ἐνοχῶν, τοῦ πρώτου διότι ἐθέσπισε τὰς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν, τὴν προστασίαν τοῦ ἔργατ. μισθοῦ, ἐναντι κρατήσεων, τὸ δικαίωμα συμπληρωματικῆς ἀμοιβῆς δι' ἐπὶ πλέον ἐργασίαν, τὸ δικαίωμα τοῦ μισθωτοῦ ἐπὶ τῶν ἐφευρέσεών του καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀνεκίρῳξεν ὅλας σχεδὸν τὰς διατάξεις περὶ ἐργασίας, ὡς ἀναγκαστ. δικαίου· κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον, ὡς καὶ διὰ τὰς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν ὑπερτερεῖ καὶ τοῦ ἐλβετικοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι εἶνα ἀπὸ ἀπληραγμένους μειονεκτημάτων τινῶν· τοῦ ἔλειψε μίση θαρραλεώτερα ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων, μετὰ μάλιστα τὴν τεραστίαν κίνησιν ἰδεῶν εἰς τὸ κοινωνικὸν πεδίου, τὴν ὅποιαν ἐπρόκαλεσεν ὁ ἀ' παγκόσμιος πόλεμος. Βεβαίως ἐν μέρει τοῦτο ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς διατηρήσεως ἐν ἰσχύϊ τῶν εἰδικῶν ἔργατ. νόμων, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀρχετόν. Ἄλλως τε καὶ ἡ προσαρμογὴ τῶν εἰδικῶν τούτων διατάξεων πρὸς τὸν Α.Κ. ἔγινε κατὰ τρόπον μ η χ α ν ι κ ὸ ν καὶ πολλὰ ζητήματα ἐγέννησεν εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν, τινὰ τῶν ὁποίων θίγονται κατωτέρω. Σημαντικὸν μειονέκτημα τοῦ Α.Κ., ὅτι δ ἐ ν ἄ ν ε - χ ῶ ν ε υ σ ε β α σ ι κ ὸ ν θ ε σ μ ὸ ν, τὸν τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως καὶ ἀφῆκε ἰσχύον διφυῆς σύστημα. Τέλος δὲν εἶναι ἀπληραγμένους καὶ φραστικῶν τινῶν ἀβλεψιῶν ἢ καὶ κακῆς ἀποδόσεως ἀντιστοιχῶν γερμανικῶν ὄρων. Ἀπὸ ποῖ α λ τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων ἦτο ἀπληραγμένος ὁ Α.Κ. τοῦ 1945 καὶ ὁ Εἰσαγωγικὸς τοῦ νόμου, οἵτινες ἐνεφάνιζον τολμηρότερον πνεῦμα.

Αἱ διατάξεις περὶ ἐ ρ γ α σ ί α ς τοῦ Α.Κ. ὑπέστησαν κριτικὴν. Προβλ. Λ ι τ ζ ε - ρ ο π ο ὕ λ ο υ ἐν Ε.Ε.Ν. τ. 18' σ. 50, Θ. Μ α κ ρ ῆ, ἐν Ἄρχ. Ἰδιωτ. δικ. Ι, (1943) ἀνατ. σ. 25, ἐφ' οὔ Π. Π ἑ ρ δ ι κ α . Ὁ ἀστικὸς κώδιξ, ὡς νομικὸν καὶ πολιτικὸν πρόβλημα 1945. Δ η μ ἄ κ η. Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἑλλ. Α. Κ. 1946, σ. 20 ἐπ. Π ο ρ φ ο ρ ο γ ἑ ν η , Ἡ σύμβασις ἐργασίας, 1945. Π α τ ρ ο ν ι κ ὸ λ α . Ἡ ρύθμισις τῆς σχέσεως ἐργασίας καὶ ὁ Α.Κ., ἐν <Κοιν. Ἐπιστήμαι καὶ Κοινων. Πολιτικῆ>, τ. 2, 1945, σ. 13 ἐπ.

Ὁ ἰσχύων ἤδη Α. Κ. κυρωθεὶς διὰ τοῦ νόμου 2250 τῆς 15 Μαρτίου 1940 καὶ ἰσχύων ἀπὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1946 ρυθμίζει κυρίως τὴν σύμβασιν ἐργασίας εἰς τὰ ἀρθρα 648 - 680, ὀνομάζει αὐτὴν «μισθωσιν ἐργασίας» καὶ τὴν ἐξετάζει εἰς τὸ πλέγμα τῶν μισθωτικῶν συμβάσεων, πρᾶγμα, ὅπερ εἶχεν ἤδη ἀποφύγη ὁ γερμανικὸς ἀστικὸς κώδιξ καὶ χρησιμοποιοεῖ τὴν μὴ ἀνταποκρινομένην, οὔτε πρὸς τὸ σύγχρονον γλωσσικὸν αἰσθημα, οὔτε πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνικὴν παράδοσιν βυζαντινορωμαϊκὴν ὄρολογίαν³⁾. Ὁ εἰσ. νόμος τοῦ Α.Κ. διετήρησεν ἐν ἰσχύϊ

3) Ὁ Α. Κώδιξ χρησιμοποιοεῖ τοὺς ἀντιστοιχοὺς εἰς τοὺς ὁσμ. ὄρους «ἐ κ μ ι σ θ ῶ τ ῆ ς ἐ ρ γ α σ ί α ς» διὰ τὸν ἐργαζόμενον καὶ « μ ι σ θ ῶ τ ῆ ς ἐ ρ γ α σ ί α ς » διὰ

τήν ειδικήν ἐργατ. νομοθεσίαν (ἄρθρ. 2, 12, 14, 27, 36, 38), διότι, ὡς παρατηρεῖ ἡ αἰτιολογ. ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Α. Κ., «τὸ περὶ μισθώσεως ἐργασίας κεφάλαιον ἀποτελεῖ τὸ πλαισίον, ἐντὸς τοῦ οὐοίου δύνανται νὰ ὑφίστανται καὶ νὰ ἐναλλάσσονται ἐκάστοτε νόμοι τῆς λεγομένης κοινωνικῆς νομοθεσίας, οὐθμίζοντες κατηγορίας ἰδιαιτέρας ἐκμισθωτῶν, ὡς ἐργατῶν, ὑπαλλήλων, ὑπηρετῶν κλπ. κατὰ παντοῖα αὐτῶν στοιχεῖα. Ἡ νομοθεσία αὕτη, ὡς εἰδική, δὲν θίγεται ὑπὸ τοῦ Α.Κ., ὅστις ὡς νόμος γενικὸς θέλει ἔχει ἐπικουρικὴν ἰσχύν». Πράγματι δὲ καὶ ἐὰν δὲν ἐρρυθμίζετο ὁλοκληρωτικῶς ἡ σύμβασις ἐργασίας διὰ νέων συγχρονισμένων διατάξεων, ἐν τούτοις πολλὰ τμήματα αὐτῆς ἐρρυθμίζοντο δι' εἰδικῶν νόμων, τοὺς οὐοίους ἐξετάζομεν κατωτέρω. Σημειωτέον, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἄρθρων τοῦ Α.Κ. καὶ τῶν εἰδικῶν νόμων ἐφαρμόζονται καὶ ἄλλαι διατάξεις τοῦ Α. Κ. ἐπὶ τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ἐφ' ὅσον ὁμοῦ αὐταὶ συμβιβάζονται πρὸς τὴν ἰσορροπμίαν τῆς σχέσεως ἐργασίας. Πράγματι διὰ τῆς συμβάσεως ἐργασίας δημιουργεῖται μία σχέση ἐμπνεομένη ἀπὸ εὐμένειαν πρὸς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, λόγῳ τῆς ἀνάγκης ἐπιτεύξεως ἰσορροπίας εἰς τὰς σχέσεις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. Οὕτως εἰς τὴν σύμβασιν ἐργασίας δὲν ὑφίσταται μία ἀπλῶς περιουσιακὴ ἐνοχικὴ σχέση, τὴν οὐοίαν ἔχουν κυρίως ὑπ' ὄψει αἱ περὶ συμβάσεων διατάξεις τοῦ Α. Κ., ὡς εἶναι π.χ. αἱ περὶ ἀκυρότητος τῆς συμβάσεως διατάξεις (ἄρθρ. 174, 178 Α. Κ.). αὐταὶ ἐφαρμόζονται, ἐπὶ παρασχεθείσης ἐργασίας, οὐχὶ ἀναδρομικῶς καὶ μόνον, ἐὰν κατὰ τὴν σαφῆ θέλησιν τῶν μελῶν ἐξαρτᾶται τὸ κῦρος τῆς συμβάσεως ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἀκύρου ὄρου, ὑπάρχει ἀναδρομικὴ ἐφαρμογή. Ἐπίσης αἱ περὶ ἀκυρώσεως, λόγῳ πλάνης διατάξεις (ἄρθρ. 141 Α. Κ.) κλπ. (4).

3. Διὰ τοῦ ἄρθρ. 38 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου τοῦ Α.Κ. (ἀ. ν. 2783)41) διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ, ὡς εἴπομεν, καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Α.Κ. «πάντες οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα περὶ συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας, περὶ τῆς καταγγελίας συμβάσεως ἐργασίας ἰδιωτ. ὑπαλλήλων, ἐργατῶν, ὑπηρετῶν, τεχνιτῶν, περὶ τῆς πληρωμῆς ἢ κρατήσεως τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων αὐτῶν,

τὸν ἐργοδότην. Ὁ Α. Κ. τοῦ 1945 ἐχρησιμοποίησεν τοὺς ὄρους «μισθωτὸς» καὶ «μισθωδότης». Ἡ νεωτέρα ἐργατικὴ νομοθεσία χρησιμοποιεῖ τοὺς ὄρους: ἐργάτης, τεχνίτης, χειροτέχνης, ἰδιωτ. ὑπάλληλος, ἀντι μισθοῦ ἀπασχολούμενος κλπ. ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐργοδότης, ἀρχηγός, διευθυντής, ἰδιοκτητῆς βιομηχανικοῦ ἐργοστασίου, ἐργοστασιαρχὴς κλπ. ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πρᾶξιν τείνουσιν νὰ ἐπικρατήσουν οἱ ὄροι: μισθωτὸς καὶ ἐργωδότης. Ἀμφότεροι οἱ ὄροι οὕτοι εἶναι ἀρχαίας προελεύσεως. Οὕτω ὁ ὄρος «μισθωτὸς» ἀπαντᾷ παρ' Ἡροδότῳ, 3, 45, Πλάτωνος Πολιτεία Δ, 419, Πλάτωνος Νόμοι 918, Β, Ἀριστοφάνους εἰς τὰς Ὀρνίθας, 1152. Ὁ ὄρος «ἐργοδότης» παρὰ Ξενοφῶντι, Κύρος, 8,2,5. Ἀρσεταιφ. Συλλογὴ ἐπιγραφῶν 3467, 24. Ἀπολλοδώρῳ ἐν Ἀθήλ. 8. Συλλ. ἐπιγραφῶν 2826, 5.

4) Kaskel-Dersch, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 4 ἐπ. Λιττσεροπούλου, Ε.Ε.Ν., τ. ἰδ' σ. 50 καθ' ὃν ὁρθότερον θὰ ἦτο, ἐὰν διὰ τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου (ἄρθρον 38) ὠρίζετο, ὅτι «ἐὰν κατὰ τὸν Α. Κ. ρύθμισις θεωρεῖται, ὡς τὸ ἐλάχιστον ὄριον προστασίας τοῦ ἐργαζομένου» οὕτως αἱ διατάξεις τοῦ Α. Κ. θὰ ἐπεκράτουσιν τῶν προγενεστέρων εἰδικῶν ἐργατικῶν νόμων μόνον, δασάκις οὕτοι θὰ ἦσαν φιλεργατικώτεροι τῶν τελευταίων». Ζέπ. ο. Ἐνοχ. δικ. τ. ΙΙ, σελ. 336 σημ. 4. Βασιλείου, Ε.Ε.Δ. 8 σ. 354 Καποδίστρια Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἄρθρ. 38. ἀριθ. 17.

περι ὥρων καὶ χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, περι Κυριακῆς ἀναπαύσεως, περι ἐργα-
τικῶν ἀτυχημάτων, περι ἀσφαλείας καὶ ὑγιεινῆς τῶν ἐργαζομένων, περι τῆς
θέσεως αὐτῶν ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως ἢ ἄλλοι εἰδικοὶ νόμοι ἀφορῶντες
εἰς τὴν σύμβασιν ἐργασίας⁽⁵⁾. Ἐπίσης τὸ ἄρθρον 2 τοῦ αὐτοῦ εἰσαγ. νόμου
ὀρίζει, ὅτι «δὲν ἐπηρεάζεται ἡ ἰσχύς διατάξεων ἀστικοῦ δικαίου ἢ ἰδιωτικοῦ
διεθνοῦς δικαίου στηριζομένων εἰς διεθνεῖς συμβάσεις»⁽⁶⁾. Τὸ ἄρθρον 12
τοῦ αὐτοῦ εἰσαγωγικοῦ νόμου διετήρησεν ἐν ἰσχύϊ καὶ τοὺς «εἰδικούς νόμους καὶ δια-
τάξεις περι παντὸς εἴδους ἐπαγγελματικῶν καὶ ἀλληλοβοηθητικῶν σωματείων»⁽⁷⁾.

Περαιτέρω διὰ τοῦ ἄρθρου 14 διετηρήθησεν ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν εἰσα-
γωγὴν τοῦ Α. Κ. οἱ νόμοι. περι δικαιώματος εὐρεσιτεχνίας⁽⁸⁾, ὡς καὶ διὰ τοῦ
ἄρθρου 27 διετηρήθησεν ἐν ἰσχύϊ καὶ αἱ διατάξεις εἰδικῶν νόμων «αἱ ἀπαγο-
ρεύουσαι ἢ περιορίζουσαι ἢ κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπουσαι τὴν ἐκχώρησιν ἀπαιτή-
σεων περιλαμβανομένων καὶ τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων κλπ. ἰδιωτικῶν ὑπαλ-
λήλων», εἰς οὓς συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπηρετῶν⁽⁹⁾, ὅπως
εἶναι ὁ νόμος 4694/30 οὗτος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καταργηθεὶς διὰ τοῦ
ἄρθρου 1 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου τοῦ Α. Κ., καθ' ἕσπον, ὡς δικονομικὸς κατὰ
κύριον λόγον, δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ Α. Κ., ἀφ' οὗ ἄλλωστε αἱ
οὐσιαστικοὶ περιεχομένου διατάξεις του εὐρίσκουσι θεμελίωσιν εἰς τὰ ἄρθρα 451
καὶ 464 Α.Κ. Τέλος διὰ τοῦ ἄρθρου 36 ἐρρυθμίσθησεν τὰ τῆς σιωπηρᾶς

5) Καποδίστρια. Εἰσ. Ν. Ἐργ. Α. Κ. ἄρθρον 38, Βασιλείου, Ε.Ε.Δ.,
τ. 8, σ. 358 ἐπ.

6) Βάλληνδα. Εἰσ. Ν. Ἐργ. Α.Κ. ἄρθρ. 2 ἀριθ. 9, ἀν καὶ κατ' ἀκριβολογίαν
εἰς τὴν περιπτῶσιν τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐργασίας πρόκειται περι «ὁμοιωμάτων» διεθ-
νῶν συμβάσεων, αἱ πλείσται τῶν ὁποίων περιέχουσι κανόνες διατηρουμένους ἐν ἰσχύϊ καὶ
κατὰ τὸ ἄρθρ. 38 τοῦ Εἰσαγ. Νόμου.

7) Καποδίστρια. Ἐργ. Α. Κ. Εἰσαγ. Ν. ἄρθρ. 12. Πολυχρόνη. Ἐργα-
τικά σωματεία. 1949 σελ. 32 σημ. 1.

8) Τὸ ἄρθρ. 14 τοῦ Εἰσ. Ν. τοῦ Α.Κ. διετήρησεν ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν
εἰσαγωγὴν τοῦ Α. Κ. τὰς περι δικαιώματος εὐρεσιτεχνίας διατάξεις (ν. 2527 τοῦ 1920
«περι διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας»), ἐφ' ὅσον βεβαίως αὐτὰ συμβιβάζονται μὲ τὰς εἰδικὰς
διὰ τὴν σύμβασιν ἐργασίας θεσπιζομένας διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 668 Α.Κ. Οὕτως εἰς συμπλή-
ρωσιν τοῦ ν. 2527/20 ἐκ τοῦ ἄρθρ. 668 Α.Κ. ὑφείλεται τὸ δημοσίαις τάξεως δικαίωμα τοῦ
μισθοῦ τοῦ ν. ἀξίωση ἢ ἰδιαιτέραν εὐλογον ἀμοιβήν» διὰ τὰς ἐφευρέσεις κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν
τῆς ἐργασίας, ὧν τὸ δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ ὁ ἐργοδότης· ἐξ ἄλλου παρα-
μένει ἐν ἰσχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 4 § γ' τοῦ ν. 2527/20 περι ἀκυρότητος τῆς συμφωνίας
μεταβιβάσεως τῶν ἐφευρέσεων, αἵτινες «στρέφονται ἐκτός τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν
τοῦ καταστήματος», διατάξεις ἄλλως τε σύμφωνος καὶ πρὸς τὸ ἄρθρ. 179 Α. Κ. Πρβλ.
Μιχαηλίδη Νοῦάρου. Εἰσ. Ν. Ἐργ. Α. Κ. ἄρθρ. 14 ἀριθ. 7. Λιτξέ-
ροπούλου, αὐτόθι, ἄρθρ. 1 ἀριθ. 38. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ προστασία τῶν
ἐφευρέσεων τοῦ μισθοῦ Ε.Ε.Δ., τ. 5, σελ. 200. Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ προστασία τῶν ἐφευ-
ρέσεων 1933, σ. 15 ἐπ.

9) Γαζή, Εἰσ. Ν. Ἐργ. Α.Κ. ἄρθρ. 27, ἀριθ. 13. Α.Π. 257/53 Ε.Ε.Δ., 12, σ.
653, Καυκά ἐνθ. ἀνωτ. σ. 514, Σακελλαροπούλου ἐν Ε.Ε.Δ., τ. 7, σελ. 805.
Τόυση. Ἐργ. δ. 1957, σ. 214, 218.

ἀνανεώσεως πρῶφιςταμένης μισθώσεως ἐργασίας⁽¹⁰⁾. Σημειωτέον, ὅτι, ὡς εἰδικοί νόμοι διατηρούμενοι ἐν ἰσχύϊ, δεόν νὰ θεωρηθοῦν καὶ οἱ κανονισμοὶ ἐργασίας, οἱ ἐκδοθέντες; ἢ ἐπικυρωθέντες, ἐπὶ τῇ βάσει νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως⁽¹¹⁾.

Αἱ διατάξεις τῶν ἀνωτέρω νόμων, ὡς καὶ ἄλλων εἰδικῶν τοιούτων ἀφορῶσαι εἰς τὴν σύμβασιν ἐργασίας ἐπικρατούντων ἀντιστοίχων γενικῶν κανόνων τοῦ Α.Κ., τόσον τῶν τοῦ ἐνδοτικῶ, ὅσον καὶ τοῦ ἀναγκαστικῶ χαρακτηρισ, κατὰ τὸ πεδῖον τῆς ἐφαρμογῆς των, ἔπερ μόνον περιορίζεται, καθ' ἣν ἔκτασιν καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον ἰσχύει ὁ ἐργατ. νόμος⁽¹²⁾ χωρὶς καὶ νὰ καταργεῖται ἢ νὰ τροποποιεῖται ὀριστικῶς⁽¹³⁾. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι δὲν ἀποκλείεται τροποποίησις ἢ κατάργησις διατάξεων τῶν ἐργατικῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Α.Κ., ὅταν προκύπτῃ τοιαύτη βούλησις τοῦ νομοθέτου· εἶναι ζήτημα προσηκτικῆς ἐρμηνείας ἐν ἐκάστη περιπτώσει ἐάν τίθεται ἀπλῶς κατὰ μέρος ἢ τροποποιεῖται ἢ καὶ καταργεῖται διάταξις τοῦ Α.Κ., ὡς ἀντικειμένη εἰς «συγκεκριμένην ἀξιοῦσαν ἐπιτακτικῶς ἐφαρμογὴν»⁽¹⁴⁾ διάταξιν τοῦ Α.Κ. Ὡς κριτήριον τῆς ἀνάγκης ἐφαρμογῆς τοῦ ΑΚ δεόν νὰ τίθεται ἡ κοινωνικὴ σκοπιμότης. Τοιαύτην κοινωνικὴν σκοπιμότητα δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅταν πρόκειται περὶ διατάξεως τοῦ Α. Κ. ἐνόικωτέρας διὰ τὸν ἐργαζόμενον· τότε τίθενται κατὰ μέρος αἱ εἰδικαὶ διατάξεις τῶν ἐργατικῶν νόμων, τὰς ὁποίας κατ' ἀρχὴν δὲν ἐσκόπει νὰ θίξῃ ὁ Α.Κ. οὕτως π.χ. ἡ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 3 ε' τοῦ ν. ΔΔ)1912 περὶ συμψηφισμοῦ τοῦ μισθοῦ τῶν ἐργατῶν ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη ὑποχωρεῖ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. πρὸ τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 664 § 1 Α.Κ., ὡς ἐνόικωτέρας, διότι περιορίζει τὴν δυνατότητα συμψηφισμοῦ τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ εἰς τὰ ὄρια τοῦ «ἀπολύτως ἀναγκαίου πρὸς διατροφὴν τοῦ μισθωτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του» ποσοῦ—ἀρχὴ μεγάλης κοινωνικῆς; σημασίας—πλὴν τῶν ἐκ δόλου ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς συμβάσεως ἐργασίας προξενηθεῖσων ζημιῶν, ἐναντι τῆς γενικῆς

10) Μητσοπούλου. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α.Κ. ἀρθρ. 36.

11) Καποδίστρια. Εἰσαγ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἀρθρ. 38 ἀριθ. 15.

12) Οὕτως οἱ εἰδικοί περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως τῆς ἐργασίας νόμοι (2112/20, ὡς ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως, τὸ Β. Δ. τῆς 16-7-20) ἐφαρμόζεται ἐφ' ὀρισμένου κύκλου, μισθωτῶν ὁμοίως ὁ νόμος 539/45 «περὶ ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν», ὅστις διετηρήθη ἐν ἰσχύϊ μετὰ τὸν Α. Κ. Περὶ ἰσχύος του ἐγεννήθησαν ἀμφισβητήσεις, ἐάν δηλ. τὸ ἀρθρ. 2 τοῦ ν. δ. τῆς 7/10-5-46 «περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Α.Κ. καὶ τοῦ εἰσαγ. αὐτοῦ νόμου» κατήργησεν αὐτὸν, ἐφαρμοζομένων πλέον τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθρ. 667 καὶ 668 Α.Κ. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξε Καυκάς. Ἐνοχ. δίκ. σελ. 518 ἐπ. ἠκολούθησαν δὲ καὶ τινὰ κατώτερα δικαστήρια. Ἡ κρατοῦσα γνώμη δέχεται, ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τοῦ ν. δ. τοῦ 1946 δὲν ἐγένετο κατάργησις τοῦ ν. 545/46, εἰς ὃν ἄλλως τε ἐπηγήθησαν μεταγενεστέρως πλείστα νομοθετ. τροποποιήσεις. Οὕτω Α. Π. 161/47 ΕΕΔ, 6, 361, 466/49 ΕΕΔ, 8, 1033, 319/49 ΕΕΔ, 8, 637, 516/54 ΕΕΔ, 13, σ. 767. Καποδίστρια. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ., ἀρθρ. 38, ἀριθ. 14, 22. Βασιλείου ΕΕΔ, 8 σ. 360 Ζέπου. Ἐνοχ. δίκ. Π, σελ. 363 σημ. 1. Ἀποστολίδου. Ἐνοχ. δίκ. τ. Γ, σ. 628.

13) Οὕτω περιορισμὸς τῶν διατάξεων τοῦ Α.Κ. ὑπάρχει ἐκ τῶν νόμων 2112/20 καὶ Β. Δ. 18-7-20 διὰ τὴν καταγγελίαν τῆς συμβάσεως ἐργασίας καὶ α. ν. 539/45 διὰ τὰς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν. Καποδίστρια. Εἰσαγ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἀρθρ. 38, ἀριθ. 18. Βασιλείου. Ε.Ε.Δ. τ. 8. σ. 356. Ἐν περιπτώσει τυχὸν καταργήσεως, θὰ ἐφαρμολογοῦν αἱ διὰ τὸ πεδῖον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἠρεμοῦσαι διατάξεις Α.Κ.

14) Λιτξερπούλου. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ., ἀρθρ. 1 ἀριθ. 37. Καποδίστρια. αὐτόθι, ἀρθρ. 38 ἀριθ. 27.

ἀπεριορίστου εὐθύνης τοῦ ἄρθρου 3 ε τοῦ ν. ΔΔ' καὶ διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας ζημίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ΔΔ' ἀπαριθμηθεὶς τῶν ἀντικειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ ζημία εἶναι σχεδὸν τυπικὴ καὶ δὲν καθιστᾷ τὴν διάταξιν εὐμενεστέραν διὰ τὸν μισθωτὸν, διότι οὐσιαστικῶς καλύπτει τὸ σύνολον τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ζημία, πολλῶ δὲ μᾶλλον, ἐὰν γίνῃ δεκτὸν, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν, ὅτι ἐπὶ π ἄ σ η ς ζημίας, συνεπῶς καὶ φύσεως τοιαύτης, μὴ προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ν. ΔΔ' (ἄρθρον 3 ε), ἐφ' ὅσον προκαλεῖται. Ὁ λ ὶ ω ς ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ ὑπάρχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπεριορίστου συμψηφισμοῦ τοῦ μισθοῦ (16) (16). Ἐπίσης ἀκόμη ἐκ τῆς διαπούσης τὴν ἐργατ. σχέσιν καλῆς πίστεως καὶ ἰδίᾳ τῆς διαπούσης αὐτῆς ὑποχρεώσεως π ἰ σ τ ε ω ς τοῦ μισθωτοῦ πρὸς τὸν ἐργοδότην θὰ ἠδύνατο τις νὰ θέσῃ κατὰ μέρος τὰς διατάξεις τοῦ ν. 4694)30 καὶ νὰ δεχθῇ τὸν συμψηφισμὸν τῆς ἀξιώσεως τοῦ μισθοῦ πρὸς οἰανδήποτε νόμιμον ἀπαιτησὶν τοῦ ἐργοδότη, μὴ θίγουσαν τὸ ὄριον συντηρήσεως τοῦ μισθωτοῦ (17). Ἄνιθετος ἀποψις θὰ ἐπεδράβευσεν τὴν κακοπιστίαν. Τοῦτο ἰσχύει διὰ τοὺς ὑπαλλήλους, οὐχὶ δὲ διὰ τοὺς ἐργάτας, περὶ ὧν προβλέπει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ν. ΔΔ' 1912. Ἡ ἀπόκλισις αὕτη ἰσχύει διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐργοδότη, οὐχὶ τῶν τρίτων, ἐναντι τῶν ὁποίων θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ν. 4694)30, οὐδαμῶς ἐπηραζόμενος ἐκ τοῦ ἄρθρου 664 Α.Κ., ὁπερρυθμίζει ἀποκλειστικῶς σχέσεις ἐργοδότη καὶ μισθωτοῦ.

Ὁ αὐτὸς προστατευτικὸς χαρακτήρ τοῦ ἄρθρου 664 Α.Κ. ἐπιβάλλει τὴν ἐφαρμογὴν του καὶ ἐπὶ τῶν π ρ ο σ τ ῖ μ ω ν τοῦ ἄρθρου 3 § 6' τοῦ ν. ΔΔ'/1912, νὰ μὴ θέτουν δηλ. ταῦτα ἐν κινδύνῳ τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς συντηρήσεως τοῦ μισθωτοῦ (18).

Πέραν τῶν ἀνωτέρω δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ σ υ μ π λ ῆ ρ ω σ ι ς τῶν εἰδικῶν ἐργατικῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Α.Κ. Πρὸς τοῦτο ὁμοίως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὁ ρ γ α ν ῖ κ ὸ ν

15) Kaskel - Dersch ἔνθ' ἄνωτ. σ. 177. Hueck - Nipperdey, ἔνθ' ἄνωτ. τ. I σ. 340.

16) Λ ι τ ζ ε ρ ο π ο ὄ λ ο υ. Ἀπεργία καὶ συμβ. ἐργασίας ΕΕΔ, 613 ἐπ. Ζέ-π ο υ, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 359, σημ. 2. Καποδίστρια. Εἰς. Ν. Ἐργ. Α.Κ. ἄρθρ. 38 ἀριθ. 27. Σ α κ ε λ λ α ρ ο π ο ὄ λ ο υ, ΕΕΔ, 7, 804, Γνωμ. Ν. Συμβ. Κράτους ΕΕΔ, 14, σελ. 37. Κα υ κ ᾶ ἔνθ. ἄνωτ. 512, Τ ο ὄ σ η, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 212. C o n t r a — Β α σ ι λ ε ἰ ο υ ἐν Nikisch, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 286 ὑποστηρίζοντος τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ν. ΔΔ' τοῦ 1912.

17) Οὕτω Κα υ κ ᾶ, ἔνθ' ἄνωτ. 514 ἐπ. στηριζομένου εἰς τὸ ὅτι ὁ ν. 4694/30 εἶναι νεώτερος τοῦ Α.Κ., Σ α κ ε λ λ α ρ ο π ο ὄ λ ο υ, Ε.Ε.Δ. 7, σ. 805 ἐπ. Ἄλλως Κ ο ὄ σ η - Β α σ ι λ ε ἰ ο υ. μετ. Ν i k i s c h, Ἐργατ. Δικ. σ.286 ἐπ. Ὅπως εἶναι αὐτονόητον τοιοῦτον βασικὸν θέμα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ἀφορῶν τὰς ἐπὶ τοῦ μισθοῦ κ ρ α τ ῆ σ ε ι ς τοῦ μισθωτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διέπεται ἀπὸ ποικιλίαν διατάξεων καὶ ἐπὶ τῇ βᾶσει σκέψεων κοινωνικῆς σκοπιμότητος νὰ ἐπιδιώκεται ἡ εὐρεσις τῆς ὀρθῆς καὶ δικαίας λύσεως. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται, ὅπως τὸ ταχύτερον, μετὰ μάλιστα τὴν ἐπικύρωσιν διὰ τοῦ ν. 3248/1955 τῆς ὑπ' ἀριθ. 95 δ. συμβ. ἐργ. «περὶ προστασίας τοῦ ἡμερομισθίου», ρυθμισθοῦν κατὰ τὸ ἄρθρ. 8 ταύτης αἱ «κρατήσεις» ἐπὶ τῶν ἡμερομισθίων, κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ ὁμοίομορφον δι' ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους.

18) Κα υ κ ᾶ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 513 ἐπ. Τοῦτο δὲν ἰσχύει διὰ τὰ πρόστιμα, τὰ ἐπιβαλλόμενα ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν κατὰ τὸ ν. δ. 3785/57 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως ἐνίων διατάξεων τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας», ἐκδιδόμενων κανονισμῶν ἐργασίας (ἄρθρ. 1 § 3), διότι πρόκειται περὶ νεωτέρου εἰδικοῦ νόμου.

κ ε ν ὄ ν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς λεπτομερειακόν, ἢ διαπίστως τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖ ἰδιαί-
 τεράν προσοχήν, μήπως δηλ. ὑπάρχῃ ὡ λ ο κ λ η ρ ω μ ἔ ν η ρύθμισις ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ
 νόμου, ὅτε δὲν δικαιολογεῖται ἡ συμπλήρωσις ὑπὸ τοῦ Α.Κ. Ὁὕτω δ' ἐν ὑφίστα-
 ται κενὸν ἐπὶ τῆς προθεσμίας προειδοποιήσεως λύσεως τῆς συμβάσεως ἐργασίας
 διὰ τὰ πρόσωπα, τὰ καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ ν. 2112 τοῦ 1920 καὶ τοῦ Β. Δ. τῆς
 16 7-20. Συναεπῶς ἐπὶ τῶν μὴ συμπληρωσάντων διήμερον ὑπηρεσίαν, τῶν ὁποίων ἡ
 ἀπόλυσις δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ προθεσμίας, δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἄρθρον
 669 Α. Κ., ὅπερ προβλέπει δεκαπενθήμερον προθεσμίαν⁽¹⁹⁾. Περαιτέρω δὲν δύναν-
 ται νὰ συμπληρωθοῦν οἱ λόγοι ἀπροθέσμου καταγγελίας τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ ν. 2112
 ἢ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Β. Δ. τῆς 16-7 20 διὰ τοῦ ἄρθρου 672,⁽²⁰⁾ οὔτε ν' αντι-
 κατασταθῇ τὸ κατώτατον ὄριον διαρκείας ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν τῶν ἐργατῶν (10
 ἡμέραι τοῦ ἄρθρου 666 Α.Κ., 8 ἡμέραι κατ' ἄ. ν. 539'45). Εἰς τὴν τελευταίαν
 περίπτωσιν ὑπάρχει ἐλόκληρον σύστημα προστασίας, ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ νο-
 θεύσωμεν ἐπιλέγοντες διατάξεις, πότε ἐκ τῆς μιᾶς ρυθμίσεως, πότε ἐκ τῆς ἄλλης.
 Ἀντιθέτως ὁ φ ἴ σ τ α τ α ι κενὸν καὶ θὰ συμπληρωθῇ ἐκ τοῦ Α.Κ. εἰς τὸ ἄρθρ.
 13 τοῦ ν. ΔΚΘ' τοῦ 1912, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ ν. 2274 τοῦ 1920 «περὶ
 ἐργασίας τῶν γυναικῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν» (ἄρθρ. 3γ) ἐν σχέσει με-
 τὴν λήψιν μισθοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λόγω κυφορίας κλπ. ἀποχῆς ἐκ
 τῆς ἐργασίας. Θὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ ἄρθρα 657 καὶ 658 Α. Κ. Ἐπίσης κενὸν
 ὑπάρχει εἰς τὰς περὶ καταγγελίας συμβάσεως ἐργασίας διατάξεις τῶν ν. 2112 καὶ
 τοῦ Β. Δ. 16-7 20 ἐν σχέσει μετὰ τὴν παροχὴν ἐλευθέρου χρόνου ἐργασίας εἰς τὸν
 καταγγελλθέντα πρὸς εὔρεσιν νέας ἐργασίας· θὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν προκειμένῳ συμπλη-
 ρωματικῶς τὸ ἄρθρον 677 Α.Κ.⁽²¹⁾ Ἐπίσης ἐπὶ ἀποχῆς, λόγω ἀσθενείας κατὰ τὸ
 ἄρθρον 5 § 3 ν. 2112 θὰ χορηγηθῇ μισθὸς κατ' ἄρθρον 657 καὶ 658 Α. Κ. ^(21α).

4. Αἱ πρῶται διατάξεις, αἵτινες ἐτέθησαν ἐν Ἑλλάδι πρὸς προστασίαν τῆς
 ἐργασίας παρέμειναν δὲ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν δεκαετηρίδων, λόγω τῆς κρατούσης
 κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς μορφῆς καὶ αἱ μόναι, ἦσαν αἱ τῶν ἄρθρων 490 § 2

19) Β α σ ι λ ε ἰ ο υ. ΕΕΔ, 8 σ. 359. Τοῦ ἰ δ ἰ ο υ ἐν Nikisch, σελ. 439 § 5. Κα-
 πο δ ἰ σ τ ρ ι α ἐν Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἄρθρ. 38 ἀριθ. 21. Σύντ. ΕΕΔ, 12, σελ. 707.
 C o n t r a. Κ α υ κ ἄ. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 539 ἐπ. Π. Ἀθ. 6082/53 ΕΕΔ, 12, 708.

20) Τοῦτο θ' ἀπετέλε ν ὀ θ ε υ σ ἰ ν τοῦ συστήματος τοῦ ν. 2112 καὶ οὐχὶ ἀπλῆν
 συμπλήρωσιν. Λ ἰ τ ς ἔ ρ ο π ο ὕ λ ο υ. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἀριθ. 1 ἀριθ. 38. Κα πο-
 δ ἰ σ τ ρ ι α. Θ. ΕΒ', σελ. 41, Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἄρθρ. 38 ἀριθ. 21. Μ α υ ρ ο μ ἰ-
 χ ἄ η λ. Ν. Δ. τ. Η, σ. 82, 219. Σ α κ ε λ λ α ρ ο π ο ὕ λ ο υ. Ν. Δ. τ. ι α' σ. 646. Β α-
 σ ι λ ε ἰ ο υ, ΕΕΔ, 8, 359, τοῦ ἰ δ ἰ ο υ ἐν Nikisch, σ. 404 σημ. 2. Α. Π. 443/54 ΕΕΔ,
 13, 685, Π. Ἀθ. 3077/54 ΕΕΔ, 13, 686. C o n t r a: Κ α υ κ ἄ. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 559 ἐπ.
 Ζ ἔ π ο υ, Ἐνοχ. δίκ. τ. ΙΙ σελ. 382 ἐπ. Β λ α χ ο π ο ὕ λ ο υ. ΕΕΔ, τ. 10, 724, 727. Π.
 Μυτῆ. 64/55 ΕΕΔ τ. 11, σ. 1244, Π. Σερ. 97/51' ΕΕΔ, 10, 414.

21) Κα πο δ ἰ σ τ ρ ι α. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α. Κ. ἄρθρ. 38 ἀριθ. 21.

21α) Μέχρι δημοσιεύσεως τοῦ ν. 2053 τοῦ 1952 «περὶ ρυθμίσεως συλλ. σχέσεων καὶ
 διαφορῶν ἐργασίας (ἄρθρ. 11 § 2), θὰ εἶδει νὰ θεωρηθῇ ὁ α. ν. 16/21 Νοεμβρ. 1935 «περὶ
 συλλογ. συμβάσεων ἐργασίας» συμπληρούμενος ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 680 Α.Κ. διὰ τὴν ἀντικατά-
 στασιν τῶν ἀντιτιθεμένων ὄρων κατ' ἰδίαν συμβάσεως ἐργασίας πρὸς τὴν συλλογ. σύμβασιν
 ἐργασίας διὰ τῶν ὄρων ταύτης «ἐφ' ὅσον δ' ἐν εἶναι εὐνοϊκότεροι διὰ τὸν ἐκμισθωτὴν».

στοιχ. ἡ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας περὶ λύσεως τῶν διαφορῶν μεταξύ πρωτεργατῶν καὶ τῶν συνεργατῶν καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, μεταξύ τῶν ἐργολάβων εἰς μηχανικῆς τινος ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν ἐργατῶν αὐτῶν, κλπ. ὑπὸ τῶν Εἰρηνοδικῶν ἀνευ διακρίσεως ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου⁽²²⁾ αὐτῶν, τοῦ ἀρθροῦ 940 § 4 Πολιτ. Δικον. περὶ προνομίου κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν δανειστῶν τοῦ ἐργαδοῦτου τοῦ καθυστερηθέντος μισθοῦ τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἐργατῶν καὶ τοῦ ἀρθροῦ 588 τοῦ παλαιοῦ ἐμπορικοῦ νόμου (664 τοῦ νέου) περὶ προνομιακῆς κατατάξεως τῶν ἐργατ. μισθῶν ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως τοῦ ἐργαδοῦτου. Ἐξ ἄλλου ἐ παλαιὸς ποινικὸς Κώδιξ διὰ τοῦ ἀρθροῦ 167 ἀπηγόρευε τὴν ἀπεργίαν. Ἀπὸ τοῦ 1909 ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ κινήματος τοῦ Γουδί, ὅπερ εἶχε καὶ κοινωνικὸν χαρακτῆρα μὲ τὸ ἱστορικὸν λαϊκὸν ψήφισμα τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1909, λόγῳ τῆς ἐντεινομένης ἐν τῇ χώρᾳ κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως, ἀρχίζει νὰ θεσπίζεται καὶ ἐν Ἑλλάδι προστατευτικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1907 ἤρχισεν νὰ σημειοῦται μία ἐντονωτέρα, τόσον εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους, ὅσον καὶ εἰς εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα κινήσεις περὶ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, εἰς τὰ ὅποια δὲν ὑπῆρξεν ἀμέτοχος καὶ ἡ νεοελληνικὴ διανόησις⁽²³⁾. Ἡ πρωτοβουλία τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ἥτις εὐρίσκειτο τότε εἰς τὴν νηπιακὴν τῆς ἡλικίας, καίτοι καὶ αὕτη δὲν ἔπαυσε δι' ὑπομνημάτων καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἀπεργιακῶν ἀγώνων νὰ ζητῆ τὴν θέσπισιν προστατευτικῶν νόμων⁽²⁴⁾.

22) Περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως ταύτης καὶ μὴ ἀκριβοῦς ἀποδόσεως τοῦ ἀντιστοίχου γερμανικοῦ κειμένου τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας Πρβλ. Χ. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ ἐπίλυσις τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν καὶ τὰ ἐργατικά δικαστήρια. ἐν Ἑπ. Ἑλλ. καὶ ἄλλοδ. νομοθ. 1942, σελ. 95 σημ. 24.

23) Οὕτως ὁ Βλ. Γαβριηλίδης μὲ τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» καὶ τὸ περιοδικὸν του «Νέον Πνεῦμα», ὁ Γιάννης Σκληρὸς μὲ τὸ «Κοινωνικὸν μας ζήτημα» 1907 καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν διανοουμένων Κ. Παλαμᾶς, Σπ. Μελαῆς, Δ. Ταγκόπουλος, Κ. Παρορεῖτης, Ρήγας Γκόλφης, Κ. Θεοτόκης, Γ.ρ. Ξενοπούλος καὶ ἄλλοι χωρὶς νὰ λείψουν καὶ οἱ ἀντιφρονούντες — Πρβλ. Νουμᾶν 1950 φύλλα 459. 469, 485. 487 (Γ. Κορδάτου. Ἱστορία τοῦ ἑλλην. ἐργατ. κινήματος 1956, σελ. 120 ἐπ. 322 ἐπ.). Οἱ νομικοὶ μετὰ δέους ἐβλεπαν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς φιλελευθέρας ἀστικῆς οἰκονομίας, ὡς ὁ Ν. Π. Δημητράκοπουλος ἠρνήθη νὰ δεχθῆ διατάξιν περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας τοῦ 1911 (Παράρτ. Ἑφ. Συζ. Β' ἀναθ. Βουλῆς 1911 σελ. 1619, συνεδρ. 16-12-11). Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ δράσις τῆς Κοινωνιολογικῆς ἐταιρείας, ἥτις μὲ τὸ ἐν ἔτει 1909 ὑπ' αὐτῆς συσταθὲν «Λαϊκὸν κόμμα» εἶχε καταρτίσει πλήρες πρόγραμμα κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τὰ μέλη τῆς γνωστὸν ψυχὴ τῆς κοινωνιολογικῆς ἐταιρείας ἦτο ὁ Ἀλεξ. Παπαναστασίου. Πρβλ. Κ. Τριανταφυλλοπούλου. Πρόλογος εἰς Α. Παπαναστασίου. Μελέται, λόγοι, ἄρθρα. 1957, σελ. 12 ἐπ. Ἐπίσης πρβλ. αὐτόθι εἰς σελ. 883 τὸ πρόγραμμα τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος. Σπ. Κορώνη. Ἡ ἐργατικὴ πολιτικὴ τῶν ἐτῶν 1909 - 1918, 1944, σελ. 28 ἐπ. Γενικωτέραν ἐπισκόπησιν τῆς κοινωνιολογικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι πρβλ. Γ. Σκληροῦ. Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. 1909.

24) Ἦδη τὸ 1908 ἡ ἐν Πάτραις ἑλλην. ἐργατ. ἔνωσις ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων μακρὸν ὑπόμνημα περὶ τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος (συντάκτης Γ. Μουρικός). Τὸν Ἀπρίλιον 1911 ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν λεπτομερὲς ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐργατ. διεκδικήσεων τὸ Ἑργατικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν (συντάκτης Σπ. Θεοδωρόπουλος).

χωρίς νὰ ἀποστέργουν τὴν κίνησιν ταύτην καὶ οἱ Ἕλληνες ἐργοδότες⁽²⁵⁾. Ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει εἰς ἰδεολογοῦντας μεταρρυθμιστάς, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, κατ' ἐξοχὴν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ ἀρχηγὸς Ἑ λ ε υ θ. Β ε ν ι ζ ἔ λ ο ς, κατὰ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πολιτικὴν σκηνὴν εἶχε δηλώσῃ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1910, ὅτι «ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνορθώσεως θὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν, ἐξασφαλίζουσα διὰ νόμου τὴν τε ὑγίαν τῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἐργαζομένων καὶ ρυθμίζουσα προσηκόντως τὸ ζήτημα τῶν ἐπαγγελματικῶν κινδύνων»⁽²⁶⁾ καὶ βραδύτερον ἐδήλου, ὅτι «δι' ὀλίγας ἐκδηλώσεις τῆς κυβερνητικῆς μου δράσεως εἶμαι τόσον ὑπερήφανος ὅσον διὰ τὴν ψήφισιν τῶν φιλεργατικῶν νομοσχέδίων»⁽²⁷⁾. Ἡ ἐναρξὶς τῆς θεσπίσεως προστατευτικῶν ἐργατικῶν μέτρων συμπίπτει καὶ μὲ τὴν σύστασιν ἐιδικοῦ Ὑπουργεῖου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλειτούργει ὑπηρεσία ἐργασίας. Σημειωτέον, ὅτι ἡ νομοθετικὴ κίνησις δὲν ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ νέον Ὑπουργεῖον. Πολλὰι προτάσεις νόμων ὀφείλονται εἰς ἀναληφθεῖσαν πρωτοβουλίαν ἀτόμων ἢ συλλόγων, συνεργαζομένων μὲ τὸ Ὑπουργεῖον (νόμος περὶ Κυριακῆς ἀργίας), ἀλλὰ εἰς τὴν πρωτοβουλίαν πολιτευσόμενων (νομοσχ. περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας⁽²⁸⁾), περὶ ἐκδικάσεως ἐργατικῶν διαφορῶν καὶ προστασίας τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ). Ἄλλαι ὑποβληθεῖσαι ὁμοίως ἀνεμορφώθησαν ὑπὸ τῶν εἰσηγητικῶν ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς (νόμος γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων)⁽²⁹⁾.

5. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχει πλῆθος ἐργατικῶν νόμων, ἐξ ὧν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναφερθῶσιν, ὡς σπουδαιότεροι, οἱ ἀκόλουθοι, οἵτινες σημειωτέον ἐν τῇ μεταξὺ πολλὰς ὑπέστησαν συμπληρώσεις καὶ τροποποιήσεις.

25) Οἱ ἐργοδότες εἰς τὸ Α' Πανελλήνιον Συνέδριον Γεωργίας, Βιομηχανίας καὶ Ἐμπορίου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1909 εἰς τὸ ψήφισμά των ἐξήτουν σὺν ἄλλοις καὶ «τὸν κατὰ τὸν νόμον νομοθεσίας ἐν γένει καὶ κυρίως τῆς καθορισέουσας τὰς σχέσεις ἐργοδότη καὶ ἐργάτου, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν ἐργατῶν καὶ ἀνηλίκων ἐργατῶν — Τὴν ἐπιβολὴν τῆς Κυριακῆς ἀργίας, τὴν σύστασιν ἐιδικοῦ ταμείου περιθάλψεως πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἀτυχούντων ἐργατῶν κλπ. Γ. Ἀ ν α σ τ α σ ο π ο ὑ λ ο υ. Ἱστορία τῆς Ἑλλ. βιομηχανίας 1840 - 1940, σ. 860. Εἰς τοῦτο εἶχε ὑποβληθῆ λεπτομερὲς ὑπόμνημα τοῦ Σ π. Θ ε ο δ ω ρ ο π ο ὑ λ ο υ. (Ἐφ. Ἐργατῶν 8-11-909).

26) Ἐφ.μ. «Α α ὀ ς» 30 5-15. Μίαν πλήρη συνθετικὴν εἰκόνα τοῦ προοδευτικοῦ ἔργου τοῦ Ἑ λ ε υ θ. Β ε ν ι ζ ἔ λ ο υ ἔδωκεν ὁ Α. Σ β ῶ λ ο ς, εἰς τὸν ἐπιμνημόσυνον λόγον του τῆς 20-3-55 (Βῆμα, 22-3-55).

27) Συνεδρ. Βουλῆς 21-1-20. Ἐφ.μ. Συζητ. σ 454 ἐπ.

28) Ἐκ μέρους βουλευτῶν ὑπεβάλλοντο προτάσεις, ὡς τοῦ βουλευτοῦ Σ π. Θ ε ο δ ω ρ ο π ο ὑ λ ο υ περὶ πληρωμῆς ἐργατικῶν μισθῶν καὶ ἐκδικάσεως ἐργατικῶν διαφορῶν (ἐφ. ἐργατῶν 16-3-10) γενομένη δεκτὴ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, περὶ ἀποζημιώσεως ἐργατικῶν ἀτυχημάτων (5-12-11). Ἄλλαι δὲν ἐγένοντο δεκταί, ὡς μία ἐνδιαφέρουσα πρότασις νόμου τοῦ Βουλευτοῦ Πατρῶν Κ α φ ε τ ς ο π ο ὑ λ ο υ. περὶ ἐργασ. διατησίας μετὰ λεπτομερεστάτης εἰσηγ. ἐκθέσεως (16-6-11).

29) Πρὸβλ. ἐνδεικτικῶς τὴν πολυσέλιδον ἐμβριθῆ ἐκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων Α. Π α π α ν α σ τ α σ ἰ ο υ (1-12-11), εἰς ἣν ἐγένετο διὰ π ρ ὶ τ ῆ ν φορὰν λόγος καὶ περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ἐδημιουργήθη τὸ σῶμα ἐ π ἰ φ ε ω ρ ἰ σ ε ω ς ἐ ρ γ α σ ἰ α ς.

Σχέσεις εργασίας :

Νόμος ΔΑ' του 1912 «περί πληρωμής των ημερομισθίων των εργατών και περί των μισθών των υπηρετών και υπαλλήλων (κωδ. Β. Δ. 24-7-20).

Νόμος 1234 του 1918 «περί θέσεως των ιδιωτ. υπαλλήλων εν περιπτώσει επιστρατεύσεως» ως έτροποποιήθη μετά ταύτα (κωδ. Β.Δ. 8/14-12-28) διά πλήθους άλλων νόμων.

Νόμος 2112 του 1920 «περί ύποχρεωτικής καταγγελίας συμβάσεως εργασίας ιδιωτ. υπαλλήλων», έπεκταθείς διά του Β.Δ. της 16-7-20 και εις τούς εργασίας, τεχνίτας και υπηρέτας. Μεταγενέστεραι τροποποιήσεις διά των ν. 4558 του 1930, 3198 του 1955 και 3785 του 1957 και πλήθους ειδικών νόμων, ρυθμιζόντων τά της καταγγελίας ώρισμένων κατηγοριών μισθωτών, ως είναι λ.χ. ό ν. 1803/51 ρυθμίζων τά της άπολύσεως των συνδικαλιστικών στελεχών.

Νόμος 4694 του 1930 «περί άπαγορεύσεως της έκχωρήσεως και κατασέσεως των ημερομισθίων εργατών κλπ. και των μισθών των ιδιωτ. υπαλλήλων».

Νόμος 551 του 1915 «περί ευθύνης πρός άποζημιώσιν των έξ άτυχημάτων εν τη εργασία παθόντων εργατών και υπαλλήλων (κωδ. Β.Δ. 24-7-20)» ν. 2078 του 1952 «περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 17 δ. σ. έργ. «περί έπανορθώσεως των εργατ. άτυχημάτων» και ν. δ. 30-10-35 περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 19 δ. συμβ. έργασ. «περί έξομοιώσεως των ήμεδαπών και άλλοδαπών εργατών εν τη άποζημιώσει εργατ. άτυχημάτων».

Νόμος 5288 του 1932 «περί ρυθμίσεως της άγορας εργασίας», νόμος 3250 του 1955 «περί διοικήσεως του όργανισμου άπασχολήσεως κλπ» και ν. 3250 του 1955 περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 88 διεθνούς συμβάσεως εργασίας «περί διοργανώσεως της υπηρεσίας άπασχολήσεως».

Νόμος 539 του 1945 «περί άδειών μετ' άποδοχών» και ν. 2081 του 1952 περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 52 δ. συμβ' έργ. «περί κανονικής άδειας μετ' άποδοχών».

Α. Ν. 690 του 1945 «περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του α. ν. 28)44 κλπ.» δι' ού έποινικοποιήθη ή καθυστέρησις των μισθών.

Ν. 1901 του 1951 «περί κυρώσεως του α.ν. 1777/51 «περί συμπληρώσεως του Α.Ν. 28 1944 και 860 του 1946 (δώρα φορτών).

Ν. 1542 του 1950 «περί συστάσεως παρά τῷ Ύπουργείῳ Έργασίας τεχνικού τμήματος εκπαιδεύσεως μαθητευομένων».

Νόμος 1836 του 1951 «περί τροποποιήσεως και κωδικοποιήσεως της νομοθεσίας περί προστασίας άπολυομένων εκ των τάξεων του στρατού μισθωτών κλπ.»

Ν. 2079 του 1953 «περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 29 του 1930 δ. σ. εργασίας «περί άναγκαστικής εργασίας».

Νόμος 3248 του 1955 «περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 95 δ. συμβ. έργ. «περί προστασίας του ημερομισθίου».

Ν.Δ. 3785 του 1957 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ένιων διατάξεων της έργατ. νομοθεσίας.

Έργατική προστασία.

Νόμος ΔΚΘ' του 1912 «περί εργασίας γυναικών και άνηλίκων», συμπληρωθείς διά των νόμων 2270, 2271, 2272, 2274, και 2275 του 1920 και α. ν. 30-10-35, δι' ών έκυρώθησαν σχετικαί διεθνείς συμβάσεις εργασίας (ύπ' αριθμ. 3, 4, 5, 6, 41, 45).

Π.Δ. της 27-6-31 «περί κωδικοποιήσεως και συμπληρώσεως των περι όκταώρου εργασίας διατάξεων, τροποποιηθέν και συμπληρωθέν μετά ταύτα διά του Ν. 2269 του 1920 περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 1 δ. σ. έργ. «περί περιορισμού εις 8 ώρας καθ' ήμέραν και 48 καθ' έβδομάδα των ώρων εργασίας εν τη βιομηχανία».

Π.Δ. της 8-3-32 «περί κωδικοποιήσεως των διατάξεων των νόμων περί χρονικών όρίων εργασίας εις τά καταστήματα κλπ».

Π.Δ. της 8-3-30 «περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί Κυριακής άναπαύσεως» ν. 2290/1922 «περί κυρώσεως της ύπ' αριθ. 14 δ. «περί σ. έργ. έβδομαδιαίας άναπαύσεως εν τη βιομηχανία».

Β.Δ. 25-8-20 «περί κωδικοποιήσεως των περι ύγιεινής και άσφαλείας των εργατών

κλπ. διατάξεων· ν. 2294/22 «περί κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 δ. συμβ. ἐργασίας, κανονιζούσης τὴν χρῆσιν ἀνθρακος, μολύβδου εἰς τοὺς χρωματισμούς κλπ.

Σ υ λ λ ο γ ι κ α ἰ σ χ ἔ σ ε ι ς :

Β.Δ. 15-5-20 «περὶ ἐπαγγελμ. σωματείων», τροποποιηθὲν ἐν τινὶ μέτρῳ ὑπὸ τοῦ Α.Κ. Νόμος 3239 τοῦ 1955 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογ. διαφορῶν ἐργασίας, συστάσεως ἐθν. γνωμοδ. συμβουλίου κοινων. πολιτικῆς κλπ.» τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ ν. δ. 3755/57.

Ν.Δ. 3789/1957 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως ἐνίων διατάξεων τῆς ἐργατ. νομοθεσίας» (ἰδίᾳ διὰ τοὺς κανονισμούς ἐργασίας).

Ἐ π ἰ λ υ σ ῖ ς ἐ ρ γ α τ ῖ κ ῶ ν δ ι α φ ο ρ ῶ ν :

Νόμος Γ.Ν.Ο.Α' τοῦ 1911 «περὶ ἐκδικάσεως ἐργατ. διαφορῶν» (κωδικ. Β. Δ. 1)4 Αὐγούστου 1920) τροποποιηθὲν διὰ τῶν ν. 766 τοῦ 1943 καὶ 1968 τοῦ 1944.

Δ ι ο ἰ κ η τ ῖ κ ὸ ν ἐ ρ γ α τ ῖ κ ὸ ν δ ῖ κ α ἰ ο ν :

Α.Ν. τῆς 11)12-11-35 «περὶ ὀργανισμοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας» ἀντικατασταθεὶς κατὰ τὸ σύνολον σχεδὸν ὑπὸ τοῦ α. ν. 560 τῆς 26-9-45 «περὶ ὀργανισμοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας» ν. δ. 2954 τοῦ 1954 «περὶ ὀργανώσεως σώματος ἐπιθεωρήσεως» καὶ ν. 3249 τοῦ 1955, περὶ κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 81 δ. σ. ἐργ. «περὶ ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν».

Ν ὁ μ ο ἰ γ ε ν ῖ κ ω τ ἔ ρ α ς σ η μ α σ ῖ α ς :

Ν. 5204 τοῦ 1931 «περὶ ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἐργατ. ἐστίας» τροποποιηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς διὰ τοῦ ν. 3467 τοῦ 1955.

Ν. 2963 τοῦ 1954 «περὶ ἰδρύσεως αὐτονόμου ὀργανισμοῦ ἐργατ. κατοικίας».

Ν. 3665 τοῦ 1957 «περὶ ἐπιχορηγήσεως σπουδαστῶν τέκνων ἐργαζομένων» κλπ.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω γενικῆς νομοθεσίας ὑπάρχει καὶ εἰδικὴ ἰσχυρὰ, ὡς εἶναι ἡ ἀφορῶσα τοὺς ναυτικούς, ἣτις εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα ἐργατικὴ νομοθεσία. Πράγματι ὁ ἐμπορικὸς κώδιξ τῆς 19 Ἀπριλίου 1836 εἰς τὸ τμήμα τῆς θαλασσίας ἐμπορίας περιελάμβανεν εἰδικὸν κεφάλαιον «περὶ τῆς ὑποχρεώσεως καὶ τοῦ μισθοῦ τῶν ναυτῶν καὶ τοῦ ὑπολοίπου πληρώματος» (ἄρθρ. 250-272), ὅπερ ἀντικατεστάθη διὰ τῶν ἀρθρ. 337-367 τοῦ ἰσχύοντος ἐμπορικῦ κώδικος. Αἱ διατάξεις αὗται συμπληροῦνται διὰ πλήθους εἰδικωτέρων διατάξεων, ρυθμιζουσῶν δὲ τὰ θέματα τῆς ναυτεργατικῆς ἐργασίας. Ἀπὸ τοῦ 1951 ἰσχύει διὰ τὴν ναυτικὴν ἐργασίαν ὁ νόμος 1752/51⁽⁸⁰⁾.

Ἐπίσης καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας κατηγορίας μισθωτῶν ὑπάρχουν εἰδικαὶ διατάξεις ὡς π.χ. ἀρτεργατῶν, μυλεργατῶν, αὐτοκινητιστῶν, φορτοεκφορτωτῶν, ἠθοποιῶν, σιδηροδρομικῶν καὶ τροχιοδρομικῶν, προσωπικοῦ νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων, ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων κ.λ.π. ⁽⁸¹⁾.

6. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος συνοπτικοῦ καταλόγου τῶν σοβαροτέρων

80) Λόγω τῶν ἰδιορρυθμιῶν, τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ἡ ναυτικὴ ἐργασία καὶ τῶν ἰδιαιτέρων κινδύνων, μεθ' ὧν αὕτη συνδέεται, ἤδη ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἀνευρίσκονται προστατευτικαὶ διὰ τοὺς ναυτεργάτας διατάξεις εἰς τοὺς *Roules ou Jugemens d'Oléron*. Πρβλ. Χ. Ἄ γ α λ λ ο π ο ὑ λ ο υ. Ἡ προστασία τοῦ ἀσθενοῦς ναυτικοῦ 1931, σ. 10, σημ. 6. Ἡ λ. Τ σ ά γ κ α ρ η. Ἡ σύμβασις ναυτικῆς ἐργασίας, 1953, σελ. 6 ἐπ. Διὰ τὴν προεπαναστατικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐργατικῆς ναυτικῆς νομοθεσίας ἐν Ἑλλάδι Ἰ. Μανιανοπούλου. Τὸ ναυτικὸν δίκαιον τῆς Ὑδρας (1757—1821) σ. 15 ἐπ.

81) Πρβλ. Ράλλη — Παυλάκη — Τρέμη, Κώδιξ ἐργασίας, 1949.

ἐργατικῶν νόμων ἐν Ἑλλάδι προκύπτει, ὅτι τὰ πρῶτα μέτρα, ἅτινα ἐλήφθησαν, ἀφ' ἑωρῶν τὸν καθορισμὸν προστατευτικῶν ὄρων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργαζομένων, τὴν προστασίαν τῶν γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων, τὴν ταχεῖαν καὶ ὀλιγοδάπανον ἐπίλυσιν τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν καὶ τὸν περιορισμὸν τοῦ χρόνου ἐργασίας, κυρίως δὲ τὴν Κυριακὴν ἀνάπαυσιν. Βραδύτερον ἐλήφθησαν μέτρα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν σωματείων, διὰ τὴν ὁποῖαν ὑπῆρχε καὶ ἐπαρκῆς συνταγματικὴ προστασία, ὡς καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν θυμάτων τῶν ἐργατ. ἀτυχημάτων. Εἰς τὴν σύμβασιν ἐργασίας διεπομένην ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Βυζαντινορωμαϊκοῦ δικαίου ἐπῆλθε βελτίωσις, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς παροχῆς ἐξασφαλίσεων κατὰ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ προοδευτικωτάτου νόμου περὶ καταγγελλίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Κατὰ τὸν μεσοπόλεμον σημειοῦται γοργότερος ρυθμὸς εἰς τὰ μέτρα ἐργατικῆς προστασίας, παρ' ὅλον, ὅτι τὸ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δημοσιευθὲν ἔλλην. δημοκρατικὸν σύνταγμα ἡγνόει τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα. Ἡ Ἑλλάς μετέχει ἐνεργῶς τῆς Διεθνoῦς Ὁργανώσεως Ἐργασίας καὶ ἔχει τὴν τιμὴν, νὰ εἶναι ἡ πρώτη χώρα, ἣτις ἐκύρωσε διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας. Ἡ ἐργατικὴ νομοθετικὴ δρᾶσις τῆς Χώρας μας κατὰ τὸν μεσοπόλεμον στρέφεται πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις, ἐπιτευχθείσης τῆς καθολικεύσεως καὶ ὀλοκληρώσεως τοῦ θεσμοῦ, τὰς συλλογικὰς συμβάσεις, δι' ὧν ἐτέθησαν σοβαρώτατοι κανόνες ρυθμίσεως τῆς ἐργατικῆς σχέσεως ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἐργατ. μισθὸν (θέσπισις κατωτάτου ὀρίου μισθοῦ, οἰκογεν. ἐπιδόματα κλπ), τὴν διαιτητικὴν ἐπίλυσιν συλλογ. διαφορῶν ἐργασίας, τὴν γενίκευσιν τοῦ ὀκταώρου, τὴν ρύθμισιν τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας καὶ τὴν μετεργασιακὴν πρόνοιαν διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς «Ἐργατικῆς Ἐστίας», ὡς καὶ τὴν βελτίωσιν σημείων τινῶν τῆς σχέσεως ἐργασίας (ἀκατάσχετον μισθοῦ, εὐνοϊκώτερα διαρρῦθμισις τῆς καταγγελλίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας). Μετὰ τὸν δ' παγκόσμιον πόλεμον συνεχίζεται ἡ λήψις κοινωνικῶν μέτρων, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἡ νέα ρύθμισις τῆς συμβάσεως ἐργασίας διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου ἀστικοῦ κώδικος κατὰ πρῶτον λόγον καὶ ὁ νόμος περὶ ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν κατὰ δευτέρον λόγον κατέχουν ἐξέχουσαν θέσιν. Ἐπίσης εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως ἀπεδόθη ἰδιαιτέρα σημασία διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν γραφείων εὐρέσεως ἐργασίας, τῆς ὑπηρεσίας ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς μαθητείας, ὡς καὶ τῆς ἀσφαλίσεως ἀνεργίας. Ἡ ρύθμισις τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων διὰ τῶν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν συλλογ. συμβάσεων λαμβάνει μίαν ἐπὶ μᾶλλον κοινωνικωτέραν διαμόρφωσιν. Ὁ θεσμὸς τῶν συλλογ. συμβάσεων καὶ ἐπιλύσεως συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας ἀναρρυθμίζεται, ἐπὶ τῇ βάσει οὐχὶ πλέον φιλελευθέρων ἀντιλήψεων, ἀλλὰ δεσμευτικῶν τοιοῦτων καὶ τὸ θέμα τῆς σταθερότητος τῆς θέσεως τῶν μισθωτῶν διέρχεται διὰ διαφόρων φάσεων διὰ νὰ καταλήξῃ, ὅπως ἡ καταγγελλία τῆς συμβάσεως ἐργασίας ρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ προστατευτικώτερον. Τέλος ὁ συνδικαλισμὸς ἀποκτᾷ ἐν εὐρύτερον πεδίον δράσεως διὰ τῆς θετικῆς του συμμετοχῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν. Νέοι θεσμοὶ ἐργατικῆς προστασίας, ὡς ὁ τῆς ἐργατικῆς κατοικίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσεως τῶν ἐκπαιδευομένων εἰς ἀνωτάτας σχολὰς τέκνων τῶν ἐργαζομένων τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν.

7. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας εἶναι, ὅτι αὕτη

είναι λίαν προοδευτική· ίσως δὲν ὑπερτεῖ τῆς νομοθεσίας καμμιάς πολιτισμένης χώρας, ἀλλὰ εἶναι περιπτωσιολογική καὶ πολὺπλοκος, ἄνευ γενικῆς κατευθύνσεως, κακοτέχνως διατυπωμένη, ἰδίως ἢ νεωτέρα, μὲ ἀσαφείας ἢ καὶ ἀντιφάσεις, ἄνευ κατὰ κανόνα προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν ἢ πλήρων αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων, καὶ ποικιλοῦσης ἢ καὶ ἐσφαλμένης ὁρολογίας διδούσα οὕτω τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς μωσαϊκοῦ μὲ διάφορον πεδῖον ἐφαρμογῆς καθὲ νόμου καὶ μὲ ποικίλοντας ὀρισμούς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ἐργατικὸν δίκαιον εἶναι νέον καὶ ἐμφανίζει ρευστότητα, λόγῳ τῶν συνεχῶς μεταβαλλομένων κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν συνθηκῶν καὶ ἀντιλήψεων, δὲν εἶναι κατὰ κανόνα σχεδιασμένον, ἀλλὰ συμπτωματικόν, προσπαθοῦν νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐπείγουσας ἀνάγκας καὶ ἐπιζητεῖ διὰ συμβιβαστικῶν καὶ προχείρων πολλὰς λύσεις ἐπιβαλλομένων ἀπὸ λόγους πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σκοπιμότητος νὰ εὕρῃ τὸν ὀρθὸν κοινωνικὸν δρόμον⁽³²⁾. Διὰ τοῦτο λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ποικιλίας τῶν πηγῶν του, ἐμφανίζεται ἐνίοτε, ὡς ἀσυνεπές, παλινοδοῦν καὶ ἀντιφατικόν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα καταβάλλει μίαν ἀγωνιώδη προσπάθειαν πρὸς ἀντιστάθμισιν συγκρουομένων συμφερόντων καὶ εὕρεσιν τοῦ «κοινωνικῶς σκοπίμου». Ἀσφαλῶς ὁμως εἰς πάντα ταῦτα ὑπάρχει κάποιον ὄριον, διότι εἶναι πράγματι ὑπερβολικὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν 273 νόμων τῶν ἐκδοθέντων παρ' ἡμῖν ἐνὸς μιᾶς δεκαετίας (1945—1955) ἢ ἐντὸς δύο ἐτῶν βασικῆ ἀλλαγῆς ἀντιλήψεως ἐπὶ καιρῶν θεμάτων, ὡς ἐπὶ τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἢ τῆς ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν σχέσεων⁽³³⁾.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐργατ. νομοθεσία παρουσιάζει καὶ σ η μ α ν τ ι κ ἄ ς ἑλλειψεις, διότι μεγάλαι κατηγορίαι μισθωτῶν, ὡς εἶναι τῶν οἰκιακῶν ἐργατῶν, τῶν κατ' οἶκον ἐργαζομένων καὶ τῶν ἀγροτικῶν μισθωτῶν δὲν ἔχουν εἰσέτι προκαλέσει τὴν εἰδικωτέραν μέριμναν τοῦ ἑλληνος νομοθέτου. Ἐπίσης ἡ ἐπιχειρήσις δὲν ἔχει λάβει ἀκόμη παρ' ἡμῖν δημοκρατικὴν τινα μορφήν. Τέλος καὶ ἡ ἀπονομή τῆς ἐργατικῆς δικαιοσύνης, λόγῳ μὴ λειτουργίας ἐργατικῶν δικαστηρίων ἔχει ἀνάγκη κάποιας ἀναμορφώσεως⁽³⁴⁾. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνακαθάρσεως, συστηματοποιήσεως, συμπληρώσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπλοποιήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία πρέπει νὰ εἶναι εὐληπτος καὶ προσιτὴ εἰς πάντα, ἰδιαίτερος δὲ εἰς τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον.

Κατ' ἐπανάληψιν ἐγένοντο προσπάθειαι κ ω δ ι κ ο π ο ι ἴ σ ε ω ς τῶν ἐργατικῶν νόμων, ὧν ἡ εὐνοητοτέρα ἐγένετο διὰ τοῦ ν. 1834/1951, διὰ εἰδικῶν προσώπων, πλὴν ὁμως καμμία δὲν κατέληξεν εἰς διατύπωσιν πλήρους σχεδίου.

32) H a e m m e r l e. Arbeitsvertrag, 1949, σ. 21.

33) Les problèmes du travail en Grèce, ἔκδ. Β.Ι.Τ., 1949, σελ. 90 ἐπ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ. Σχέσεις ἐργατ. νομοθεσίας καὶ Α.Κ. ἐν ΕΕΔ, τ. 8, σελ. 355 ἐπ. Κ λ α δ ἄ. Ἐργατ. νομοθεσία, 1936. Τροῦ ἁ ὑ τ ο ὕ. Ἡ ἐργατικὴ μας Πολιτικὴ καὶ νομοθεσία, 1945 σελ. 67. Γ. Π ε τ ἰ ν η. Ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία καὶ ἡ ἐποχὴ μας, εἰς Εἰσηγήσεις Ἀ' Πανελλ. συνεδρίου Σώματος ἐπιθεωρ. ἐργασίας, Θ/νίκης 1956. Γενικώτερον ἐπὶ τοῦ προβλήματος. Π. Β ε ρ ο ἰ ο π ο ὕ λ ο υ. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν συγχρόνων τάσεων τοῦ ἐργατ. δικαίου. ΕΕΔ, τ. 14, σελ. 1017 ἐπ. ἔνθα καὶ βιβλιογραφία σχετικῆ.

34) Ἡ ἐργατ. τάξις συνεχῶς ζητεῖ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐργατ. δικονομίας. Πρὸβλ. Εἰσηγήσεις Γεν. Συνου. Ἐργ. Ἑλλάδος εἰς 11ον Πανελλ. συνέδριον (1953), σ. 177, 184 εἰς 12ον Πανελλ. Συνεδ. (1955), σ. 139 ἐπ. κλπ. Πρὸβλ. νέον σχέδιον ἐν ΕΕΔ, τ. 17, σ. 45 ἐπ.

Πράγματι τὸ πρόβλημα τῆς κωδικοποιήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστέρων τὸ κρατοῦν εἰς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐξελικτικὸν στοιχεῖον, λόγῳ ἐπιδράσεως τῶν συνεχῶς μεταβαλλομένων τεχνικῶν, οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν δυσχερῶς συμβιβάζεται μὲ κωδικοποιήσιν, ἥτις προϋποθέτει μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σταθερότητα ρυθμιστέων σχέσεων. Διὰ τοῦτο θὰ ἴδύνατο νὰ γίνῃ λόγος περὶ κωδικοποιήσεως μερικῶν γενικῶν ἀρχῶν, συμπληρουμένων δι' ἐπὶ μέρους κωδικοποιήσεων ἐδικῶν θεσμῶν⁽³⁵⁾.

Διάφοροι συλλογαὶ ἐργατικῶν νόμων ἐξεδόθησαν κατὰ καιροὺς, ἀλλὰ πλήρεις, ἀλλὰ ἀτελεῖς. Οὕτω :

Ἐργατικὴ καὶ Κοινωνικὴ νομοθεσία, ἐπιμελεία Κ. Πασαγιάννη, 1919, Συμπλ. 1923.

Ἐργατικὴ καὶ Κοινωνικὴ νομοθεσία I. Ζάρορα καὶ Μ. Κρητικοῦ, 1929,

Συμπλ. 1932.

Νομοθεσία μισθωτῶν (ὑπαλλήλων-ἐργατῶν), ἐκδ. Ὑπουρ. Ἐργασίας, 1936.

Ἑλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία Σπ. Ἀντύπα, 1938.

Κώδιξ ἐργασίας Κ. Ράλλη, Π. Παυλάκη, Γ. Τριμή, 1949.

Διαρκῆς Κώδιξ τῆς ἰσχυοῦσης νομοθεσίας' ἐργατικὴ νομοθεσία Π. Παπτάρχη.

Ἐπίσης εἰς τὴν γενικὴν κωδικοποίησιν Ζαχαροπούλου περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐργατικοὶ νόμοι.

Χρησιμωτάτας κωδικοποιήσεις μετὰ σχετικῆς νομολογίας ἐπὶ μέρους θεσμῶν ἐξέδωκε κατὰ καιροὺς καὶ τὸ ἀξιόλογον περιοδικὸν «Ἐπιθεώρησις Ἐργατ. δικαίου» Ἀδελφῶν Τσιμπούκη.

8. Ἰδιαιτέρως σημασίας εἶναι ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα κυρίως ἔτη διδομένη ἐξουσιοδότησις εἰς τὸν Ὑπουργὸν Ἐργασίας, εἴτε μόνον, εἴτε ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων Ὑπουργῶν πρὸς ρύθμισιν σοβαρῶν ἐργατικῶν θεμάτων. Ἡ ἀνάγκη τῆς ταχείας ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐμφανιζομένων προβλημάτων ἐξ ἐνός καὶ τῆς υπάρξεως προγραμματισμένης οικονομίας ἐξ ἄλλουμαζὺ μὲ τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρμογῆς τῶν γενικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, διατάξεων τοῦ νόμου εἰς τὰς συνθήκας τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ τόπων, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν θέσπισιν τῆς ἀρμοδιότητος ταύτης τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας. Πέραν τῶν πράξεων ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ὑπουργὸς συμπράττει μετὰ τῶν αὐτονόμως δρώντων κοινωνικῶν ὀργάνων, τῶν ὁποίων οὕτω περιστέλλεται τὸ πεδίου δράσεως χάριν γενικωτέρων κοινωνικῶν σκοπῶν ὡς π.χ. ἐπὶ συλλ. συμβάσεως, κανονισμοῦ κλπ., καὶ περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν κατωτέρω ἐν τῇ οἰκείῳ τόπῳ, ἔχει καὶ ἰδίως ἀρμοδιότητος, τὰς ὁποίας ἀσκεῖ κατὰ κανόνα μετὰ γνωμοδότησιν ἢ τῇ αἰτήσῃ ἐδικῶν ὀργάνων ἢ ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων.

35) Εἰς πολλὰς χώρας ὑπάρχουν κώδικες ἐργασίας περιλαμβάνοντες τοὺς κανόνες τοῦ τε δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ὡς π.χ. εἰς τὸ Μεξικόν, Βολιβίαν, Βραζιλίαν, Γαλλίαν (οὐχὶ πλήρως) Rivero et Savatier, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 35 κλπ.). Εἰς ἄλλας Χώρας ὑπάρχουν κώδικες ρυθμίζοντες τὰ τῆς ἐξηγημένης σχέσεως ἐργασίας, ὡς εἰς Ἰσπανίαν, Τουρκίαν, Ὁλλανδίαν κλπ. Jacobi. Grundlehren des Arbeitsrechts, 1927, σελ. 73 σημ. 20, 21. Πρβλ. καὶ Βασιλείου ἐν Nikisch, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 51 ἐπ. Σακελλάρου, Ε. Ε. Δ. τ. 10 σ. 894 ἐπ. Ἀπὸ τοῦ 1950 διατυπῶνται ἐπιμόνως τὸ αἶτημα τῆς κωδικοποιήσεως τῆς ἐργατ. νομοθεσίας ἐκ μέρους τῆς ἐργατ. τάξεως Πρβλ. ἄνωτέρω εἰσηγήσεις πρὸς Πανελλήν. ἐργατ. συνέδρια 1953, σ. 172. 1955, σ. 144.

Τοιαῦται θὰ ἠδύναντο ἐνδεικτικῶς ν' ἀναφερθοῦν: τὸ ἐκ τοῦ ν. 1901/51 κυρώσαντος τὸν Α.Ν. 1777/51 «περὶ συμπληρώσεως τοῦ Α.Ν. 28/44» δικαίωμα, ὅπως ἐγκρίνῃ τὴν χορήγησιν εἰς τοὺς μισθωτοὺς «δώρου» τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, νὰ καθορίζῃ τὰ προσόντα καὶ τὰς προϋποθέσεις ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος (ἄρθρ. 4 § 4 ν. 2653/55 «περὶ ὀργανώσεως καὶ ἐλέγχου ἀγορᾶς ἐργασίας»), νὰ καθορίζῃ τὸ ἀνώτατον θάρος τῶν εἰς δέματα, τεμάχια κλπ. συσκευαζομένων ἀγαθῶν ἢ πραγμάτων ἐν γένει, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιτρέπεται μετακινήσις ἢ ἐκφόρτωσις (ἄρθρ. 10 ν. δ. 3785/57 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως ἐνίων διατάξεων τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας»), νὰ καθορίζῃ τὰ ἡμερομίσθια τῶν φοιτῶντων εἰς ἀνεγνωρισμένας τεχνικὰς σχολὰς κλπ.» (ἄρθρ. 11 ν. δ. 3785/57 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως ἐνίων διατάξεων τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας»), νὰ ρυθμίζῃ τὰ φορτοεκφορτωτικὰ ζητήματα τῶν λιμένων (ἄρθρ. 37 ν. 3239/55 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας κλπ.»), νὰ ρυθμίζῃ τὸν χρόνον ἐργασίας εἰς τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα (Π. Δ. 8/13-4-32 «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων περὶ χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας εἰς τὰ καταστήματα») κλπ. Ἄλλοτε ἦτο πολὺ εὐρύτερα ἢ ἀρμοδιότης τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας, διότι ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων Ὑπουργῶν ἠδύνατο νὰ καθορίζῃ τοὺς μισθοὺς τῶν μισθωτῶν (ἄρθρ. 1 ν. 28/1944 «περὶ ἐξουσιοδοτήσεως τῶν Ὑπουργῶν Ἐργασίας κλπ. ὅπως προβαίνουν εἰς καθορισμὸν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων»).

Κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 99 τοῦ Συντάγματος διακηρυσσομένης ἀρχῆς τῆς ἀ π ο κ ε ν τ ρ ὴ σ ε ω ς ἀρμοδιότητές τινες ἔχουσι μεταβιβασθῆ καὶ εἰς ἄλλα ὄργανα τοῦ κράτους οὕτως εἰς τὸν Ν ο μ ἄ ρ χ η ν δυνάμει τοῦ νόμου 3200 τοῦ 1955 «περὶ διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως» καὶ τοῦ Β.Δ. τῆς 28 Ἰουνίου 1955 «περὶ ἐξαιρέσεως τῶν κατὰ τὴν § 1 τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ ν. 3200/1955 ἀρμοδιότητος τῶν Νομαρχῶν ἀντικειμένων τινῶν ἀρμοδιότητος Ὑπουργείου Ἐργασίας», ἢ τὸν Ἐ π ι θ ε ω ρ η τ ῆ ν Ἐ ρ γ α σ ί α ς, ὅπως π.χ. ἐγκρίνῃ τοὺς κανονισμοὺς ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ ἐργασίᾳ (ν. δ. 2954/54 «περὶ ὀργανώσεως σώματος ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας κλπ.») κλπ.

9. Δ ἐ ν εἶναι πηγὴ τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου αἱ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ ἐκδιδόμεναι ἐ γ χ ύ κ λ ι ο ἰ ἢ ὀδηγίαι πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἐργατικῶν διατάξεων. Αἱ ἐγκύκλιαι αὗται οὐδεμίαν ἔχουσι ὑποχρεωτικὴν ἰσχύον διὰ τὰ δικαστήρια, ἅτινα εἶναι καὶ μόνα ἀρμόδια νὰ ἐρμηνεύουν τὸν νόμον καὶ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὴν γνωμοδότησιν οἰουδήποτε ἄλλου εἰδικοῦ προσώπου. Πάντως δὲν στεροῦνται καὶ σημασίας τινός, ἰδίως μάλιστα, ὅταν προέρχωνται ἐκ τῶν εισηγηθέντων τὴν θέσπισιν τοῦ ἐρμηνευομένου κανόνος Ὑπουργῶν καὶ ἐπιδρῶν οὕτω ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν. Δὲν ἀποκλείεται δὲ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διδομένων λύσεων νὰ καταλήξῃ βαθμῆδόν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐθίμου⁽⁹⁸⁾.

II. Αὐτόνομοι πηγαί

Αἱ αὐτόνομοι πηγαί, εἴτε εἶναι ἀ μ ι γ ε ῖ ς τοιαῦται, ὡς εἶναι τὸ ἔθιμον (α) καὶ τὸ καταστατικὸν τῶν σωματείων (β), εἴτε εἶναι ἀναμεμιγμένα μετὰ

κρατικών στοιχείων, τῶν ὁποίων ὅμως ἐπικρατοῦν τὰ αὐτόνομα τοιαῦτα, ὡς εἶναι ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας (γ), αἱ δεικτικαὶ ἀποφάσεις ἐπιλύσεως συλλογικῶν διαφορῶν (δ) καὶ ὁ κανονισμὸς ἐργασίας (ε).

Αἱ αὐτόνομοι πηγαὶ προέρχονται, κατὰ κανόνα, ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ομάδας, τῶν ὁποίων ὄλονεν καὶ περισσότερον ἀναγνωρίζεται ὁ δημιουργικὸς ρόλος ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἡ ἰδεολογία τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν ἠδύνατο νὰ εὐνοήσῃ τὸν σχηματισμὸν κανόνος δικαίου παρ' ἄλλου ὄργανου, παρὰ μόνον ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία δὲν ἀνεγνώριζε τὴν παρένθεσιν ἄλλων παραγόντων μεταξὺ κράτους καὶ ὑπηκόου. Ἡ ἐπιφανείσκει τῶν κοινωνικῶν ομάδων ἐπανεφέρε τὸ δικαίωμα τῆς θέσεως κανόνων δικαίου, ὅπερ εἶχον καὶ αἱ μεσαιωνικαὶ συντεχνίαι (D u r a n d — J a u s s a u d, τ. I, σ. 125), ἀλλ' ὑπὸ μίαν νέαν μορφήν τὸ κράτος ἀναγνωρίζει καὶ ρυθμίζει ἐντὸς ὁρίων, τὰ ὁποῖα αὐτὸ χαράσσει καὶ κατὰ τὴν μορφήν, ἣν τοῦτο προσδιορίζει τὴν ἐξουσίαν θεσπίσεως κανόνων (S i n z h e i m e r. Grundz. des Arbeitsrechts, 1927, σ. 46 ἐπ.). Τὸ τιθέμενον δίκαιον, ὅπερ ἐκλήθη αὐτόνομον δίκαιον (S i n z h e i m e r, σὺτόθι, S c e l l e. Le droit ouvrier, 1929, σ. 97) ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν ἐτερονόμου κανονιστικῆς δυνάμεως καὶ κυρίως συνταγματικῆς (P e r g o l e s i, ἐν B o r s i - P e r g o l e s i, τ. I, σ. 112). Πρβλ. H u e c k — N i p p e r d e y, τ. II, σ. 21, σημ. 9, 257 σημ. 2, 264 σημ. 23. H e r s c h e l. Arbeitsrecht, 1954, σ. 7. K a s k e l — D e r s c h, σ. 9 ἐπ. 114 ἐπ. H a e m m e r l e. Arbeitsvertrag. 1949, σ. 92. S i t z l e r. Soziale Selbstverwaltung im demokr. Staat, ἐν Soz. Fortschritt, 1952, σ. 73 ἐπ. Ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν συλλογικὴν σύμβασιν πρβλ. J a c o b i. Grundl. des Arbeitsrechts, 1927, σ. 140 ἐπ. ἐπ' αὐτῶν H u e c k — N i p p e r d e y, τ. II, σ. 264 σημ. 23. Τὸ ἔθιμον θεωρεῖται καὶ τοῦτο, ὡς ἐκδήλωσις αὐτονομίου ρυθμίσεως, πλὴν ὅμως προερχομένη οὐχὶ ἐξ ὄργανωμένων κοινων. ομάδων, ἀλλ' ἐξ ἀορίστου ἐπαγγελματικοῦ κύκλου. D u r a n d — J a u s s a u d, τ. I, σ. 136 ἐπ. R i v e r o e t S a v a t i e r. σ. 37. Ὡς ἐκδήλωσιν «τῆς θελήσεως τοῦ περιβάλλοντος» (volontà dell' ambiente) θεωρεῖ B a r a s s i. Elem. d. dir. del lavoro, 1950, σ. 13, 20 ἐπ.).

α. Ἔθιμον

1. Τὸ ἔθιμον, δηλ. κανόνες ἐπὶ μακρὸν ἐφαρμοσθέντες μὲ τὴν συνείδησιν δικαίου, δύναται ν' ἀποτελέσῃ πηγὴν κανόνων ἐργατικοῦ δικαίου. Τοιαῦτα ἔθιμα εἶχον δημιουργηθῆ ἄλλοτε πολλά, λόγῳ ἐλλείψεως τότε εἰδικῶν διατάξεων. Καὶ σήμερον εἶναι δυνατόν νὰ παίξουν ρόλον τὰ ἔθιμα ἐπὶ τῶν θεμάτων, ἅτινα δὲν ρυθμίζει τὸ ἐργατικὸν δίκαιον, ὡς εἶναι αἱ σχέσεις τῶν ἀγροτικῶν ἢ τῶν οἰκιακῶν ἐργατῶν. Ἡ ταχύτης καὶ ἡ εὐκολία, μεθ' ὧν ρυθμίζονται σήμερον, εἴτε νομοθετικῶς, εἴτε διὰ συλλογικῶν συμβάσεων τὰ ζητήματα, ἀπέκοψε κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς δυνατότητας σχηματισμοῦ ἔθιμου, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσηματίζοντο ὑπὸ τοῦ οἰκονομικῶς ἰσχυροτέρου ἐργοδότη εἰς ἄραρος τοῦ μισθωτοῦ. Τὰ ἔθιμα εἶναι γενικὰ ἢ τοπικὰ ἢ εἰδικὰ ἀφορῶντα δηλ. εἴτε δλόκληρον τὴν χώραν, ἢ τμῆμα αὐτῆς, εἴτε ὠρισμένας σχέσεις⁽¹⁾. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἔθιμων ἐν τῷ ἐργατικῷ δικαίῳ ρυθμί-

1) Τοιαῦτα ἔθιμα εἶναι π.χ. τὸ ἐν Βόλῳ κρατοῦν, ὅπως διάφοροι κατηγορίαι μισθωτῶν, ἐν αἷς καὶ οἱ μάγειροι ἀσχολούμενοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομαδιαίας τῶν ἀναπαύσεως δικαιούνται διπλοῦ ἡμερομισθίου (Π. Βόλου 15/48 ΕΕΔ, 7, 445) ἢ ἡ παροχὴ στολῆς εἰς τὸν μισθωτὸν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας (Π. Θ/νίκης 920/51 ΕΕΔ, 11, 378). Ἐπί-

ζεται υπό των γενικῶν κανόνων τοῦ Α.Κ. (2). Ἐπίστε κανόνες τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου πρᾶξι μὲν ρητῶς εἰς ἔθιμον, ὡς π.χ. οἱ νόμοι περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας (ν. 2112/20, ἄρθρ. 1, 3, 8, Ν. 4558/30, ἄρθρ. 2), Π.Δ. 8/13-4-32 «περὶ ὁρίων ἐργασίας εἰς τὰ καταστήματα», ἄρθρ. 18. Ν. 2269/20 «περὶ κυρώσεως τῆς δ. σ. ἐργ. «περὶ περιορισμοῦ τῶν ὥρων ἐργασίας ἐν ταῖς βιομηχαν. ἐπιχειρήσεσι κλπ.» (ἄρθρ. 2), ν. 2081/1952 «περὶ κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 52 τοῦ 1938 δ. σ. ἐργ. «περὶ κατ' ἔτος χορηγήσεως κανονικῶν ἀδειῶν μετ' ἀποδοχῶν» (ἄρθρ. 9).

2. Διὰ τοῦ ἐθίμου, εἴτε συμπληροῦται τὸ γραπτὸν δίκαιον (ἔθιμον σ υ μ π λ η ρ ω μ α τ ι κ ὄ ν), εἴτε τροποποιεῖται ἢ καταργεῖται τοῦτο, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ κανόνος δημοσίας τάξεως (ἔθιμον κ α τ α ρ γ η τ ι κ ὄ ν). Κανὼν δημοσίας τάξεως δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ δι' ἐθίμου, πλὴν, ἂν ὁ ἴδιος ἐπιτρέπη τὴν διάφορον διὰ τοῦ ἐθίμου ρύθμισιν (ὡς π.χ. ἄρθρ. 3 καὶ 8 τοῦ ν. 2112/20, ἄρθρ. 7 ν. 4486/30 κλπ.), ὅτε εἰς τὴν θέσιν τοῦ κανόνος δημοσίας τάξεως ὑπεισέρχεται ὁ ἐθιμικὸς κανὼν, δυνάμενος νὰ τροποποιηθῇ δι' ἀτομικῆς συμβάσεως, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον διὰ τὸν μισθωτὸν εἰς τὴν ἀνωτέρω περιπτώσειν τὸ ἔθιμον ἀποτελεῖ κανόνα ἐπιτακτικόν (3). Εἰς τὰς λοιπὰς ὅμως περιπτώσεις ἐπικρατεῖ ἢ ἀτομικὴ σύμβασις, ἐφ' ὅσον περιέχει ἀντίθετον διάταξιν πρὸς τὸ ἔθιμον, καὶ δὴ ἀδιαισθήτως, ἂν τοῦτο εἶναι εὐμενέστερον ἢ δυσμενέστερον διὰ τὸν μισθωτὸν (4).

σῆς παλαιότερον ἐθεωρήθη ὑπάρχον ἔθιμον διὰ τὴν χορήγησιν 13ου μισθοῦ (Ε.Α. 494/24 Θ. ΛΣΤ', 201, Ε.Α. 1441/35 Θ. ΜΖ', 358) ἢ ἐν Θυμικῇ διὰ τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς καταγγελίαν τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ἧς ἡ παράβασις συνεπάγεται ὑποχρέωσιν καταβολῆς ἀποζημιώσεως ἴσης πρὸς τὰς ἀποδοχὰς 10 ἡμερῶν δι' ἕκαστον ἔτος ὑπηρεσίας τοῦ ἀπολυομένου (Ε. Θ/νίκης 274/29 Δικαστ. Β, ΙΙ, 124). Δὲν εἶναι ἔθιμον ἀλλ' ἐπιχειρηματικὴ συνθήκη ἢ ὑπὸ τῆς ἐν Θυμικῇ Ἠλεκτρικῆς Ἐταιρίας ἀπὸ μακροῦ χρόνου μειώσις τῆς ἡμερησίας διαρκείας ἐργασίας, διότι ἀφορᾷ μίαν καὶ μόνην ἐπιχείρησιν. Ἀντιθέτως ἔκριεν ἡ Α.Π. 522/57 Ε.Ε.Δ, 16, σ. 1274, (σύμφωνον: Γνωμ. Ν. Συμβ. Κρ. 308/57 Ε.Ε.Δ 16, σ. 509, Π. Θ/νίκης 2934/56, Ε.Ε.Δ, 16, 371) θεωρήσασα σχηματισθῆν ἔθιμον. Πάντως πρᾶξι μὲν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καταλήγομεν, διότι ἢ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιχειρημ. συνθηκῆς ἀπέτελεσε βάσιν δεσμεύσεως τοῦ ἐργοδότη, ἧτις ἀφίρρεσεν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τὸν μονομερῆ χαρακτῆρα καὶ συνεπῶς τὸ ἐλευθέρως ἀνακλητὸν αὐτῆς. Ἐπίσης ἐπιχειρηματικὴ συνθήκη εἶναι ἡ κρατούσα εἰς τὴν κερματοποιίαν νὰ μὴ πληρώνονται οἱ ἐργάται, τὰς ἡμέρας, κατ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παροχὴ ἐργασίας, λόγῳ δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν, ἐρμηνευθέντος τοῦ ἄρθρ. 656 Α. Κ. ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνωτέρας βίας. Π.Α. 1735/52 Ε.Ε.Δ, 11, 754. Σχόλιον αὐτόθι Θ. Β λ α χ ο π ο ὄ λ ο υ.

2) Μπαλῆ. Γεν. ἀρχαὶ ἀστ. δικαίου, 1947, σελ. 7 ἐπ.

3) Durand — J a u s s a u d, τ. Ι, σ. 171. Εἰδικὴν διάταξιν περὶ τοῦ ἐθίμου ἐν τῇ σχέσει τῆς ἐργασίας περιέχει ὁ ἰταλικὸς Α.Κ. (ἄρθρ. 2078), κατ' ἣν «ἐν ἐλλείψει νόμου καὶ συλλογ. συμβάσεως ἐφαρμόζονται τὰ ἔθιμα ἐν τούτοις τὰ πλέον εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς μισθωτοὺς ἔθιμα ἐπικρατοῦν τῶν ἐνδοτικῶν δικαίου διατάξεων τοῦ νόμου» τὰ ἔθιμα δὲν κατισχύουν τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων ἐργασίας». Ἐπὶ τούτου πρβλ. P e r g o l e s i. Dir. del lavoro, 1952, σ. 17 ἐπ. M a z z o n n i — G r e c c h i. Dir. del lavoro, 1951, σ. 52 ἐπ. Διὰ τὸ πρὸ τοῦ Α. Κ. δίκαιον πρβλ. B a r a s s i. Il diritto del lavoro, τ. Ι, 1935, σ. 62 ἐπ.

4) Ἡ δημιουργία ἐθίμου διὰ τῶν συλλ. συμβάσεων διὰ τοὺς ἐκ τὸς αὐτῆς μισθωτοὺς ἀμφισβητεῖται. Durand — J a u s s a u d, τ. Ι, σ. 139, σημ. 2.

Τὸ ἔθιμον πρέπει γὰρ ἔχει ἐν ὀρισμένον πεδίο ν ἐφαρμογῆς, γὰρ ἐφαρμόζεται δηλ. εἰς κύκλον τινὰ βιοτικῶν σχέσεων ἢ προσώπων ἢ ἐπιχειρήσεων ἢ ἐπαγγελματίων καὶ οὐχὶ μόνον εἰς ὀρισμένην ἐπιχειρήσιν. Τότε καὶ μόνον ὑπάρχει ἡ πρὸς δημιουργίαν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἐν περιορισμένην κύκλῳ ἀπαιτουμένη κοινωνικὴ συνείδησις (*). Ἄλλως πρόκειται περὶ ἐπιχειρηματικῆς συνηθείας, ἣτις εἶναι διάφορος τοῦ ἔθιμου. Ἡ ἐπιχειρηματικὴ συνήθεια, συνδέεται μὲ τὴν λειτουργίαν ὀρισμένης ἐπιχειρήσεως. Ἀπὸ ταύτην ἐλλεῖπει τὸ «πνευματικὸν στοιχεῖον», ἡ *opinio necessitatis*. Αὕτη στηρίζεται εἰς μίαν ὁμοίμορφον ἐφαρμογὴν, τῆς ὁποίας βάσις εἶναι ἡ σιωπηρὰ συγκατάθεσις τῶν συμβαλλομένων («συμβατικὸν» στοιχεῖον). Ἡ τῆς αὐτῆς συνήθεια δὲν εἶναι πηγὴ ἐργατικοῦ δικαίου (*), διότι πρόκειται περὶ μιᾶς ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως περιορισμένης συνηθείας, ἣτις ὡς κάθε ἄλλη συναλλακτικὴ συνήθεια δὲν εἶναι μὲν πηγὴ δικαίου, ἀλλὰ δὲν στερεῖται καὶ νομικῆς σημασίας, διότι κατὰ τὰ ἀρθρα 200, 298 Α. Κ. δύναται ν' ἀποτελέσῃ βάσιν πρὸς συμπλήρωσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄρσιν ἢ τροποποίησιν συμβατικῶν ἢ νομίμων ὑποχρεώσεων ὡς καὶ πρὸς ἐρμηνείαν ἢ συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τῆς συμβάσεως ἢ τῶν ἐκ τῆς ἐργατ. σχέσεως ἀπορρεουσῶν ὑποχρεώσεων πίστεως καὶ προνοίας.

Ἡ διάκρισις ἔθιμου καὶ ἐπιχειρηματικῆς συνηθείας εἶναι πολλάκις ἰδιαιτέρως λεπτὸν θέμα λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς τῶν ὁμοιομορφίας. Τὸ ἔθιμον εἶναι εἰς ἐκ μακρᾶς καὶ ὁμοιομόρφου ἀσκήσεως ἐν πεποιθῆσει δικαίου ἐσχηματισμένος κανὼν, ὃν οἱ συμβαλλόμενοι εὐρίσκουσι ἤδη διαμορφωμένον καὶ ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς, ὅπως ἐπιβάλλεται καὶ πᾶς ἄλλος κανὼν δικαίου· συνελπῶς διὰ τὴν μὴ ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ἐκδήλωσις ἀντιθέτου βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων, ἐκτός, ἐάν πρόκειται περὶ ἐπιτακτικοῦ ἔθιμου, ὅτε ἡ ἀντίθετος βούλησις δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἡ ἐπιχειρηματικὴ συνήθεια ἐφαρμόζεται, ὅταν ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς περιπτώσεως συνάγεται ἡ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς θέλησις τῶν μερῶν. Σημειωτέον, ὅτι πολλάκις ἐπιχειρηματικὴ συνήθεια ἐφαρμόζεται, ὅπως κοινῶς ἐπιμαρτυροῦμεν, ὅπως καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν ἐφαρμογὴ ὁμοειδῶν κανονισμῶν εἰς ἐπιχειρήσεις τοῦ αὐτοῦ εἴδους, δύναται γὰρ μεταβληθῆ εἰς ἔθιμον, λαμβάνουσα οὕτω χαρακτῆρα σταθερόν, μεταμορφουμένη εἰς κανόνα γενικῶς τηρούμενον εἰς ὀρισμένον περιβάλλον. Ἡ ἐπιχειρηματικὴ συνήθεια εἶναι συνήθως ὁ πρόδρομος νομοθετ. ρυθμίσεως, ἢ σχηματισμοῦ ἔθιμου. Ἀποτελεῖ ἐν μεταβατικῶν στάδιον, δι' οὗ διέρχεται ἡ συνεχὴς ἀσκησις ἀπὸ τῶν ἀπλῶν συνηθειῶν μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς *opinio necessitatis*. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 1 Εἰσ. Ν. Α. Κ. κατηγορήθησαν τὰ πρὸ τοῦ Α.Κ. ἐσχηματισμένα ἔθιμα, ἐπ' ὅσον ἀντίκεινται εἰς αὐτὸν ἢ ἀνάγονται εἰς θέματα ρυθμιζόμενα ὑπ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν κατάργησιν ταύτην δὲν περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀπλᾶς συνήθειαι. Διτξερ ο πο ού λ ο υ. Εἰσ. Ν. Ἐρμ. Α.Κ. ἀρθρ. 1 ἀριθ. 12.

5) Ε.Α. 1500/43 ΕΕΑ, 3, 432.

6) Διὰ τὰ ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα διακρίνουν *usages conventionnels* καὶ *coutumes*, πρβλ. Durand — J aussaud, τ. 1, σελ. 136 ἐπ. Rivero et Savatier σ. 37. Γενικώτερον Gén y. Méthodes d'interpretation et sources en droit privé positif. 1919 § 122. Waline. L'individualisme et le droit, 1945. σελ. 304 - 308. Διὰ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ. Pergolesi ἐν Borsi - Pergolesi, τ. 1, σελ. 121 ἐπ. Riva - Sanseverino. Dir. del lavoro, 1952, σ. 16 ἐπ. Barassi, Elem. di dir. del lavoro, 1950, σελ. 20. Διὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ Kaskel : Dersch σ. 17. Nikisch, σ. 232 ἐπ. Hueck — Nipperdey, τ. 1, σελ. 32 ἐπ., 134 ἐπ. Contra: Galperin. Komm. zum Betriebsverfassung, ἐκδ. 2 § 1 ἀριθ. 126. Παρ' ἡμῖν πρβλ. Φ. Κωνσταντινίδου. ΕΕΑ, τ. 3, σ. 420 ἐπ. Θεωρεῖ πηγὴν δικαίου. Βερροϊόπουλος, ΕΕΑ, 14, 1028,

6. Καταστατικά σωματείων

1. Ἐτέρα πηγή κανόνων ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι τὰ καταστατικά τῶν σωματείων⁽¹⁾. Ταῦτα εἶναι σύνθετοι πράξεις, δι' ὧν τίθενται κανόνες δικαίου ρυθμίζοντες νομικὰς καταστάσεις, διὰ τὴν λειτουργίαν ἐνώσεως προσώπων. Εἶναι δικαιοπραξία - κανών, δι' οὗ ρυθμίζεται ἡ αὐτοοργάνωσις καὶ αὐτοκυβέρνησις τοῦ σωματείου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 11 τοῦ Συντάγματος κατοχυρουμένης συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας⁽²⁾.

¹ Ἐκτὸς τῶν καταστατικῶν τῶν σωματείων ὑπάρχουν καὶ τὰ καταστατικά τῶν ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν· πλὴν ὅμως ταῦτα σχετιζόμενα μὲ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλειαν δὲν δύνανται νὰ ἐξετασθῶσιν ἐνταῦθα.

² Ἡ θέσπισις τοῦ καταστατικοῦ ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωσιν τῆς αὐτονομίας τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργανώσεως καὶ τίθεται ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμίξεως τοῦ κράτους. Ἡ ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς «ἐγκρίσις» τοῦ καταστατικοῦ σκοπὸν ἔχει ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ σωματεῖον τὴν νομικὴν προσωπικότητα⁽³⁾. Πλὴν ὅμως τὸ σωματεῖον ὑφίσταται καὶ πρὸ τῆς ἐγκρίσεως καὶ ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καταστατικόν, περιέχον πάντα τὰ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ὑπὸ τοῦ Α. Κ. (ἄρθρ. 80) ὀριζόμενα στοιχεῖα. Πράγματι τὸ ἄρθρον 80 Α. Κ. ὀρίζει, ὅτι τὸ καταστατικὸν δέον «νὰ καθορίζῃ: 1. τὸν σκοπὸν, τὴν ἐπωνυμίαν καὶ τὴν ἔδραν τοῦ σωματείου, 2. τοὺς ὄρους τῆς εἰσόδου, ἀποχωρήσεως καὶ ἀποβολῆς τῶν μελῶν, ὡς καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν, 3. τοὺς πόρους τοῦ σωματείου, 4. τὸν τρόπον τῆς δικαστικῆς καὶ ἐξωδίκου ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ σωματείου, 5. τὰ ὄργανα τῆς διοικήσεως τοῦ σωματείου, ὡς καὶ τοὺς ὄρους τοῦ καταρτισμοῦ καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν καὶ τῆς παύσεως τῶν ὀργάνων αὐτῆς, 6. τοὺς ὄρους, ὑφ' οἷς συγκαλεῖται, συνεδριάζει καὶ ἀποφασίζει ἡ συνέλευσις τῶν μελῶν, 7. τοὺς ὄρους τῆς τροποποιήσεως τοῦ καταστατικοῦ καὶ 8. τοὺς ὄρους τῆς διαλύσεως τοῦ σωματείου». Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ περιλαμβάνῃ καὶ πᾶν ἄλλο στοιχεῖον, ὅπερ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν ἀναγκαῖον διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σωματείου, ὡς π. χ. τὴν ρύθμισιν τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν μελῶν· τὸ περιεχόμενον τοῦ καταστατικοῦ δὲν δύναται ν' ἀντίκειται πρὸς τὰ ἄρθρα 81 - 106 Α. Κ., ὡς καὶ τὰς διατάξεις εἰδικῶν νόμων, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν ἐπιτρέπουν διάφορον ρύθμισιν διὰ

1) M a z z o n i - G r e c c h i. Dir. del lavoro 1951 σ. 108 ἐπ. P e r g o l e s i ἐν B o r s - P e r g o l e s i, τ. 1 σ. 103 ἐπ. K a s k e l - D e r s c h, σ. 45.

2) Περὶ τῶν σωματείων, ὡς ἐκδηλώσεως τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας ὡμίλησαμεν ἀνωτέρω (§ 3, I, α § γ).

3) Τὸ ὑπὸ τοῦ Α. Κ. (ἄρθρ. 81) προβλεπόμενον σύστημα τῆς ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου «ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ» («σύστημα κανονιστικῶν» διατάξεων) εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸ Σύνταγμα. Πρβλ. Σ β ὅ λ ο υ - Β λ ἄ χ ο υ, τ. II, σ. 277 σημ. 140. B u r d e a u. Droit public. 1948, σ. 166 ἐπ. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 87/48 δ. σ. ἐργασίας. «περὶ συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας κλπ. ὀρίζει, ὅτι «αἱ ὀργανώσεις ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν δικαιοῦνται νὰ ἐκπονοῦν τὰ καταστατικά καὶ τοὺς διοικητικούς αὐτῶν κανονισμούς...» καὶ «αἱ δημόσιαι ἀρχαὶ δέον, ὅπως ἀπέχουν πάσης ἐπεμβάσεως δυναμένης νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἢ νὰ παρακωλύσῃ τὴν νόμιμον ἄσκησιν αὐτοῦ (ἄρθρ. 3). Πρβλ. καὶ ἄρθρ. 11 τῆς δ. σ. τῆς Ρώμης τοῦ 1950 «περὶ προαπίσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου κλπ. (ν. 2329/53).

του καταστατικού. Πᾶς τοιοῦτος ἀντίθετος ὅρος εἶναι ἄκυρος, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ τῆς νομίμου διατάξεως, δύναται δὲ ἀκόμη νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ἄκυρότητα τοῦ ὅλου καταστατικού, ἐὰν συνάγεται, ὅτι δὲν θὰ κατηρτίζετο τοῦτο, ἂνευ τοῦ ἀκύρου ὅρου (ἄρθρ. 181 Α. Κ.). Τὸ καταστατικὸν τέλος δέον νὰ εἶναι υπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν φυσικῶν — τουλάχιστον 20 τὸν ἀριθμὸν — ἢ νομικῶν προσώπων, ἐκδηλούντων τὴν βούλησιν αὐτῶν κατὰ τρόπον ἀπηλλαγμένον παντὸς ἐλαττώματος καὶ νὰ φέρῃ χρονολογίαν. Ἡ παράλειψις τινὸς τῶν ἀνωτέρω ὅρων καθιστᾷ τὸ καταστατικὸν ἄκυρον, λόγῳ τῆς κατηγορηματικῆς διατυπώσεως τοῦ ἀρθρου 80 Κ. Α. καὶ τὸ σωματεῖον εἶναι ἀνύπαρκτον (4).

Τὸ καταστατικὸν δὲν πρέπει νὰ συγγέεται μὲ τὴν ἰδρυτικὴν πράξιν, καίτοι δὲν ἀποκλείεται ἀμφότεραι αἰ πράξεις νὰ συμπίπτουν.

Περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ καταστατικοῦ ὑπεστηρίχθησαν διάφοροι θεωρίαι συναπτόμεναι καὶ πρὸς τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ σωματείου. Ἡ πρώτη ἦτο ἡ συμβατική, ἣτις ἐν τούτῳ δὲν ἔβλεπε, παρὰ μίαν σύμβασιν, σύμπωσιν δηλώσεων βουλήσεων πλειόνων προσώπων. Κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης ἀντετάχθη ἡ τῆς ἐνώσεως, τῆς συλλογικῆς πράξεως ἢ συνεργασίας ἢ τῆς συμφωνίας, καθ' ἣν αἱ δηλώσεις βουλήσεως τῶν μερῶν δὲν ἴστανται ἔναντι ἀλλήλων, ἀλλὰ συντρέχουν πρὸς κοινὸν σκοπὸν ἐνοῦνται εἰς μίαν συλλογικὴν δρασίαν, ὡς καὶ ἡ θεωρία τοῦ θεσμοῦ, καθ' ἣν διὰ τοῦ καταστατικοῦ οργανοῦνται μιά ὁμάς πρὸς κοινὸν σκοπὸν. Ἡ ὑποχῶρησις τοῦ ἀτομικιστικοῦ στοιχείου καὶ ἡ δημιουργία ἰδιαιτέρων κοινωνικῶν ὁμάδων ἐντὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας κατέστησαν ἀναγκαίαν τὴν ὁργάνωσιν αὐτῶν κατ' εἰκόνα ἐκείνης. Ἡ ἔννοια τοῦ θεσμοῦ, κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς εἶναι ἡ μόνη, ἣτις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ ὠρισμένα φαινόμενα, ὡς τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ καταστατικοῦ, ὡς ἐσωτερικοῦ νόμου τῆς ὁμάδος, τὴν εἰσοδοχὴν τῶν μελῶν, καὶ ἄσκησιν πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν μελῶν, τὴν εὐθύνην τοῦ σωματείου κλπ. Ὑπὲρ τῆς τελευταίας ἀπόψεως. D u r a n d, Droit du Travail, τ. III, σ. 54 ἐπ. ἔνθα καὶ ἐπισκόπησις τῶν θεωριῶν. Παρ' ἡμῖν Σ β ὠ λ ο υ - Β λ ἄ χ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ. τ. II, σ. 273 σημ. 125 («συλλογικὴ πράξις» δι' ἣς δημιουργεῖται κατὰ νόμον ὁ ρ γ ἄ ν ω σ ι ς). Κ α π ο δ ῖ σ τ ρ ι α. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας κλπ. 1940, σ. 23 ἐπ. «δικαιοπραξία - κανὸν». Π ο λ υ - χ ρ ὶ ν η. Τὰ ἐργατικά σωματεία, 1949, σ. 66 ἐπ. Ἀορίστως Μ π α λ ἦ, Γεν. ἀρχαί, σ. 49 ἐπ. («φέρει χαρακτηριστὰ δικαιοπραξίας»). Τὸ καταστατικόν, ὡς πηγὴ δικαίου δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς πράξις δημοσίου δικαίου, ἐνῶ τὸ σωματεῖον παραμένει τοιοῦτον ἰδιωτ. δικαίου. Περὶ τῶν τάσεων, ὅπως θεωρηθῆ τοῦτο δημοσίου δικαίου προβλ. N i k i s c h. Arbeitsrecht 1951, σ. 260 ἐπ. Γενικώτερον J a c o b i. Grundl. des Arbeitsrechts, σ. 272 ἐπ.

γ. Συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας

1. Ἐτέρα πηγὴ κανόνων ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἔ γ γ ρ α φ ο ς σύμβασις ἢ καταρτιζομένη με-

4) Σ β ὠ λ ο υ - Β λ ἄ χ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ. τ. II, σ. 274. Π ο λ υ χ ρ ὶ ν η. Ἐργατικά σωματεία, 1949, σ. 66. Κ α π ο δ ῖ σ τ ρ ι α. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας 1940, σ. 26. Ἡ ἀντίθετος γνώμη Τ ο ῦ σ η. Νομικὰ πρόσωπα ἐν γένει, 1946 σ. 96. Γ ι α ν ν ο - π ο ὄ λ ο υ. Γενικαὶ Ἀρχαί Α. Κ., 1948 σ. 222, ἡ δεχομένη, ὅτι ἡ παράλειψις τινὸς τῶν ὁρων ἀποτελεῖ ἀπλῶς λόγον διαλύσεως τοῦ σωματείου δὲν εἶναι ὀρθή, ὡς στηριζομένη εἰς τὴν ἀρχικὴν διατύπωσιν τοῦ ἀρθρου τούτου καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις τοῦ εἰσηγητοῦ καθηγητοῦ Γ. Μ α ρ ῖ δ ἄ κ η, ὅστις περιελάμβανε ρητὴν διάταξιν διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην (Εἰσηγ. ἔκθ. δικαίου προσώπων, σ. 91 ἀρθρ. 7 σχεδίου Εἰσηγητοῦ καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς, αὐτόθι σελ. 135).

ταξὺ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐργοδοτικῶν ὀργανώσεων ἀφ' ἑνὸς καὶ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων μισθωτῶν ἀφ' ἑτέρου καὶ καθορίζουσα τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους δέον νὰ περιλαμβάνουν αἱ συμβάσεις ἐργασίας, αἱ συναπτόμεναι μεταξύ προσώπων δεσμευμένων ὑπ' αὐτῆς (ἄρθρ. 2 § 1 ν. 3239/55) «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας κλπ.» (1).

Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις εἶναι αὐτόνομος πηγὴ τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, στηρίζεται εἰς τὸ Σύνταγμα, ὅπερ, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ κατοχυρουμένῃ συνδικαλιστικῇ ἐλευθερίᾳ περιλαμβάνει καὶ τὰς συλλογικὰς συμβάσεις. Ἡ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ρύθμισις τοῦ θέματος τούτου δὲν σημαίνει «μεταβίβασιν ἀρμοδιότητος», νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν, ἀλλ' ἀπλῶς ρύθμισιν συνταγματικῶς κατοχυρωμένου θεσμοῦ. Παρ' ἡμῖν διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἀπαιτεῖται κατὰ κανόνα καὶ σύμπραξις τοῦ κράτους, διὸ ἡ πηγὴ αὕτη τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἔχει χάσει τὸν ἀμιγῆ χαρακτῆρα τῆς αὐτονομίας.

2. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας εἶναι νέος θεσμός, γενικευθεὶς κυρίως μετὰ τὸν ἀ'. παγκόσμιον πόλεμον, ἀποτελῶν, ὡς παρετηρήθη μίαν νέαν μορφήν τοῦ «κοινωνικοῦ συμβολαίου» (2) δημιουργῶν σχέσεις μεταξύ τῶν ὀργανωμένων δυνάμεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου καὶ τῶν ὁποίων ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία εἶναι ἢ ὑπὲρ τῶν ἐργαζόμενων δημιουργία μονοπωλίου, ἔστω καὶ ἀτελοῦς, ἐν τῇ προσφορᾷ ἐργασίας, καὶ ἢ ἐπίτευξις μιᾶς ὁμοιομορφίας ἐν τῇ ρυθμίσει τῶν ὄρων ἐργασίας. Ἄλλοτε δ' ἐργαζόμενος διεπραγματεύετο τοὺς ὄρους τῆς συμβάσεως ἐργασίας μεμονωμένως μὲ τὸν ἐργοδότην, λόγῳ δὲ τῆς μειονετικότητος, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκετο οὗτος οἱ καθοριζόμενοι ὄροι ἦσαν κατὰ κανόνα δυσμενεῖς δι' αὐτόν. Διὰ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων δὲν ἐμφανίζεται μεμονωμένως δ' ἐργαζόμενος, ἀλλ' ἡ ἐργατικὴ ὀργάνωσις, καὶ δὴ ὡς ἰσχυρὸς παράγων, λόγῳ τοῦ ὄπλου τῆς ἀπεργίας, ἥτις καταρτίζει τοὺς ὄρους ἐργασίας ἰδίᾳ δὲ τοὺς σχετικoὺς μὲ τὸν μισθόν (3).

Αἱ ἀνωτέρω κοινωνιολογικὰ ἀπόψεις ἐπεξηγοῦν καὶ τὴν νομικὴν δυνάμιν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως· οἱ δι' αὐτῆς τιθέμενοι κανόνες θεωροῦνται περιλαμβανόμενοι αὐτοδικαίως εἰς τὴν ὑπὸ τῶν διὰ τῆς συλλογικῆς συμβάσεως δεσμευμένων προσώπων καταρτιζομένων ἀτομικῶν σύμβασιν ἐργασίας, ἀκυρουμένων τῶν τυχόν ἀντιθέτων συμφωνιῶν. Ἐὰν ὅμως οἱ ὄροι τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων ἐργασίας

1) Παραμφερὴς εἶναι καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Α. Κ. (ἄρθρ. 680) διδόμενος ὁρισμός. Οὗτος εἶναι κατὰ τι εὐρύτερος τοῦ ὑπὸ τοῦ ν. 3239/55 διδομένου, κατὰ τὸ ὅτι ἡ συλλογικὴ σύμβασις εἶναι δυνατόν νὰ καταρτισθῇ καὶ μεταξύ μισθωτῶν καὶ ἐκμισθωτῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι ὀργανωμένοι εἰς ἐνώσεις, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ ν. 3239. Πάντως ὁ ὁρισμὸς οὗτος εὕρισκεται ἐν ἀναστολή, διαρκούσης τῆς ἰσχύος τοῦ ν. 3239, ὅστις μὴ καθορίζων ὄρισμένον πεδῖον ἐφαρμογῆς καλύπτει ὁλόκληρον τὸ πεδῖον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Α.Κ.

2) Durand, τ. III, σ. 412. Περὶ τῆς κοινωνικῆς σημασίας τῶν συλλογικῶν συμβάσεων πρβλ. Albrecht. Sozialpolitik, 1955, σ. 195 ἐπ. Heyde. Sozialpolitik, 1953, σ. 143 ἐπ. Müssé. Economie et législation industrielle, 1940, σελ. 292 ἐπ. Διὰ τὴν γενίκευσιν τοῦ θεσμοῦ πρβλ. Rivero et Savatier, σ. 240.

2α) Goetz — Briefs. Das Gewerkschaftsproblem gestern und heute. 1955, σελ. 44 ἐπ.

είναι ευνοϊκότεροι διὰ τὸν μισθωτὸν, τῶν διαλαχθαινομένων εἰς τὴν συλλογικὴν σύμβασιν, εἶναι οὗτοι ἐπικρατέστεροι (ἄρθρ. 3 § 1 ν. 3239/55). Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας δὲν ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀτομικὴν σύμβασιν ἐργασίας, οὔτε δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν καταρτίσεως τοιαύτης. Ρυθμίζει μόνον τοὺς ὄρους, οἵτινες θὰ ἐφαρμοσθῶν εἰς τὸ μέλλον ἐπὶ τῶν συμβάσεων ἐργασίας.

3. Ἡ νομικὴ φύσις τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας εἶναι ἐκ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν ζωηρῶς τὴν θεωρίαν καὶ πολλὰ περὶ αὐτῆς ἀνεπύχθησαν ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι προσεπάθησαν νὰ δικαιολογήσουν τὸ φαινόμενον τῆς ἀμέσου ἰσχύος ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων ἐργασίας τῶν διὰ τῆς συλλ. συμβάσεως τιθεμένων κανόνων. Δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ταύτας εἰς δύο κατηγορίας: τὰς συμβατικάς, αἵτινες προσπαθοῦν διὰ μορφῶν ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου νὰ δώσουν λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα (θεωρία ἀντιπροσωπείας, συμβάσεως ὑπὲρ τρίτου, προσυμφώνου, ἀνωνύμου συναλλάγματος, διοικήσεως ἄλλοτριῶν, *sui generis* κλπ.) καὶ τὰς κανονιστικάς, αἵτινες δέχονται, ὅτι πρόκειται περὶ ἀληθοῦς πηγῆς κανόνων δικαίου, τιθεμένων ὑπὸ τῶν ὀργανωμένων κοινωνικῶν ὁμάδων· αἵτινες οὕτως ἀναδεικνύονται εἰς φορεῖς δημοσίας ἐξουσίας. Δημιουργεῖται μίᾳ «ἰδανικῇ ἔνωσις» ἐξ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων, ἥτις λόγῳ τῆς θέσεώς της ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ, ἄσκει τὸ κοινωνικὸν λειτουργημὰ τῆς ἐκδόσεως σχετικῶν νομοθετικῶν πράξεων (συλλογικὴ δικαιοπραξία—κανὼν, σύμβασις—νόμος, θεσμός³⁾).

Ἡ κρατοῦσα σήμερον θεωρία στηριζομένη κατὰ βάσιν εἰς τὸ κανονιστικὸν στοιχεῖον, δέχεται ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν συλλογικὴν σύμβασιν καὶ συμβατικά, ἐνοχικά, στοιχεῖα, ὡς δημιουργοῦσαν δηλ. πλεόν τῶν ἀντικειμένων κανόνων καὶ ὀρισμένας ἐνοχικάς σχέσεις μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ἐργατικῶν καὶ ἐργοδοτικῶν ὀργανώσεων, ἐξ οὗ καὶ ἡ διάκρισις τῶν ὄρων τῆς συλλογικῆς συμβάσεως εἰς κανονιστικοὺς καὶ ἐνοχικοὺς. Πάντως ὁμως πρόκειται περὶ ἐνιαίας συμβάσεως. Περαιτέρω συζητεῖται, ἐὰν ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἔχῃ χαρακτῆρα δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἡ κρατοῦσα θεωρία δέχεται, ὅτι πρόκειται περὶ πράξεως ἰδιωτικοῦ δικαίου (ἐνιαία μικτῆς συμβάσεως—*sui generis*—τοῦ ἄστ.δικαίου) καὶ ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτῆς τὰς διατάξεις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐγκυρότητα τῆς καταρτιζομένης συμβάσεως. Τὴν ἀποψιν ταύτην δὲν δεχόμεθα, ὡς ὀρθήν, διότι, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ θέσεως κανόνων δικαίου, οἵτινες δηλ. ἔχουσιν ἄμεσον ὑποχρεωτικὴν ἰσχύν διὰ τοὺς θέτοντας αὐτοὺς, πρόκειται

3) Ἡ συλλογικὴ σύμβασις εἶναι κατὰ τὸ κανονιστικὸν αὐτῆς μέρος συλλογικὴ δικαιοπραξία—κανὼν, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς ἐνοχικοὺς ὄρους ἐνοχικὴ σύμβασις. Διὰ τὴν νομικὴν αὐτῆς φύσιν πρβλ. Κασσιμάτη. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, ὡς θεσμός συγχρόνου δικαίου, 1932. Τοῦ ἰδίου. ἐν EEN. στ' 339, 548, EEN, ζ' 50. Καποδίστρια. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας, 1940, σελ. 123 ἐπ. Πόρτολόου. Ἡ ρύθμισις ἐργασίας διὰ συλλογ. συμβάσεων κλπ. 1939, σ. 32 ἐπ. Τόουση. Ἐργατικὸν δίκαιον, 1957, σελ. 607 ἐπ. Φουρκιώτη. Μελέται, 1955, σελ. 41 ἐπ. Kaskel - Dersch, σ. 47 ἐπ. Durand - Jaussaud, I, σ. 127 ἐπ. Durand, τ. III, σελ. 532, Lyon - Caen, σ. 159 ἐπ. Hueck - Nipperdey τ. II, σελ. 256 ἐπ., ἐνθα πλουσία βιβλιογραφία, Haemmerle. Arbeitsvertrag, 1919 (Αύστρ.) σ. 149 Mazzoni - Grecchi. Dir. del lavoro, 1951, σ. 228 ἐπ.

περι πράξεως ἀνηκούσης εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον (*, *).

Οἱ κανονιστικοὶ κανόνες τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἀποτελοῦν οὐσιαστικὸν νόμον (6), οὐχ ἴσως καὶ τυπικὸν τοιοῦτον· συνεπῶς, ὅπου ἀπαιτεῖται τυπικὸς νόμος δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἢ συλλογικὴ σύμβασις, ὡς π.χ. εἰς τὴν περὶ ἐλευθερίας διατάξιν τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 4) (*).

4. Παρ' ἡμῖν τὸ πρῶτον ὁ νόμος 281 τοῦ 1914 «περὶ σωματείων» (ἄρθρ. 20)

4) Θεωροῦν ἰδιωτικὸν δικαίον Σ.Ε. 1179/39 Θ. ΝΑ, 436, 34/40 Θ. ΝΒ', 118, 658/50 ΕΕΔ, 9, 878. Σ.Ε. 2345/52 Hueck - Nipperdey, τ. II σ. 256 σημ. 2, 3, 262, σημ. 15 καθ' ὄν ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως παραγνωρίζεται ἡ ἐννοία τῆς συλλογικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς αὐτονομίας. Kaskel-Dersch, σελ. 47 ἐπ. Ἀντιθέτως δημοσιονομικῶν δικαίων: Hueber. Wirtschaftsverwaltungsrecht, 1954, σ. 424 ἐπ., Molitor. Öffentl. und privates Recht, 1949, σελ. 73. Ἀγαλλοπούλου. Δημοσιοποιήσις τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἐν Ἐπιθ. Κοιν. Πολιτικῆς καὶ νομοθεσίας. 1942, σελ. 284 ἐπ. ἐνθα παλαιότερα βιβλιογραφία. Ν. Μποροπούλου, ἐν Ἐπιθ. Τοπ. Αὐτοδιοικ. τ. ιθ' σ. 165. Παρ' ἡμῖν τὸ Σ.Ε. ἐδέχθη τὴν δυνατότητα προσβολῆς ἐπὶ ἀκυρώσεως ἐνώπιον αὐτοῦ συλλογ. συμβάσεως λόγῳ τῆς ἐγκρινοῦσης ἢ τροποποιήσεως αὐτὴν ὑπουργ. ἀποφάσεως (830/57 ΕΕΔ, τ. 16, σ. 613).

5) Καίτοι ἡ συλλογικὴ σύμβασις εἶναι δημοσίου δικαίου, ἐν τούτοις κατὰ βάσιν παραμένει ἡ συμφωνία τῶν μερῶν, ἐφ' ἧς εἶναι ἐφαρμοστέοι ὁρισμένοι κανόνες τοῦ ἀστικῶν δικαίου (ἐλαττώματα βουλήσεως, ἐρμηνεῖα κλπ.), ἐφ' ὅσον ὅμως καὶ οὗτοι συμβιβάζονται πρὸς τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως. Οὕτω, ἡ ἀπεργία, ἣτις ἀποτελεῖ συνταγματικῶς κατοχυρωμένον δικαίωμα, δὲν θεωρεῖται ἀπειλή, κατὰ τὸ ἄρθρ. 150 Α.Κ., ὥστε νὰ συνεπιφέρει ἀκυρότητα, ἐκτός, ἐὰν συνοδεύεται ὑπὸ ἐκτρόπων καὶ βιαιοπραγιῶν κατὰ τοῦ ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων, ὅτε θὰ ἐφαρμοσθοῦν αἱ διατάξεις τοῦ Α.Κ. (πρβλ. ἀποφ. Πρωτ. Νάντης ἐν ΕΕΔ, 15,613). Εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκυρώσεως τὰ ἀποτελέσματα ἐπέρχονται ἀπὸ τοῦ δε, μὴ θίγοντα, λόγῳ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ «συμβάσεως» διαδοχικῆς ἐκτελέσεως, τὸ παρελθόν, ἀλλ' οὔτε καὶ τοὺς ἐνσωματωθέντας εἰς ἀτομικὰς συμβάσεις ἐργασίας κανόνας τῆς ἀκυρωμένης συλλογ. συμβάσεως. Hueck - Nipperdey, τ. II σελ. 267, Kaskel-Dersch, σελ. 67. Ἐπιτυχῶς παραβάλλει τὴν περίπτωσιν ταύτην πρὸς τὴν τὸ ἀκυρωμένον νόμον Durand, τ. III σελ. 21 ἐπ. Πρβλ. Riper t. Le declin du droit, σελ. 131—133. Πρβλ. καὶ Γ. Π. Σπυροπούλου, ΕΕΔ, 15, σ. 585. Καποδίστριος. Συλλογ. σύμβασις ἐργασίας, 1940, σ. 193 ἐπ., Τοῦση, σ. 629 ἐπ.

6) Οἱ κανονιστικοί, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἐνοχικοὶ ὅροι τῆς συλλογικῆς συμβάσεως θεωροῦνται, ὡς οὐσιαστικοὶ νόμοι. Α.Π. 107/41. ΕΕΔ, 1, 39, Α.Π. 208/43 Θ. ΝΕ 14, Α.Π. 1/42 ΕΕΔ, 1, 327, Α.Π. 55/45 ΕΕΔ, 4, 367, Α.Π. 83/49 ΕΕΔ, 3, 323. Α.Π. 141/49 ΕΕΔ, 8, 364. Α.Π. 333/52 ΕΕΔ, 11, 689, Σβώλου - Βλάχου, τ. I, σ. 355. Τοῦση, σ. 616 ἐπ. Kaskel-Dersch, σ. 48, Hueck - Nipperdey, τ. II, σ. 265 ἐπ. Ψευδῆς ἐρμηνεῖα ἢ ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ συνιστᾷ λόγον ἀναιρέσεως. Α.Π. 550/50 ΕΕΔ, 10, σ. 70. Ὡς μὴ ἔχουσαν χαρακτηριστικὰ δικαίου ἐξ ἀντικειμένου καὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιότυπον σύμβασιν ἀντιλοῦσαν τῆς δυνάμει τῆς ἐκ τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως τῶν μελῶν δέχεται Α.Π. 618/54 ΕΕΔ, 13 σ. 971. Δὲν θεωρεῖ πηγὴν δικαίου τὰς συλλογικὰς συμβάσεις. Jacobi. Grundl. des Arbeitsrechts, 1927, σελ. 140 ἐπ., διότι ἐλλείπει τὸ στοιχεῖον τῆς «αὐταρχικότητος» (Selbstsherrlichkeit) καὶ θεωρεῖ αὐτὰς, ὡς συλλογ. ἐνοχικὴν σύμβασιν (Kollektiver Schuldvertrag). Ὁρθῶς ἀποκρούει τὰς ἀπόψεις ταύτας Hueck - Nipperdey, τ. II, σελ. 263 σημ.) 23. Πρβλ. καὶ Χ. Ἀγαλλοπούλου. Ἡ δημοσιοποιήσις τοῦ ἐργατ. δικαίου, σ. 282 σημ. 24. Ἀντιθέτως Στασινοπούλου. Δίκαιον τῶν διοικητ. πράξεων, 1951 σ. 21, μὴ θεωροῦντος τὴν συλλογ. σύμβασιν, ὡς πηγὴν δικαίου.

7) Σβώλου - Βλάχου, ἐνθ' ἄνωγ. τ. I σ. 341. Σ.Ε. 2154/53.

ώμιλησε περί «δμαδικῶν συμβάσεων ἐργασίας μετὰ προσώπων φυσικῶν ἢ νομικῶν». Τῆς εὐχερείας, ἣν παρέσχεν ἡ διάταξις αὐτῆ δὲν ἐγένετο χρῆσις. Συστηματικῶς ἐρρυθμίσε κατά τρόπον φιλελεύθερον τὰ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων δ α.ν. τῆς 16 Νοεμβρίου 1935, κατ' ἐπανάληψιν μετὰ ταῦτα τροποποιηθεῖς καὶ συμπληρωθεῖς. Διὰ τῶν ν. 2053/52 καὶ ν. δ. 3086/54 ἐρρυθμίσθη κατά τρόπον δεσμευτικὸν δ θεσμός, καταργηθέντος οὐσιαστικῶς τοῦ συστήματος τῶν ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων. Ἦδη ἰσχύει δ νόμος 3239 τοῦ 1955 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας, συστάσεως ἐθνικοῦ γνωμοδ. συμβουλίου κοινωνικῆς πολιτικῆς κλπ.», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ν. δ. 3755 τοῦ 1957, ὁ ὁποῖος καὶ πάλιν δὲν διακρίνεται διὰ τὸ φιλελεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα, παρ' ὄλην τὴν βεβαίωσιν τῆς εἰσηγητικῆς του ἐκθέσεως, ὅτι «προβλέπεται σύστημα ἐλευθέρων συλλογικῶν διαπραγματεύσεων, μὴ ἀφισταμένου οὐσιωδῶς τῶν διατάξεων τοῦ τῷ πρώτῳ ἰσχύσαντος νόμου περὶ συλλογικῶν συμβάσεων» (8, 9).

5. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας καταρτίζονται ἐπὶ ποιῆ ἀκυρότητος ἐγγράφως καὶ κατατίθενται τῇ φροντίδι τῶν συμβληθέντων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας καὶ δημοσιεύονται μερίμνη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐργασίας διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, πλὴν ἐὰν συντρέχη ἢ περίπτωσις τοῦ ἀρθρ. 20 § 3, ὅτε γίνεται κατάθεσις εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀθηνῶν. Ἐν ἀδυναμίᾳ ἐπιτεύξεως συμφωνίας διὰ τῶν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων, πᾶς ἔχων δικαίωμα νὰ συμβάλλεται εἰς συλλογικὰς συμβάσεις, δύναται νὰ ζητῆ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας τὴν μεσολάβησιν αὐτοῦ πρὸς κατάρτισιν συλλογικῆς συμβάσεως, ὅπερ μετὰ ἔρευναν τοῦ περιεχομένου τῆς αἰτήσεως καὶ τῶν τυχόν κατατεθέντων ὑπομνημάτων, μεσολαμβάνει μετὰ τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν κατάρτισιν ταύτης (ἀρθρ. 2 § § 2-4 ν. 3239/55). Δικαίωμα αὐτεπαγγέλτου παρεμβάσεως τοῦ ὑπουργείου δὲν ἀναγνωρίζεται.

Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας ἔχει περιορισμένην κατ' ὄλην, τρόπον καὶ χρόνον ἰσχύν. Οὕτως θεωρεῖται δεσμεύουσα μόνον τοὺς συμβαλλομένους καὶ διὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ Εἰρηνοδικείου, ἐν ἣ ὑπαγράφη. Ἡ καταρτισθεῖσα συλλογικὴ σύμβασις παύει ἰσχύουσα διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἀνκατηρτίσθη δι' ὠρισμένον χρόνον, διὰ τῆς ἀντιθέτου συμφωνίας τῶν μερῶν καὶ διὰ

8) Πρβλ. εἰσηγ. ἐκθ. νόμου ΕΕΑ, τ. 14 σ. 569 ἐπ. Ἐπισκόπησιν καὶ κριτικῆν τοῦ νέου νόμου πρβλ. Καλομοίρη, ΕΕΑ, τ. 14 σ. 681 ἐπ, 737 ἐπ, 801 ἐπ. Π. Βερούσιου, ΕΕΑ, τ. 14, σ. 1076 ἐπ.

9) Ἡ ὑπ' ἀριθ. 98 τοῦ 1949 διεθνῆς σύμβασις ἐργασίας «περὶ ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαιώματος ὀργανώσεως καὶ συλλογικῶν διαπραγματεύσεων» (μὴ ἐπικυρωθεῖσα εἰσέτι ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος) ὀρίζει, ὅτι «δέον νὰ λαμβάνονται, ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο ἀναγκαῖον μέτρα ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς ἐθνικὰς συνθήκας, δι' ὧν νὰ ἐνισχύεται καὶ νὰ προωθεῖται ἢ εἰς εὐρύτετην κλίμακα ἀνάπτυξις καὶ χρησιμοποίησις διαδικασίας, δι' ἧς ἐργοδῶται καὶ ἐργοδοτικαὶ ὀργανώσεις ἀφ' ἐνός καὶ ὀργανώσεις ἐργαζομένων ἀφ' ἑτέρου γὰ ἔρχονται ἐκουσίως εἰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν διὰ συλλογικῶν συμβάσεων ῥύθμισιν τῶν ὄρων ἀπασχολήσεως» (ἀρθρ. 4). Πρβλ. Le Code internat. du Travail, τ. I, 1954, σελ. 786 ἐπ. καὶ τὰς σχετικὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας ἐν Relations industrielles, ἐκδ. Διεθνούς γραφείου ἐργασίας. Rapport, VIII, 1 σελ. 37-86, 2, σ. 7-41, 193-223, Rapport IV (1 καὶ 2).

καταγγελίας. Διὰ καταγγελίας λύεται ἡ σύμβασις, ἐὰν κατηρτίσθῃ δι' ἄοριστον χρόνον (10^α) ἢ συνεχίσθῃ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ καθορισθέντος χρόνου, ἢ μετὰ διαιτίαν, ἐὰν ὁ καθορισθεὶς χρόνος εἶναι μακρότερος ταύτης. Ἡ καταγγελία γίνεται παρὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐνδιαφερομένων ἐκ τῶν συμβεβλημένων δι' ἐγγράφου δηλώσεως πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ μετέχοντα μέλη, ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ μεταξύ διαλυθεισῶν ὀργανώσεων, ὡς καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας. Τὰ ἐκ τῆς καταγγελίας ἐννομα ἀποτελέσματα ἐπέρχονται μετὰ δύο μῆνας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κοινοποιήσεως τῆς περὶ ταύτης δηλώσεως. Αἱ ὑφιστάμεναι ἄνω ἐν συγχέει ταύτης ἀτομικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, αἱ περιέχουσαι ὅρους τῆς καταγγελθείσης συλλογ. συμβάσεως, ἰσχύουν μέχρις οὗ νομίμως λυθῶσι, χωρὶς ἑμὸς πλέον νὰ ἔχουν οἱ ὅροι οὗτοι τὴν δύναμιν κανόνων συλλ. συμβ. ἐργασίας(10). Δύναται ἑμὸς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἐργασίας ν' ἀναστέλλῃ τὴν ἐπέλευσιν τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς καταγγελίας συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας ἐπὶ χρόνον μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ ὁπωσδήποτε τοὺς 12 μῆνας, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς καταγγελίας (ἄρθρ. 4 ν. 3239/55).

6. Τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας καθορίζει τὸ ἄρθρ. 2 § 1 τοῦ ν. 3239/55. Οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι κανονιστικοὶ καὶ ἐνοχικοὶ, (10^α). Ὁ νόμος περιέχει τὴν γενικὴν διατύπωσιν, ὅτι ἡ συλλογικὴ σύμβασις «καθορίζει τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους δέον νὰ περιλαμβάνουν αἱ συμβάσεις ἐργασίας». Συνεπῶς δύναται νὰ καταστῶσιν ἀντικείμενον συμβάσεως ἐργασίας ὅροι καθορίζοντες α' τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ μισθωτοῦ, β' τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἐργοδότη, γ' τὰ τῆς λύσεως τῆς συμβάσεως ἐργασίας, δ' τὰ τῆς διαιτητικῆς ἐπιλύσεως τῶν μεταξύ ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, (11) καὶ τέλος ε' ὅροι ἀλληλεγγύης, οἵτινες θεμελιῶν ὑποχρεώσεις τοῦ ἐργοδότη ἐναντι τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων(11^α). Ἐνίοτε ἡ συλλογικὴ σύμβασις περιλαμβάνει καὶ οὐδέτερο ὅρους (12).

9α) Ἐπὶ συλλογ. συμβάσεως ἐργασίας ἄοριστου χρόνου δὲν συγχωρεῖται καταγγελία αὐτῆς πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου τοῦλάχιστον, ἀφ' ἧς ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν (ἄρθρ. 10 § 2 ν. 8. 3755/57).

10) Περὶ τῆς μετενεργείας τῆς συλλογ. συμβάσεως ἐργασίας πρβλ. Καλομοίρη. Ε.Ε.Δ. 13, σ. 1083 ἐπ. τ. 15 σελ. 3 ἐπ. Γενικώτερον ἐπὶ τοῦ προβλήματος καὶ τῶν ἀναπτυχθεισῶν ἀπόψεων (συμβατικὴ — κανονιστικὴ θεωρία) πρβλ. Kaskel—Dersch, σ. 102. Hueck—Nirpdedey, τ. II, σ. 378 ἐπ., Durand, τ. III, σ. 574 ἐπ.

10α) Περὶ τῆς διακρίσεως εἰς κανονιστικοὺς καὶ ἐνοχικοὺς ὅρους πρβλ. Καποδίστρια, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 146 ἐπ., Kaskel—Dersch, σ. 48, 72, 82 ἐπ.

11) Περὶ τῆς διαιτητικῆς ῥήτηρας πρβλ. Καποδίστρια, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 159 ἐπ., 175 ἐπ.

11α) Περὶ τῶν ὄρων ἀλληλεγγύης πρβλ. Καλομοίρη. Ε.Ε.Δ. 13, σ. 1084 ἐπ.

12) Οὐδέτερο ὅροι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες κατὰ τὸ περιεχόμενον τοὺς ἐπαναλαμβάνουν ὑφισταμένους ἤδη νομικοὺς κανόνας ἢ ἀναφέρονται εἰς αὐτούς, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἐνισχύσεως διὰ τῆς συλλογικῆς συμβάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς αὐτῶν ἐφαρμογῆς. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐὰν πρόκειται περὶ ἐνδοτικῶν κανόνων, τῶν ὁποίων τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἐπιθυμοῦν ν' ἀποσαφηνίσουν τὸ περιεχόμενον των ἢ νὰ ὀρίσουν τὸ πεδῖον τῆς ἐφαρμογῆς των διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐφαρμογῆς των καὶ τοῦ ἀνεπιδέκτου τῆς ἀντιθέτου συμφωνίας ἢ ἐπὶ ἐπεκτάσεως ἰσχυόντων ὑποχρεωτικῶν κανόνων, ὡς παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν εἰς πολλὰς συλλογικὰς συμβάσεις (ἐπέκτασις τοῦ δικαιώματος ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν κλπ.). Τότε δὲν πρόκειται

Δέν δύνανται ν' αποτελέσωσι περιεχόμενον τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ὄροι ρυθμίζοντες τὰ τῆς συνάψεως τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων, διότι οὗτοι εἶναι ὄροι, τοὺς ὁποίους δέν δύνανται νὰ περιλαμβάνουν αἱ ἀτομικαὶ συμβάσεις καὶ ἀνάγονται εἰς τὰς προϋποθέσεις καταρτίσεως τῆς συμβάσεως (13α, 13β).

Οἱ ἐνοχικοὶ ὄροι ἐξ ἄλλου συνίστανται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἀναλαμβάνουν αἱ συμβαλλόμεναι ὀργανώσεις πρὸς ἄσκησιν τῆς ἐπιρροῆς των πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς συλλ. συμβάσεως καὶ διατήρησιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων (14, 15).

περὶ οὐδετέρων κανόνων. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, ἰσχύει τοῦτο μόνον καθ' ὃ τμήμα γίνεται ἐπέκτασις. Ἡ παράβασις τῶν οὐδετέρων ὄρων, καίπερ περιλαμβανομένη εἰς τὴν συλλογικὴν σύμβασιν καὶ ὑπεισερχόμενον αὐτομάτως καὶ ἀναγκαστικῶς εἰς τοὺς ὄρους τῶν ἀτομικῶν συμβάσεων δέν συνεπάγεται τὰς κυρώσεις παραβάσεως συλλογικῆς συμβάσεως, ἀλλὰ μόνον τὰς ὑπὸ τῶν οἰκείων νόμων καθοριζόμενας τοιαύτας. Πρβλ. Καποδίστρια, ἐνθ' ἄνωτ, σ. 200 ἐπ. Καλομοίρη, ΕΕΔ, 15, 706. Kaskel-Dersch, σ. 93. Hueck - Nipperdey τ. II σελ. 201.

13α) Τὸ θέμα συνεζητεῖτο ζωηρῶς ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ παλαιότερου νόμου περὶ συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας, ὑποστηριζομένης καὶ τῆς θετικῆς καὶ ἀρνητικῆς ἀπόψεως. Παρ' ἡμῖν πρβλ. Καποδίστρια. Συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας, 1910, σ. 173 σημ. 1, κηρυσσομένου ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς λύσεως, ὑπὲρ ἧς ἐπικαλεῖται καὶ τὸ ἀμφίβολον ἐκ τοῦ ἄρθρ. 20 § 2 στ. ε' τοῦ ν. 281/1914 «περὶ σωματείων» ἐπιχείρημα, ὅπερ μετὰ τὸν εἰδικὸν περὶ συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας νόμον νομίζομεν, ὅτι δέν ἰσχύει πλέον. Ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς λύσεως ὁμοίως Καλομοίρη, ἐν Ε.Ε.Δ. τ. 14 σ. 743. Σήμερον τροποποιηθέντος τοῦ νόμου ἐν Γερμανίᾳ, γίνεται δεκτὸν τὸ ἐπιτερεπτικὸν συνολογώσεως τοιούτων ὄρων. Kaskel - Dersch, σ. 74 ἐπ. Hueck - Nipperdey, τ. II, σελ. 198 ἐπ. Γενικῶς νομίζομεν, ὅτι προκειμένου περὶ θεμάτων σχετιζομένων μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἐργασίας πρέπει νὰ γίνεται δεκτὴ ἡ στενὴ ἐρμηνεία.

13β) Δυνάμει ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου (ἄρθρ. 21 § 3) δέν δύνανται ν' αποτελέσουν ἀντικείμενον συλλογ. συμβάσεως διατάξεις περὶ συστάσεως εἰδικοῦ λογαριασμοῦ ἢ ἐπικουρικοῦ ἀσφαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ ἢ ταμείου προνοίας ἢ νὰ καθορισθοῦν ἢ νὰ τροποποιηθοῦν πόροι ἢ εἰσφοραὶ ὑπὲρ πάσης φύσεως ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν ἢ λογαριασμῶν.

14) Εἶναι δυνατόν μία σχέσις ἐργασίας νὰ διέπεται ὑπὸ πλειόνων συλλ. συμβ. ἐργασίας, νὰ ἐμπίπτῃ δηλ. εἰς τὸ πεδῖον ἐφαρμογῆς πλειόνων συμβάσεων. Πρὸς τοῦτο ὁμοῦ ἀπαιτεῖται, νὰ περιλαμβάνεται εἰς τὸ κατὰ τόπους καὶ ἐκμετάλλουσιν, ἐπάγγελμα, εἰδικότητα, κατὰ χρόνον καὶ κατὰ πρόσωπα πεδῖον αὐτῶν (γνησίᾳ συρροῇ). Δυσκοιλίαι γεννῶνται, ἐὰν περιέχουν ἀντιτιθεμένας πρὸς ἀλλήλας διατάξεις, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς ἀλληλοσυμπληρωμένας. Ἐὰν πρόκειται περὶ συλλογ. συμβάσεως ἱεραρχικῶς ὑπερκειμένης ἄλλων (περίπτωσις τοῦ ἄρθρ. 21 § 2 τοῦ ν. 3239/55) θὰ ἐφαρμοσθῇ αὕτη ἄλλος θ' ἀναζητηθῇ ἢ εἰδικωτέρα δηλ. ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὸ κατ' ἐκμετάλλουσιν καὶ ἐπάγγελμα, κατὰ πρόσωπον καὶ τόπον πεδῖον, ἰσχύος πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὴν σχέσιν ἐργασίας. Κατ' ἄλλην ἀντίληψιν, ἦν καὶ θεωροῦμεν ὀρθοτέραν, θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ εὐνοϊκωτέρα καὶ δὴ κατὰ τὴν συνδυαστικὴν μέθοδον. Ἐπὶ τοῦ προβλήματος ἔχοντος, τὸ ἐπὶ τὸ πολὺ, θεωρητικὴν μόνον ἀξίαν πρβλ. Kaskel - Dersch, σ. 69 ἐπ. Hueck - Nipperdey, τ. II, σελ. 456 ἐπ. Nikisch, ἔκδ. 1951, σελ. 335 ἐπ. Schnorr v. Carolsfeld, σ. 113. Durand, τ. III, σ. 565 ἐπ. Καποδίστρια, σ. 272 ἐπ. Καλομοίρη, ἐν ΕΕΔ, τ. 16 σ. 1082.

15) Περὶ τῶν ἐρμηνηυτικῶν κανόνων, τῶν ἐφαρμοζομένων εἰς τὴν συλλογ. σύμβασιν πρβλ. Kaskel - Dersch, σ. 61 ἐπ. Durand, τ. III, σ. 525 ἐπ. Κα-

Οἱ ὄροι τῆς συλλογ. συμβάσεως ἐργασίας δὲν δύνανται ν' ἀντίκεινται εἰς τοὺς κανόνας τῆς δημοσίας τάξεως, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον εὐμενέστεροι αὐτῶν (¹⁵ α). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἰσχύει διὰ τοὺς ἐνδοτικούς κανόνας.

7. Ἡ μεγάλη πρακτικὴ σημασία τῶν συλλογ. συμβάσεων ἐργασίας εἶναι, ὅτι «ἀτομικὴ σύμβασις ἐργασίας καταρτιζομένη παρὰ τινος τῶν δεσμευομένων ὑπὸ συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας θεωρεῖται περιέχουσα αὐτοδικαίως τοὺς ἐν τῇ συλλογικῇ συμβάσει καθορισθέντας ὄρους, ἀκυρουμένων τῶν τυχόν ἀντιθέτων συμφωνιῶν» (¹⁵ β). «Ὅροι ἀτομικῶν συμβάσεων ἐργασίας εὐνοϊκώτεροι διὰ τὸν μισθωτῶν τῶν διαλαμβανομένων εἰς συλλογικὴν σύμβασιν ἐργασίας εἶναι ἐπικρατέστεροι» (¹⁶) (ἄρθρ. 3 § 1 ν. 3239/55). Ἐπίσης ἡ παράβασις τῆς συλλογικῆς συμβάσεως συνεπάγεται οὐ μόνον ἀστικὰς κυρώσεις, εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζεται καὶ τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως καὶ τῆς οἰκείας ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως (προσβολὴ ἐπαγγελματικοῦ συμφέροντος) (ἄρθρ. 3 § 3 ἐδ. 1 ν. 3239/55) ἀλλὰ καὶ ποινικὰς τοιαύτας (ἄρθρ. 16 ἀ. ν. 547/37 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν ἐργατικῶν τινῶν νόμων», διατηρηθὲν ἐν ἰσχύϊ διὰ τοῦ ἄρθρ. 42 ἐδ. 2 α' ν. 3239/55), ἀκόμη δὲ καὶ πειθαρχικὰς τοιαύτας κατὰ τῶν μελῶν (ἄρθρ. 3 § 4 ν. 3239/55). Ἡ ποινικοποίησις καὶ δὴ εἰς βαθμὸν πλημμελήματος ἀποτελεῖ μίαν σοβαρωτάτην διάταξιν τοῦ παρ' ἡμῖν συλλογ. δικαίου. Πλὴν ὅμως εἶναι λίαν ἀμφίβολον, κατὰ πόσον ἡ διάταξις ἀποτελοῦσα «ποινικὸν νόμον ἐν λευκῷ» εἶναι συνταγματικὴ, ἐὰν δηλ. συμβιβάζεται πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ Συντάγματος. Μετὰ πολλῶν δισταγμῶν γίνεται δεκτὴ ἡ τοιαύτη κατὰ παραπομπὴν συμπλήρωσις τῆς ποινικῆς νομοθεσίας: «θεωρεῖται δέ, ὡς θεμιτὴ μόνον ἐπὶ ἐλαφρῶν — πταισματικῶν — παραβάσεων» (¹⁷). Ἐφ' ὅσον ὁ νόμος ἐνταῦθα ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν καθορισμὸν πλημμελημάτων δέον νὰ θεωρηθῇ ἀντι-

ποδίστρια. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 195 ἐπ. Τό ὄση. σ. 634 ἐπ. Ἄνεπιτρέπτον αὐθεντικῆς ἐρμηνείας συλλογ. συμβάσεων διὰ νόμου. Τυχὸν τοιαύτη «ἐρμηνεία» ἀποτελεῖ θεῖον νέον κανόν. Α.Π. 413/53 ΕΕΔ, 12, 793, Α.Π. 618/54 ΕΕΔ, 13, 972, οὐχὶ ὅμως, κατὰ τὸν Α.Π., ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὸ ἄρθρ. 11 τοῦ Συντ. καὶ ἀποτελοῦσαν παραβίασιν τῆς συντ. κατοχυρωμένης ἀρχῆς τῆς συνδ. ἐλευθερίας, ἀλλ' ὡς μὴ περιβεβλημένη τὸν τύπον τοῦ νόμου (ἄρθρ. 26 Συντ.). Βερεροιοπόου. ΕΕΔ, τ. 14 σ. 1076. Πρβλ. ἄνωτ. § 3, I, α, σημ. 49α.

15α) Η u e c k — N i p p e r d e y, τ. II, σελ. 273 ἐπ. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος μιᾶς συλλογ. συμβάσεως δύνανται νὰ γεννηθῶν ζητήματα μὲ τὰς καλουμένας «διαιτηρητικὰς ρήτηρας», δι' ὧν ρυθμίζονται τὰ ζητήματα τῆς διατηρήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἰσχυόντων εὐνοϊκωτέρων ὄρων τῆς ἀτομ. συμβάσεως ἐργασίας. Αὗται ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς (Bestandsklausel, Effektivklausel). Πρβλ. Η u e c k — N i p p e r d e y, τ. II, σ. 424 ἐπ. K a s k e l - D e r s c h, σ. 95. Κ α λ ο μ ο ῖ ρ η, ΕΕΔ 15, σ. 697 ἐπ.

15β) Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν καθαρῶς θεωρητικοῦ προβλήματος, ἐὰν οἱ ὄροι τῆς συλλογ. συμβάσεως καθίστανται καὶ ὄροι τῆς ἀτομ. συμβάσεως ἢ παραμένον ἐξουσιαστικοὶ κανόνες δικαίου, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ κανόνες δικαίου πρβλ. Η u e c k — N i p p e r d e y, τ. II, σ. 376 ἐπ.

16) Ἡ κρίσις τοῦ δικαστηρίου περὶ εὐνοϊκωτέρων ἢ μὴ ὄρων ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Α.Π./53 Α.Π. ΕΕΔ, 12 σ. 296, Ν. Δ. τ. 8, σ. 658. Περὶ ἐπικρατήσεως μεταγενεστέρως συλλογικῆς συμβάσεως, ἔναντι προγενεστέρως ἀτομικῆς συμφωνίας πρβλ. Βερεροιοπόου. ΕΕΔ, 14, σελ. 1078. Περὶ τοῦ θέματος πότε οἱ ὄροι θὰ θεωρηθῶν εὐνοϊκώτεροι ὁμιλοῦμεν ἐν § 6.

17) Σ β ὄ λ ο υ - Β λ ἄ χ ο υ, τ. II σελ. 83 ἐπ. σημ. 21, 22.

συνταγματικός. Σημειωτέον, ὅτι αἱ ἀνωτέρω κυρώσεις ἰσχύουν μόνον διὰ τοὺς ὑπὸ τῆς συλλογ. συμβάσεως καθοριζομένους ὄρους, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τοὺς τυχὸν «οὐδετέρους», ὧν ἡ παράβασις διέπεται ὑπὸ τῶν σχετικῶν δι' αὐτοὺς ὁρισμῶν.

8. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας διακρίνονται (ἄρθρ. 7 ν. 3239/55) ἀναλόγως τοῦ πεδίου τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν — ὅπερ καθορίζει καὶ τὴν ἀρμοδίαν πρὸς κατάρτισιν τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐπαγγελματικὴν ὀργάνωσιν — εἰς α' ἐθνικὰς γενικάς, αἵτινες ἀφοροῦν τοὺς μισθωτοὺς ἄλλης τῆς χώρας ἢ πλείονας τοῦ ἐνὸς κλάδους μισθωτῶν καθ' ἑλὴν τὴν Χώραν, β' εἰς ἐθνικὰς ὁμοιοεπαγγελματικάς, αἵτινες ἀφορῶσι τοὺς μισθωτοὺς ὁρισμένου ἐπαγγέλματος ἢ καὶ τῶν συναφῶν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ κλάδων ἄλλης τῆς Χώρας, γ' εἰς τοπικάς ὁμοιοεπαγγελματικάς, αἵτινες ἀφορῶσι τοὺς μισθωτοὺς τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἢ συναφῶν κλάδων τούτου ὁρισμένης πόλεως ἢ περιφερείας καὶ ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ὑπάρχοντα εἰς ἐθνικὴν ὁμοιοεπαγγελματικὴν συλλογικὴν σύμβασιν ἐργασίας καὶ δ' εἰς εἰδικὰς, αἵτινες ἀφορῶσι τοὺς μισθωτοὺς μιᾶς ἢ πλείονων ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκμεταλλεύσεων πόλεως ἢ περιφερείας ἢ καὶ ὁλοκλήρου τῆς χώρας καὶ ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ὑπάρχοντα εἰς ἐθνικὴν ὁμοιοεπαγγελματικὴν συλλογικὴν ὀργάνωσιν. Οἱ γενικοὶ ὄροι καὶ αἱ συνθηκαὶ ἐργασίας δύνανται νὰ ρυθμίζωνται διὰ γενικῆς ἐθνικῆς συλλογικῆς συμβάσεως. Ἐπίσης δι' ὁμοίας συλλογικῆς συμβάσεως δύνανται νὰ ὀρίζωνται κατ' ὅρους ἀποδοχῶν, καθὼς καὶ τὰ πάσης φύσεως ἐπιδόματα ἢ προσαυξήσεις αὐτῶν. Ἀντικείμενον τῶν λοιπῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας εἶναι ὁ καθορισμὸς κατὰ εἰδικὰς κατηγορίας μισθωτῶν τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας καὶ τῶν εἰδικῶν ὄρων καὶ συνθηκῶν αὐτῆς, ἀπαγορευμένου ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τοῦ καθορισμοῦ ὄρων καὶ συνθηκῶν ἐργασίας περιλαμβανομένων εἰς γενικάς ἐθνικάς συλλογικάς συμβάσεις ἐργασίας, οἱ ὅροι τῶν ὁποίων κατισχύουν τῶν τυχόν ἀντιθέτων ὄρων τῶν λοιπῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας (ἄρθρ. 21 § 1 ν. 3239/55) (18).

9. Ἡ ἰσχὺς τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα Κυβερνήσεως, ἐκτὸς ἐὰν ἐν αὐτῇ ὀρίσθῃ ἕτερος χρόνος ἰσχύος (19). Ἡ δημοσίευσίς γίνεται διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας, ἐκδιδο-

18) Περί τῶν ὀρίων τῶν γενικῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν συλλογ. συμβάσεων Σ. Ε. 1462/57 ΕΕΑ, 16, σ. 862.

19) Ἡ συλλογ. σύμβασις δύναται νὰ ἔχη καὶ ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ὡς τοὺς κανονιστικοὺς ὄρους καὶ δὴ ἐκείνους ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δύναται νὰ ἔχωσιν ἀναδρομικὴν δύναμιν. Οἱ ἐνοχικοὶ ὄροι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, δὲν δύναται νὰ ἔχωσιν ἀναδρομικὴν δύναμιν. N i k i s c h ἐνθ' ἀνωτ. σ. 151, S c h n o r r. v. C a r o l s f e l d, σ. 63. Ἀμφισβητεῖται τὸ θῆμα, ἐὰν ἡ ἀναδρομικότης δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη λυθειῶν σχέσεων ἐργασίας. Κατά: Α.Π. 83/49 ΕΕΑ, 8, σ. 323. Καποδίστρια, σ. 236, Βασιλείου, ΕΕΑ 7, σ. 324 Ὑπέρ Μετά τιτων διακρίσεων: Καλομοίρη, ἐν ΕΕΑ, τ. 14, σ. 1185. Οἱ κανόνες τῆς συλλογ. συμβάσεως ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἡδη ἐν λειτουργίᾳ συμβάσεων ἐργασίας. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀναδρομικότης. Ἐξαιρέσεις ὑπάρχει, ἐὰν ἐκ τῆς φύσεως τῶν ὄρων ἢ διὰ ρητῆς διατάξεως ἀποκλείεται ἡ ἐφαρμογή. K a s k e l—D e r s c h, σ. 67 ἐπ.

μένης, οὐχὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως ὁ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς καταθέσεως τῆς συλλογικῆς συμβάσεως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας, οὐδὲ μετὰ τὴν παρέλευσιν 20 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς καταθέσεως. Ἐὰν δὲν πραγματοποιηθῇ ἡ δημοσίευσίς ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν, δύναται ἕκαστος τῶν συμβληθέντων μερῶν, ἐντὸς 10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας, νὰ καταθέσῃ τὴν συλλογικὴν σύμβασιν εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀθηνῶν (20). Ἐν ἡ περιπτώσει συλλογικῆς σύμβασις ἐργασίας ἀ ν τ ι τ ῖ θ ε τ α ι εἰς τὴν γενικὴν ἢ εἰδικὴν οικονομικὴν ἢ κοινωνικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, οἱ Ὑπουργοὶ Συντονισμοῦ καὶ Ἐργασίας δι' ἡτιολογημένης κοινῆς ἀποφάσεώς των ἐκδιδομένης μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Κοινωνικῆς Πολιτικῆς καὶ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς παρελεύσεως τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης 15ῆς ἡμέρου προθεσμίας, δύναται νὰ τ ρ ο π ο - π ο ι ο ὦ ν ἢ νὰ μὴ ἔ γ κ ρ ῖ ν ο υ ν ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν συλλογικὴν σύμβασιν ἐργασίας (ἄρθρ. 20 ν. 3239/55), ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ν.δ. 3755]57 (ἄρθρ. 7 § 1). Τὸ δικαίωμα τοῦτο περιωρίσθη κατὰ τι διὰ τοῦ ν. 3755/57 (ἄρθρ. 8), ἐφ' ὅσον δηλ. ἡ διδομένη αὐξήσις μισθοῦ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 3% τῶν θεσπισμένων κατωτάτων ὀρίων καὶ παρῆλθεν ἔτος τουλάχιστον ἀπὸ τῆς χορηγηθείσης αὐξήσεως, καὶ συνεπῶς ὑπάρχει πλέον καὶ ἐν μ ι κ ρ ὶ ν πεδίοις ἀμιγροῦς αὐτονόμου δράσεως.

10. Χαρακτηριστικὸν τοῦ παρ' ἡμῖν δικαίου συλλογικῶν συμβάσεων εἶναι ἡ ἔ ν τ ο ν ο ς ἐποπτεία ἐπ' αὐτῶν τοῦ κράτους, ἣτις μειώνει σημαντικῶς τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῶν συλλογικῶν συμβάσεων, τὴν α ὑ τ ο ν ο μ ῖ α ν. Κρατεῖ δὲ τύπος τῆς «δ ι ε υ θ υ ν ο μ ἔ ν η ς συλλογικῆς συμβάσεως». Δυστυχῶς, ἀφ' ἧς εἰσήχθη ὁ θεσμὸς τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἐδόθη ἡ εὐκαιρία ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος τῆς αὐτονομίας· ἀρχικῶς ἡ συγκεντρωτικὴ — αὐταρχικὴ μορφή τοῦ κράτους καὶ ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ ἡ εἰς πολλὰς συλλογικὰς συμβάσεις συνοπογραφὴ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας —, αἱ ἀσταθεῖς μετὰ ταῦτα μεταπελευθερωτικαὶ οικονομικαὶ συνθήκαι καὶ ὁ χαρακτηριστῆρ τῆς «π ρ ο γ ρ α μ μ α τ ι σ μ ἔ ν η ς» οικονομίας, ὅπως τονίζεται εἰς τὴν εἰσηγ. ἔκθεσιν τοῦ ἰσχύοντος 3239/55 νόμου («ἡ διαμόρφωσις μιᾶς προγραμματισμένης κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἐνηρμωσιμένης πρὸς τὰς ἀπόψεις τῶν ἐργαζομένων γενικῶς, ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν καὶ τῶν ἐκάστοτε ἀντιλήψων τῆς κοινωνίας καὶ τῶν οικονομικῶν δυνατοτήτων τῆς Χώρας»), ἐδημιούργησαν τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐντόνου ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους.

Ἡ μεγάλη αὕτη κηδεμονία συνετέλεσεν, ὅπως μὴ ἀναπτυχθῇ, ὡς ἔδει, παρ' ἡμῖν τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν κατάρτισιν συλλογικῶν συμβάσεων πνεῦμα αὐτοσεθῦνης, συνεργασίας καὶ ἀμοιβαίας κατανόησεως. Οὕτω παρετηρήθη, ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις δὲν ἐπιτυγχάνεται συμφωνία τῶν μερῶν καὶ κινεῖται ὁ θεσμὸς τῆς ὑποχρεωτικῆς διατηρίας. Εἶναι ἀ σ υ ν ἡ θ ω ς μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδοθεισῶν

20) Συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας, μὴ κατατεθεῖσα ἢ μὴ δημοσιευθεῖσα, ἰσχύει, ὡς ἀ π λ ἡ ἔνοικη σύμβασις. Κ α π ο δ ῖ σ τ ρ ι α, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 127 σημ. 4. Πρ. Ἀθ. 9870/48 ΕΕΔ, 8, σ. 68, Πρ. Α. 3315/50 ΕΕΔ, 9, σ. 1072.

τελευταίως διακτ. αποφάσεων και δὴ οὐχὶ μόνον τοῦ α' βαθμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ β' τοιοῦτου.

11. Ὁ ἔντονος ἐπεμβαστικὸς χαρακτήρ τοῦ κράτους εἰς τὰς συλλογικὰς συμβάσεις ἐκδηλοῦται μὲ τὰς εὐρείας εἰς τοὺς Ὑπουργοὺς Ἐργασίας καὶ Συντονισμοῦ παρεχομένης ἀρμοδιότητος (ἄρθρ. 20 ν. 3239/55), δι' ὧν δημιουργοῦνται σχέσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς γνήσιαι συλλογικαὶ συμβάσεις ἔργασίας.

Τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι :

α. ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἐπεκτείνεται ἡ ἰσχὺς τῆς συλλογικῆς συμβάσεως καὶ πέραν τῶν συμβληθεισῶν ὀργανώσεων. Τὸ ἄρθρ. 5 § 2 τοῦ ν. 3239/55 προβλέπει, ὅτι «συλλογικὴ σύμβασις ἔργασίας, διὰ τῆς ὁποίας δεσμεύονται τὰ τρία πέμπτα τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ, ὅπου ἰσχύει ἡ συλλογικὴ αὕτη σύμβασις ἔργασίας ἀπασχολουμένων εἰς τὸ ἐπάγγελμα μισθωτῶν, δύνανται νὰ κηρυχθῇ ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς ἐργοδότας καὶ μισθωτοὺς τῆς περιφερείας ταύτης μετὰ γνώμην τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Κοιν. Πολιτικῆς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας, δημοσιευομένης διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως». Περαιτέρω δὲ τὸ ἐδ. 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 5, ὀρίζει, ὅτι «καὶ συλλογικαὶ συμβάσεις ἔργασίας, ἐφ' ὅσον καταρτίζονται καὶ υπογράφονται παρουσία τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας ἢ τῶν παρ' αὐτοῦ εἰδικῶς ἐξουσιοδοτημένων ὀργάνων, δεσμεύουσι τὸ σύνολον τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν μισθωτῶν τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῶν ἐπαγγελμάτων, αἵτινα ἀφορῶσι καὶ διὰ τὴν περιφέρειαν, δι' ἣν ἰσχύουν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπάρχει μία γνήσια καὶ μία μὴ γνήσια συλλογικὴ σύμβασις.

β. ἐκεῖναι, καθ' ἃς διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ συλλογικαὶ συμβάσεις μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τοῦ διμήνου ἀπὸ τῆς καταγγελίας, ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου παρεχομένου εἰς τὸν Ὑπουργὸν Ἐργασίας δικαιώματος ἀναστολῆς ἐπελεύσεως τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς καταγγελίας, ἐπὶ διάστημα, μὴ ὑπερβαῖνον ὅπωςδῆποτε τοὺς 12 μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς καταγγελίας. Ἡ ἀναστολὴ δύνανται νὰ δίδεται, εἴτε ἐφ' ἀπαξ, εἴτε τμηματικῶς μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῶν 12 μηνῶν (ἄρθρ. 4 § 3 ν. 3239/55).

γ. ἐκεῖναι, καθ' ἃς τροποποιεῖται δι' ἠτιολογημένων ἀποφάσεων τῶν Ὑπουργῶν Ἐργασίας καὶ Συντονισμοῦ συλλογικὴ σύμβασις, ὡς αἰεὶ θεωρεῖται αὕτη, ὅτι «ἀντιτίθεται εἰς τὴν γενικὴν ἢ εἰδικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως» (21) (ἄρθρ. 20 § 2 ν. 3239/55).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις δὲν ἔχομεν τὸ φαινόμενον τῆς αὐτονομίας σὺνδικαλιστικῆς ρυθμίσεως τῶν σχέσεων τῆς ἔργασίας, τὸ κατοχυρούμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ Συντάγματος. Ἐχομεν κρᾶμα αὐτονομίας καὶ κρατικῆς ρυθμίσεως. Τὸ αὐτόνομον στοιχεῖον ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὸ δικαίωμα, τῆς καταγγελίας ἐκ μέρους τῶν συμβαλλομένων τῶν ἀνωτέρω συλλογικῶν συμβάσεων, πλὴν

21) Περὶ τῆς συνταγματικότητος τοῦ δικαιώματος τῆς τροποποιήσεως τῶν συλλογικῶν συμβάσεων πρβλ. ἀνωτέρω (§ 3 I, α, § γ). Κοινωνιολογικὴν ἐξήγησιν τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ κράτους δίδει Βερροϊόπουλος. ἐν ΕΕΔ, τ. 12, σελ. 1075 ἐπ. Πρβλ. Η u g. Probleme des Kollekt, Arbeitsrechts, 1953, σ. 20.

των υπό στοιχ. 6' τοιούτων, ως ανεγνωρίσθη δια τού άρθρ. 10 τού ν. δ. 3755/57 ν. δ. «περί αύξήσεως άνανδρομικώς των άποδοχών των μισθωτών κ.λ.π.».

Σημειωτέον, ότι δια τας έπεκτεινομένας συλλογικάς συμβάσεις ισχύουν καθ' ό μέρος γίνεται ή επέκτασις μόνον οι κανονιστικοί όροι αυτής, ού χι δέ και οι ένοχικοί τοιοῦτοι, ολίγες προϋποθέτουν σύμβασιν μεταξύ των οργανώσεων. Ούτω ή συλλογική σύμβασις εις τας περιπτώσεις ταύτας είναι χω λ ή (2).

Περί της νομικ ής φύσεως της πράξεως, δι' ής έπεκτείνεται το π ρ ο σ ο π ι κ ό ν πε δ ί ο ν της έφαρμογής των συλλογικών συμβάσεων κρατεί ζωηρά άμφισβήτησις, τόσον έν τη γαλλική, όσον και τη γερμανική έπιστήμη. Τάς άναπτυχθείσας θεωρίας δυνάμεθα να κατατάξωμεν εις δύο κ υ ρ ί ω ς κατηγορίας: τας κ α ν ο ν ι σ τ ι κ ά ς ή νομοθετικάς, αΐτινες βλέπουν εις την πράξιν έπεκτόσεως μίαν θέοπισιν κανόνος δικαίου και εις τας σ υ μ β α τ ι κ ά ς, αΐτινες θεωροῦν, ως βάσιν της ρυθμίσεως, την συλλ. σύμβασιν. Εις τό μέσον ίστανται αϊ θεωρίαί της κολουμένης π ε ρ ι ω ρ ι σ μ έ ν η ς ή τ ρ ο π ο π ο ι η μ έ ν η ς νομοθετικής ρυθμίσεως. Κατά την κρατοῦσαν θεωρίαν δέν πρόκειται περι κανονιστικής πράξεως, αλλά διοικητικής τοιαύτης, δι' ής δέν τίθενται κανόνες δικαίου, δημιουργοῦσαι άπρηρημένην νομικήν ρύθμισιν ή συλλογική σύμβασις — μία συγκεκριμένη περίπτωση — έπεκτείνεται εις αριθμόν τινα έργοδοτῶν και μισθωτῶν. Η πράξις αὐτη είναι πράξις δημοσίου δικαίου και θά κριθῆ κατά τό δημόσιον δίκαιον. Β ά σ ι ς όμως της ρυθμίσεως παραμένει ή σ υ λ λ ο γ ι κ ή σ ύ μ β α σ ι ς και κατά τό δίκαιον αὐτῆς θά κριθῆ ή όλη τύχη της νομικῆς ρυθμίσεως. Συνεπώς θά εφαρμοσθοῦν αϊ περι χρόνου διαρκείας και καταγγελίας της συλλογικῆς συμβάσεως διατάξεις του νόμου, δι' όλον τό πεδίον, συμπεριλαμβανομένης και της έ π ε κ τ ά σ ε ω ς, χωρις ν' απαιτείται ή έκδοσις νέας διοικ. πράξεως άνακαλύσεως ή καταργούσης την προγενεστέραν διοικητ. πράξιν επέκτάσεως. H u e c k - N i p p e r d e y, τ. II, 471 έπ., ένθα και πλήρης έκθεσις των διαφόρων θεωριῶν. Δια τας παλαιότερας πρβλ. K a s k e l - D e r s c h, Arbeitsrecht, 1932, σ. 119 έπ. Έν Γαλλία κατά τας προπαρασκευαστικάς έργασίας του νέου νόμου της 11 Φεβρουαρίου 1950 ό εισηγητής ύπουργός έτάχθη ύπέρ της «κανονιστικῆς» μορφῆς (d'ordre réglementaire) εὐλόγως όμως έπικρίνεται ή αντίληψις αὐτη δια μακροῦς έπιχειρηματολογίας υπό του D u r a n d, τ. III, σ. 658 έπ. τασσομένου ύπέρ της συμβατικῆς θεωρίας. Δια τά παρ' ήμιν, επί τη βάσει του ν.δ. της 11-35 πρβλ. K α π ο δ ί σ τ ρ ι α. ένθ' άνωτ.σ.244 σ. 1 τασσομένου ύπέρ της συμβατικῆς θεωρίας(διοικητικῆς πράξεως)πρὸς ήν συμφωνεϊ και ό Α.Π. 205/39 Δικαστ. 1939 σ. 285. Π ο ρ τ ό λ ο υ, ένθ' άνωτ. σ. 69 έπ. Τήν αὐτήν λύσιν δέον να δώσωμεν και προκειμένου περι των πράξεων, δι'ών έπεκτείνεται ή χ ρ ο ν ι κ ή ισχύς μιᾶς συλλογικῆς συμβάσεως δια της άναστολῆς της έπελεύσεως των έκ της καταγγελίας της συλλογικῆς συμβάσεως έννόμων άποτελεομάτων, καιτοι ένταῦθα ύπάρχει μία δ ι α φ ο ρ ά με την προηγούμενην περιπτώσιν κατά τό ότι άτонеϊ κατά τι τό συμβατικόν στοιχείον της συλλογικῆς συμβάσεως, διότι έν προκειμένῳ δέν ύφίσταται τό δικαίωμα της καταγγελίας της συλλογικῆς συμβάσεως και προσεγγίζομεν περισσότεροον πρὸς τὸν «κανονιστικὴν θεωρίαν». Εις την περιπτώσιν ταύτην δυνάμεθα να χρησιμοποιήσωμεν τὸν χαρακτηρισμόν K a s k e l - D e r s c h, Arbeitsrecht, 1957, σ. 96 έπ.,ότι πρόκειται περι μιᾶς νέας μορφῆς εϊδι κ ε υ μ έ ν η ς δ ι ο ι κ η τ ι κ ῆ ς π ρ ά ξ ε ω ς («neuartiger qualifizierter Verwaltungsakt besonderer Art), διότι δια ταύτης δημιουργοῦνται άναμφισβήτητος δικαιώματα και ύποχρεώσεις δι' ένα αριθμόν προσώπων πέραν των υπό της συλλογικῆς συμβάσεως καθορισμένων χρονικῶν όρίων ή πράξις αὐτη εύρίσκειται εις τό μέσον μεταξύ μιᾶς άπλης διοικητ. πράξεως και μιᾶς νομοθετικῆς τοιαύτης. Τά άνωτέρω όμως δέν ισχύουν, εις την περιπτώσιν, καθ' ήν δια πράξεως των ύπουργῶν, τ ρ ο π ο π ο ι ε ι τ α ι ή ύπογραφεϊσα συλλογική σύμβασις, καιτοι και εις την περιπτώσιν ταύτην δέν έξαφανίζεται τελείως τὸ «συμβατικόν» γνώρισμα, διότι δύνανται και ένταῦθα οι συμβαλλόμενοι

22) K a s k e l - D e r s c h, σ. 99. D u r a n d, τ. III, σ. 644 έπ.

νά καταγγείλουν τὴν σύμβασιν καὶ νά ἐξαφανίσουν τὴν «διοικητικὴν» πράξιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην νομίζομεν, ὅτι πρόκειται περὶ κανονιστικῶν ἢ νομοθετικῶν πράξεων ἰδιαζούσης μορφῆς, διότι ἐνταῦθα δὲν γίνεται ἀπλῶς ἐπέκτασις τοῦ πεδίου τῆς συλλογικῆς συμβάσεως, ἀλλὰ θέσις νέων κανόνων, δυναμένων ὁμως ν' ὀρθῶσι δι' ἑαυτὰ βουλήσεως (ἄρθρ. 10 § 2 ν.δ. 3755/57).

12. Παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Μεταξά κατηρτίσθη πλῆθος συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας⁽²³⁾, διὰ τῶν ὁποίων ἐθεσπίσθησαν πολλοὶ κανόνες, ἀφορῶντες κυρίως α. τὴν μισθολογικὴν πολιτικὴν, ἰδίᾳ τὴν θέσπισιν κατωτάτου ὅριου μισθοῦ μετὰ τὴν ρητὴν ἢ σιωπηρὰν ἐγγύησιν τοῦ ἐργοδότη ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ ἐπὶ κατ' ἀποκοπὴν ἢ κατὰ τεμάχιον ἀμοιβῆς, τὴν θέσπισιν οἰκογενειακῶν ἐπιδομάτων καὶ πολυετοῦς ὑπηρεσίας, τὴν μισθολογικὴν ἐξέλιξιν τῶν μαθητευομένων, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς τάσεως τῆς ἴσης μισθολογικῆς μεταχειρίσεως, τὸν καθορισμὸν προσαυξήσεως διὰ νυκτερινὴν ἐργασίαν καὶ τοιαύτην κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἡμέρας ἀργίας, β. τὰ τῆς προσλήψεως τοῦ προσωπικοῦ, γ. τὰ τοῦ τρόπου ἀπολύσεως (λόγοι, προθεσμία κλπ), δ. τὰ τῆς ρυθμίσεως τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ε. τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὀκταῦρου, στ. τὰ τοῦ δικαιώματος ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν, ζ. τὰ τῆς πειθαρχίας ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν, η. τὰ τῆς διαιτητικῆς ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν κλπ. Λόγω τῶν κρατησασῶν μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Χώρα ἀνωμάλων οἰκονομικῶν συνθηκῶν, συνετεία τῶν ὁποίων ἢ ρυθμίσεις τῶν ἀποδοχῶν — τὸ κυριώτερον θέμα ρυθμίσεως διὰ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων — ἐγένετο κατὰ τὸ «ἐξοῦσι α σ τ ι κ ὸ ν» σύστημα, δηλ. ὑπὸ τοῦ κράτους, διεκόπη ἐπὶ μακρόν, χωρὶς τυπικῶς νά καταργηθῇ ἡ κατάρτισις συλλογ. συμβάσεων· κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1948 ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἡ διὰ συλλογ. συμβάσεων ρυθμίσεις κυρίως τῶν μισθολογικῶν ζητημάτων, ὅτε ἐπεδιώχθη ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων πρὸς τὰς προπολεμικὰς συνθήκας. Τότε ἐμφανίζεται καὶ ἡ ρήτρα τῆς «παρὰ γ ω γ ι κ ὸ τ η τ ο ς» τῆς αὐξήσεως δηλ. τοῦ μισθοῦ μέχρις ἐνδὸς ποσοστοῦ ἀναλόγως τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐργαζομένου. Ἀπὸ τοῦ 1952, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ν. 2053 τοῦ 1952 «περὶ ρυθμίσεως συλλογ. σχέσεων καὶ διαφορῶν ἐργασίας» ἀρχίζει ἡ ἐκ νέου κατάρτισις συλλογ. συμβάσεων, ὧν ὁ ρυθμὸς καταρτίσεως ἐπεταχύνθη κατὰ πολὺ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ν. 3239/55.

Αἱ προπολεμικαὶ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, πλὴν τῶν διατάξεων τῶν ἀφορωσῶν τοὺς μισθοὺς ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νά ἔχουν ἰσχύν, διότι καταστάσαι ἀορίστου χρόνου καὶ ὅσαι ἦσαν τυχρὸν ὠρισμένου χρόνου, δὲν δύνανται νά παύσουν ἰσχύουσαι παρὰ μόνον διὰ καταγγελίας, πράγμα ὅπερ δὲν ἐγένετο. Ἡ ἀποψὶς αὕτη ἐπεκράτησεν, καθ' ὅσον ὀρθῶς ἐθεωρήθη, ὅτι διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου δὲν ἐπῆλθε τοιαύτη μεταβολὴ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, ὥστε ν' ἀτονίσουν ἰσχύουσαι. Ἐπὶ πλέον καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ν. 2053 τοῦ 1952, προκύπτει (ἄρθρ. 11), ὅτι αἱ καταρτισθεῖσαι καὶ μὴ καταγγελθεῖσαι συλλ. συμβάσεις ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι μέχρι τροποποιήσεώς των κατὰ τὴν διαγραφομένην ἐν τῷ νόμῳ διαδικασίαν. Τὴν σχετικὴν διάταξιν ἐπανέλαθε καὶ τὸ ἄρθρ. 41 § 1 τοῦ νόμου 3239/55.

23) Συλλογὴν τῶν συλλ. συμβάσεων ἐργασίας πρβλ. Τ. Τ σ ι μ π ο ὐ κ η. Κώδιξ συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας, 1947, Ἰ ω. Π α π α δ η μ η τ ρ ο π ο ὐ λ ο υ, Πανδέκτης συλλογ. συμβάσεων 1939.

13. Μετὰ τὴν ψήφισιν τῶν νεωτέρων περὶ συλλογ. συμβάσεων ἐργασίας νόμων, ἰδίᾳ τοῦ ν. 3239/55 ἐπανάηρχισε γοργῇ ἢ κατάρτισις τῶν συλλογικῶν συμβάσεων, εἰς τὰς ὁποίας διαπιστοῦται ἡ τὰ σις πρὸς γενικωτέραν, ἐπὶ ἐπαγγελματικῆς δάσεως καθ' ἑλλην τὴν χώραν ρυθμίσεως. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ ἔρευνα τῶν διὰ τῶν νεωτέρων συλλογικῶν συμβάσεων τιθεμένων κανόνων, διότι δεικνύουσι τὰς κατευθύνσεις τοῦ νέου ἐργατικοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο θ' ἀναφέρωμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα αὐτῶν.

Ὁὕτω α. κύριον θέμα εἶναι τὸ μισθολογικόν, ἐφ' οὗ ἔχουν διαμορφωθῆ ὠρισμένοι κανόνες καὶ δὴ α. ἡ ἐξασφάλισις κατωτάτου ὀρίου μισθοῦ καὶ ἡ ἐγγύησις δι' αὐτὸ ἐπὶ κατ' ἀποκοπὴν ἢ κατὰ τεμάχιον ἢ διὰ ποσοτῶν ὑπολογισμοῦ, ββ'. ἡ κατάταξις τῶν μισθωτῶν εἰς μισθολογικὰς κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς ἐιδικότητος αὐτῶν, γγ. ἡ προσαύξησις λόγῳ προϋπηρέσιος ἐν τῷ ἐπαγγέλματι καὶ ἀσχέτως τῆς παρὰ τῷ αὐτῷ ἐργοδότη ὑπηρεσίας, δδ. ἡ χορηγήσις οἰκογενειακῶν ἐπιδομάτων, κυρίως ὁμως εἰς τοὺς ἰδιωτικούς ὑπαλλήλους καὶ δὴ διὰ τὴν σύζυγον, συνήθως 10% ἐπὶ τοῦ μισθοῦ καὶ διὰ τρία τέκνα ἡλικίας μέχρι 18 ἐτῶν, ἀνὰ 5%, εε. ἐπίδομα ἀνθυγίειν ἢ ἐργασίας, λαμβανομένης ὑπὸ εὐρυτάτην τοῦ ὅρου σημασίαν, ςς. ὑποχρέωσις χορηγήσεως «δῶρου ἐορτῶν» Πάσχα καὶ Χριστουγέννων, καὶ ἐπιβολὴ προσαυξήσεως ἐπὶ τοῦ μισθοῦ κατὰ ποσοτόν τι διὰ τὸ δῶρον, ἐπὶ τῶν μὴ ἐχόντων συνεχῆ ὑπηρεσίαν μισθωτῶν, ζζ'. σύστασις ἐπὶ τινῶν ἐπαγγελματῶν κοινῶν ταμείων πρὸς δικαιότεραν κατανομήν τοῦ μισθοῦ, ηη'. ὑποχρέωσις χορηγήσεως ἴσου μισθοῦ εἰς ἀνδρας καὶ γυναῖκας ἐπὶ ἴσης ἐργασίας καὶ θθ'. ρύθμισις τοῦ μισθοῦ ἐπὶ διακοπῆς τῆς ἐργασίας, λόγῳ ἀνωτέρας βίας ἐπὶ τῶν μισθωτῶν, οἵτινες εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς.

β ἡ γενικὴ τάσις εἰσαγωγῆς ἐπαγγελματικοῦ βιβλιαρίου, οὐχὶ πρὸς κατοχύρωσιν τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀλλ' ὡς δελτίου ταυτότητος καὶ ἐπαγγελματικῆς κατατάξεως ἐκδιδόμενου, εἴτε παρὰ τοῦ οἰκείου σωματείου, εἴτε παρὰ μισθωτῶν ἐπιτροπῶν· ὁ μισθωτὸς ὑποβάλλει αἴτησιν ἐκδόσεως καὶ ἐὰν ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς αἰτήσεως δὲν ἐκδοθῇ, δύναται νὰ ἐργάζεται ἐλευθέρως. Εἰς τινὰ ἐπαγγέλματα, ἡ ἐκδοσις τοῦ βιβλιαρίου συνδέεται μὲ τὴν ἐγγραφὴν εἰς τὸ σωματεῖον. Τὸ βιβλιᾶριον ἀνανεοῦται κατ' ἔτος. Διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ βιβλιαρίου προβλέπεται ἡ καταβολὴ παραβόλου, διανεμομένου μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἴσου συνήθως πρὸς τὸ 1/3 ἡμερομίσθιον ἀνετιδικετοῦ ἐργατρίας.

γ. ἡ ὑποχρέωσις λήψεως μέτρων προνοίας, πολλάκις δὲ πέραν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὀρίζει ὁ νόμος καὶ τὰ ὁποῖα προσαρμύζονται πρὸς τὴν ἰδιορρυθμίαν κάθε ἐπαγγέλματος, ὡς π. χ. χορηγήσις ἐιδικῶν ἐνδυμάτων, ὑπαρξίς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἱματισθῆκης κλπ.

δ. ἡ τάσις ρυθμίσεως λεπτομερειῶν τῆς σχέσεως ἐργασίας, καθηκόντων τοῦ μισθωτοῦ, μεταθέσεως, συμπεριφορᾶς κλπ.

ε. ἡ ἀπαγόρευσις ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ μισθωτοῦ διαρκούσης τῆς σχέσεως ἐργασίας.

στ. ἡ ρύθμισις τοῦ πειθαρχικοῦ δικαίου — πειθαρχικὰ παραπτώματα, ποιναί, τρόπος ἐπιβολῆς αὐτῶν κλπ.

ζ. τὰ τῆς χορηγήσεως ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν, εἰς τινὰς περιπτώσεις κατὰ τρόπον εὐμενέστερον τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζομένου.

η. τὰ τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας διὰ θεσπίσεως προθεσμιῶν καὶ εἰς πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων περιπτώσεων.

θ. ἡ εἰς τινὰς περιπτώσεις ὑποχρέωσις συμπεληρωσεως τῶν παροχῶν τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως.

ι. ἡ διαίτητικὴ ρήτρα ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν ἐκ τῆς συλλογικῆς συμβάσεως.

Πολὺ δειλὰ ἀρχίζουσι νὰ προβάλλωνται αἱ ἀρχαὶ τῆς υποχρέωσεως τῆς προσλήψεως ποσοστοῦ τινὸς μισθωτῶν ἐξ ὠρισμένης ἐπαγγελμ. ὀργανώσεως, τῆς μὴ προσλήψεως τῶν κατεχόντων ἐτέραν θέσιν πρὸ τῆς ἀπορροφήσεως ὅλων τῶν ἀνέργων· ἐπίσης καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ σωματείου διὰ τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας καὶ ἡ δυνατότης παρακολουθήσεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ὑπὸ ἐκπροσώπων τῶν συμβαλλομένων ὀργανώσεων ἢ ἀκόμη ἢ παροχὴ διευκολύνσεων εἰς τοὺς μετέχοντας εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ σωματείου ν' ἀπομακρύνωνται τῆς ἐργασίας των χάριν τῶν σωματικῶν ὑποθέσεων.

Παρατηρεῖται ἐξ ἄλλου ἡ ἐπανάληψις εἰς τὰς συλλογικὰς συμβάσεις διατάξεων, τὰς ὁποίας περιέχουσι ἡδη οἱ νόμοι (οὐδέτεροι ὅροι), ὡς π.χ. περὶ παροχῆς ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν, συμφώνως τῇ ν. 539/45, ἀπαγορεύσεως ἐργασίας κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἡμέρας ἀργίας κλπ., πολλάκις δὲ μετ' ἐπεκτάσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀναγραφῆ διατάξεων ἀντισυνταγματικῶν, ὡς π.χ. περὶ στερήσεως τοῦ δικαιώματος πρὸς ἐργασίαν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ βιβλιαρίου ἢ τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς⁽²⁴⁾, ἢ τῆς χορηγήσεως «βιβλιαρίου τεχνικῆς κατατάξεως» ἢ εἰδικότητος, ἢ προϋπηρεσίας, διατάξεων, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει πληθῶρα συλλογικῶν συμβάσεων. Καίτοι ρητῶς ὀρίζεται ἐν αὐταῖς, ὅτι διὰ τοῦ βιβλιαρίου δὲν σκοπεῖται ἡ ἐπαγγελματικὴ κατοχύρωσις, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ διὰ συλλογικῆς συμβάσεως ὁ ἐφοδιασμός διὰ βιβλιαρίου, διότι α' ἐπιβάλλει ὑποχρέωσιν τόσον εἰς τὰ μετέχοντα, ὅσον καὶ εἰς μὴ μετέχοντα τῶν συμβαλλομένων ἐπαγγελμ. ὀργανώσεων πρόσωπα νὰ ἐφοδιασθῶν διὰ βιβλιαρίου, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἐργασθῶν, ἐν ᾧ ὡς περιορισμός τῆς πρὸς ἐργασίαν ἐλευθερίας ἔδει νὰ γίνῃ διὰ νόμου· δὲν ἔχει δὲ σημασίαν, ἂν ὑφίσταται ὑποχρέωσις πρὸς ἔκδοσιν βιβλιαρίου, ε' ἐπιβάλλει ὑποχρέωσιν εἰσφορᾶς ἢ παραδόλου διὰ τὴν ἔκδοσιν βιβλιαρίου κατὰ παράβασιν τοῦ ἀρθροῦ 59 ἐδ. 2 καὶ 3 τοῦ Συντάγματος, ὅπερ ἀπαγορεύει καὶ τὴν δι' ἐξουσιοδοτήσεως — καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει τοιαύτη ἐν προκειμένῳ — ἐπιβολὴν τοιαύτης καὶ γ. θεμελιοῦ ἀρμοδιότητος δημοσίων ὑπαλλήλων, πράγμα, ὅπερ ἀντιβαίνει εἰς τὰς καθορίζουσας τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δημ. λειτουργῶν διατάξεις⁽²⁵⁾.

24) Περιπτώσεις στερήσεως δικαιώματος ἐργασίας προβλέπουσι διάφοροι συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας: οὕτω προβλέπουσι ποινὴν ἀπαγορεύσεως ἐργασίας δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκόν, ἐνεκα αὐθαιρέτου ἐγκαταλείψεως τῆς ἐργασίας αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις μουσικῶν Ἀθηνῶν—Πειραιῶς 1-10-55, ΕΕΔ 15,232, μουσικῶν Λέσβου 27-7-56 ΕΕΔ, 15,268 κλπ. Προσωρινὴν ἢ ὀριστικὴν ἀφαίρεσιν τοῦ βιβλιαρίου ταξιδιῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς ἐργασίας ἢ συλλογικῆς σύμβασις ταξιδιῶν καὶ ταξιδιτριῶν κληματογράφων καὶ θεάτρων Θεσσαλονίκης. 27-7-56, ΕΕΔ, 15,1874 ἐπ.

25) Κ α π ο δ ἰ σ τ ρ ῖ α. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας κλπ. 1940, βλ. 177 ἐπ.

δ. Διαιτητικά ἀποφάσεις ρυθμίσεως συλλογικῶν διαφορῶν

1. Ἐτέρᾳ πηγῇ τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι αἱ διαιτητικαὶ ἀποφάσεις. Τοιαῦται εἶναι αἱ κατόπιν εἰδικῆς διαδικασίας ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις διὰ τῶν ὁποίων ἐπιλύεται μία συλλογικὴ διαφορά ἐργασίας, δηλ. μία διένεξις μεταξὺ ἐργοδοτικῶν ὀργανώσεων ἀφ' ἐνὸς καὶ μιᾶς ἢ πλείονων ἐπαγγελμ. ὀργανώσεων μισθωτῶν, ἀφορῶσα εἰς τοὺς ὅρους ἢ τὰς συνθήκας ἢ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας⁽¹⁾. Διὰ ταύτης τίθενται κανόνες ἀντικειμενικοῦ δικαίου.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἐργατικῆς διαιτησίας ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Γερμανίᾳ τὸ 1890 καὶ ἐν Γαλλίᾳ τὸ 1892 ὡς προαιρετικὸς, ὀλίγον δὲ βραδύτερον, ὡς ὑποχρεωτικὸς τοιοῦτος εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ σκοπὸν ἔχει νὰ προλαμβάνῃ τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀναταραχάς, τὰς ὁποίας προκαλοῦν αἱ συλλογικαὶ διαφοραὶ ἐργασίας, φθάνουσαι πολλάκις μέχρι τῆς ἀπεργίας, ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἀποτελεῖ ἕνα σεισμόν τῆς οἰκονομίας. Ἦδη δὲ ἐν Μεγ. Βρετανίᾳ ἀπὸ τοῦ 1860 οἱ Kettle καὶ Mundella ἐζητούν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τούτου (E. G ü n t h e r, Sozialpolitik 1930, σ. 175). Ὁ θεσμὸς τῆς διαιτησίας ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν συλλογικὴν ἀρχήν, τοῦ κοινωνικοῦ δέ, δεσμεύει τὰ δύο μέρη καὶ δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κρατικοῦ ἐξαναγκασμοῦ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνδιαλλαγὴν, ἥτις ἀναχωροῦσα ἀπὸ τῆς ἀτομικῆς ἀρχῆς, ἀφίνει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐθύνην εἰς τὰ δύο μέρη διὰ νὰ λύσουν τὴν διένεξίν των, ὑποβοηθούντος ἁπλῶς τοῦ κράτους. Εἰς τὰς διαφόρους χώρας παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν ἄκρων λύσεων μία ποικιλία ἐνδιαμέσων διακυμάνσεων, μία κλιμακωτὴ μετάβασις ἀπὸ τοῦ καθαρῶς συνδιαλλακτικοῦ τύπου μέχρι τοῦ καθαρῶς διαιτητικοῦ. Εἶναι μία διαβάθμισις ἀνάλογος μὲ τὴν παρουσιάζομένην εἰς τὰ ἐνδιάμεσα οἰκονομικοκοινωνικὰ συστήματα ἐπὶ τῆς κατιούσης καμπύλης τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τῆς ἀνιούσης τοιαύτης τοῦ κοινωνισμοῦ. W e d d i g e n, Sozialpolitik, 1933, σ. 201 ἐπ. A l b r e c h t, Sozialpolitik, 1955, σ. 208 ἐπ. Πάντως ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων, τῶν μὲν μισθωτῶν, διότι περιεστέλλετο τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας, τῶν δὲ ἐργοδοτῶν διότι ἀνεμγνύοντο εἰς τὴν ἐπιχείρησιν πρόσωπα ξένα πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν αὐτῆς⁽²⁾.

2. Παρ' ἡμῶν δ α.ν. τῆς 16/20 Νοεμβρίου 1935 «περὶ ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας» εἰσήγαγε τὸ πρῶτον τὸ σύστημα τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας⁽³⁾ πάσης διενέξεως ἀναφερομένης εἰς τοὺς ὅρους ἢ τὰς συνθήκας ἐργασίας ἢ τὴν μεταβολὴν αὐτῶν μεταξὺ πλείονων ἐργοδοτῶν ἢ ἐνώσεων αὐτῶν ἢ καὶ ἐνὸς ἐργοδότη καὶ τῶν ἀπασχολούντων ἄνω τῶν 10 μισθωτῶν καὶ ἐνώσεων μισθωτῶν ἢ ὁμάδος αὐτῶν μεγαλυτέρας τῶν 10 μισθωτῶν⁽⁴⁾. Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη

1) Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς συλλογικῆς διαφορᾶς (διαφορὰ, διαφορὰ συλλογική, διαφορὰ ἐργασίας) βρβλ. D u r a n d, τ. III σελ. 942, ἐπ. H u e c k - N i p p e r d e y, τ. II, σ. 526 ἐπ. Περὶ τῆς δυνατότητος ἀποκλεισμοῦ διὰ συμβάσεως τῆς συμβιβαστικῆς ἀρμοδιότητος τῶν κρατικῶν ὀργανῶν βρβλ. K a l o μ ο ῖ ρ η, ΕΕΑ, 14, σ. 632.

2) Συγκριτικὴν νομοθεσίαν καὶ τῶν ἐμφανιζομένων ἀντιθέτων τάσεων. βρβλ. D u r a n d, τ. 111, σ. 936 ἐπ. G r u n e b a u m - B a l l i n e t R. P e t i t, Les conflits collectifs du travail et leur règlement dans le monde contemporain, 1954.

3) Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας Γ. Οἰκονομοποῦλος: Ἡ διαιτησία κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον δίκαιον, τ. Α, 1937, σ. 13 ἐπ.

4) Γ ο. Κ α σ ι μ ἄ τ η. Αἱ συλλογικαὶ διαφοραὶ ἐργασίας 1936. Τοῦ ἰδίου. Τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ ἑλλ.ν. νομοθεσία ἐν Ἑπιθ. Κοιν.

επανειλημμένως (α.ν. 1406/50, ν. 1804/51, ν. 2053/52, ν. 2510/53, ν.δ. 3086/54), χωρίς ν' αποδώσῃ ἀξιόλογον ἔργον, κυρίως καὶ διὰ τὰς ἐπακολουθησάσας περιπλοκάς εἰς τὴν χώραν μας, ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὰς τελευταίας τροποποιήσεις, λόγω τῆς «ἐντόνου δυσπιστίας, ὡς ἀναφέρει ἡ εἰσηγ. ἔκθεσις τοῦ ν. 3239/55, τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων ἐπὶ τῶν ἐπιδιώξεων διὰ τοῦ ἀνωτέρω τελευταίου ν.δ. τῆς πολιτείας, δι' ἃ καὶ οὐδείς τῶν ἐνδιαφερομένων ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν ἀπεδέχτο τὴν ἐφαρμογὴν τούτου, ἄνευ μεμφιμοριῶν ἢ καὶ ἐν πολλοῖς ἐντόνων διαμαρτυριῶν».

Ἦδη ἰσχύει ὁ νόμος 3239/55 «περὶ τρόπου ρυθμίσεως τῶν συλλογ. διαφορῶν ἐργασίας κλπ.» (ἄρθρ. 9—19) (5), ὅστις, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ εἰσηγητικῇ του ἐκθέσει καθιερώνει διάφορον τοῦ κρατήσαντος συστήματος, τῆς ἀντιμετώπισεως δηλ. τῆς διαφορᾶς, οὐχὶ ἀπλῶς, ὡς δικαστηριακῆς τοιαύτης, ἀλλ' ὡς εὐρύτερας κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς, ἣτις ἐπιβάλλει τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τοῦ κράτους διὰ νὰ «ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιβαλλομένη ἐκ τῶν περιστάσεων ἰσορροπία εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ συλλογικῶν διαφορῶν». Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη κατὰ τινα σημεῖα διὰ τοῦ ν. δ. 3755/57 «περὶ αὐξήσεως ἀναδρομικῶς τῶν ἀποδοχῶν κλπ.».

Ἐν Ἑλλάδι πολὺ πρὶν ἢ γενικευθῇ διεθνῶς ὁ θεσμὸς τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, οἱ ἐργάται εἶχον αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκην τῆς διαιτησίας. Οὕτως εἰς τὸ καταστατικὸν «τοῦ Ἑργατικῶν Συνδέσμου τῶν τυπογράφων, τῆς 11 Ἰουλίου 1882 ἀναγράφεται, ὅτι «τὰ ἐπὶ γενικῶν ἀπεργιῶν ἀναφερόμενα ἰδιαίτερος σοβαρὰ ζητήματα, λύνονται, ἐάν ἐκ τῶν περιστάσεων τὸ κρίνῃ εὐθέτον ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συνδέσμου, ὑπὸ ἐννεαμελοῦς δικαιοκροῦ δικαστηρίου, τὰ τρία μέλη τοῦ ὁποίου διορίζει ἡ ἐπιτροπὴ, τὰ τρία δὲ αἰτιτικῶν δικαστηρίων, τὰ τρία μέλη τοῦ ὁποίου διορίζει ἡ ἐπιτροπὴ, τὰ τρία ἀναδεικνύονται διὰ κλήρου ἐξαγομένου ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἑξ ἀμοτέρωθεν διαιτητῶν ἐκ κληρωτίδος, ἐν ἣ τίθενται τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Ἀθήναις διωρισμένων παντὸς βαθμοῦ δικαστῶν» («Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις» 1883, σελ. 497 ἐπ.). Εἰς τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Πάτραις ἑλλην. ἐργατικῆς ἐνώσεως ὑποβληθὲν τὸ 1908 εἰς τὴν Βουλὴν ὑπόμνημα ἐγένετο λόγος περὶ συνδιαλλαγῆς καὶ διαιτησίας. Ἐπίσης τὸ ἐργατικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν δι' ὑπομνήματός του τὸν Ἀπρίλιον 1911 πρὸς τὴν Διπλὴν Βουλὴν ἐζήτη τὴν ψήφισιν νόμου «περὶ διαιτησίας καὶ ὑποχρεωτικῆς συνδιαλλαγῆς ἐπὶ διαφορῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν (διαιτητικὰ δικαστήρια)». Ἐπίσης κατ' Ἰούνιον 1911 ὑπεβλήθη εἰς τὴν Β' Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Πατρῶν Α. Καρατζοπούλου πλήρης νομοσχέδιον «περὶ ἐργατικῆς διαιτησίας», καταρτισθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰταλικῶν νόμου τοῦ 1893 περὶ τῶν «Collegi di probiviri» καὶ τὸ ὅποιον προέβλεπε περὶ τῆς διαιτητικῆς ἐπιλύσεως, τῶν ζητημάτων τῶν ἀνακλυπτότων, τὸσον εἰς τὰς σχέσεις ὑπαρχούσης ἐργασίας (διαφοραὶ ἐπὶ δικαιωμάτων), ὅσον καὶ εἰς τὰς σχέσεις μελλούσης ἐργασίας (συγκρούσεις συμφερόντων). Τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο δὲν υἰοθετήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τὸ πρῶτον διὰ τοῦ ν. δ. τῆς 21 Ἀπριλίου 1926 «περὶ διαιτησίας ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων» ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῆς ἐπιλύσεως συλλογικῶν διαφορῶν πλὴν ὁμως τὸ ν. τοῦτο Δ. μὴ ἐπικυρωθὲν ἐπὶ τῆς Βουλῆς δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν.

καὶ Δημ. Οἰκονομικῆς, ἔτος 6, σ. 422 ἐπ. Διὰ τὸ νεώτερον δίκαιον: Καλομοίρη, ΕΦΔ, τ. 14, σ. 289 ἐπ. σ. 681 ἐπ. Syritakis. La conciliation et l'arbitrage des conflits collectifs du travail en Grèce (thèse). 1954. Γ. Σπυροπούλου. Διαιτησία ἐργατικὴ ἐν Οἴκον. καὶ Λογιστ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. Γ' 1957, σ. 133 ἐπ. Συνθετικὴν εἰκόνα τῶν πορισμάτων τῆς λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας κατὰ τὴν πρῶτην περίοδον αὐτοῦ παρέχει Μυριάθη. Ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία εἰς τὰς συλλογικὰς διαφορὰς ἐργασίας, 1943).

5) Εἰσηγητ. ἔκθεσις ν. 3239/55 πρβλ. ἐν ΕΕΔ, 14 569 ἐπ.

Οὕτως, ἐὰν ἀποτύχη ἡ συμβιβαστικὴ τῆ αἰτήσεως ἐνὸς τῶν δι' οὐκ ἐπιθυμητῶν μερῶν διαδικασίᾳ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, παραπέμπεται ἢ διενέξῃς ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ ἀριθμὸν μισθωτῶν ἄνω τῶν 20 εἰς τὸ ἀρμόδιον ὄργανον διαιτησίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἀπαγορεύεται ἐπὶ ἀπειλῇ ποινικῶν καὶ ἀστικῶν κυρώσεων ἐπὶ χρονικὸν διάστημα 45 ἡμερῶν καὶ ἐν περιπτώσει ἐφέσεως ἐπὶ χρονικὸν διάστημα 60 ἡμερῶν πᾶσα προσπάθεια τῶν ἐνδιαφερομένων πρὸς ἐκδίασμὸν εὐνοϊκῆς ὑπὲρ αὐτῶν λύσεως ἐπὶ τῆς ἐκδηλωθείσης διενέξεως, εἴτε διὰ διακοπῆς τῆς ἐργασίας (ἀπεργία, ἀνταπεργία) εἴτε διὰ καταφανοῦς μειώσεως τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας κλπ. (ἄρθρ. 18 §§ 2-4 ν.δ., 3239/55). Τῆς διενέξεως ἐπιλαμβάνονται τὰ καλούμενα «διοικητικὰ διαιτητικὰ δικαστήρια», πρωτοβάθμια εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστου Πρωτοδικείου, ὅπου λειτουργεῖ γραφεῖον ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας καὶ δευτεροβάθμια κυρίως εἰς ἔδρας Ἐφετείων, καὶ ὡν τὴν τοπικὴν ἀρμοδιότητα δρίζει ὁ νόμος καὶ τὴν λειτουργίαν ρυθμίζει τὸ Β.Δ. 17/24 Αὐγούστου 1955. Ταῦτα λειτουργοῦν μόνιμως καὶ συνεχῶς. Συμμετέχουν εἰς ταῦτα ἐκπρόσωποι τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων, κρατικὸς ὑπάλληλος ἐκπροσωπῶν τὸ κοινωνικὸν σύνολον καὶ μόνιμος δικαστής, ὡς ἐχέγγυον ἀντικειμενικότητος. Ἐπὶ περιπτώσεων ἐξαιρετικοῦ χαρακτῆρος, δυναμένων κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας νὰ διαταράξωσι τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ νὰ προκαλέσωσι κλονισμὸν εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, δύναται νὰ παραπεμφθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ ἀπ' εὐθείας ἢ διαφορὰ πρὸς ἐπίλυσιν ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων διοικ. διαιτ. δικαστηρίων, μὴ τηρουμένης τῆς προδικασίας τῆς ἀποπείρας πρὸς συνδιαλλαγῆν.

3. Ἡ διαιτησία, καίτοι ἐξωτερικῶς ἔχει τὴν μορφήν δικαστικῆς ἐπιλύσεως τῆς διαφορᾶς, ἐν τούτοις διαφέρει οὐσιωδῶς ταύτης, διότι δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου, δηλ. τὴν ἐρμηνείαν καὶ ὀρθὴν ἐφαρμογὴν ὑφισταμένου νομικοῦ κανόνος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θέσπισιν νέων κανόνων, διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων ἐργασίας. Πέραν τούτου ἡ διαδικασία τῆς διαιτησίας λαμβάνει χώραν, ἀνεὺ δικονομικῶν τύπων ἐπὶ τῇ βάσει ἐρευνῆς τῆς οὐσίας ἐκ τῶν ἐγόντων, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως παντὸς ἀποδεικτικοῦ μέσου, ἐκτιμωμένου κατ' ἀπόλυτον κρίσιν καὶ τὰ διαιτητικὰ δικαστήρια διὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀποφάσεών των δέον νὰ λαμβάνουν καὶ νὰ σταθμίζουσιν: α. τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀνάγκας, β. τὴν ἐξυπηρητοῦν αἰ ὑπὸ κρίσιν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκμεταλλεύσεις, γ. τὴν οἰκονομικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῶν ἀντοχήν, δ. τὸ ἐπίπεδον τῶν χορηγούμενων ἀμοιβῶν καὶ ἡμερομισθίων ἐν σχέσει πρὸς τὸ κόστος ζωῆς, ε. τοὺς ἔρους, τὰς συνθήκας καὶ τὸ εἶδος τῆς παρεχομένης ἐργασίας καὶ ε. τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἡ ἐκδιδομένη ἀπόφασις τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν ὑπὸ τινος τῶν ἐν διενέξει μερῶν ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἐνώπιον τοῦ δευτεροβαθμίου διαιτητικοῦ δικαστηρίου.

Περὶ τῆς συνταγματικότητος τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, ὡς μὴ ἀντιτιθεμένης δηλ. πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 11 τοῦ Συντάγματος κατοχυρουμένην συνδικαλιστικὴν ἐλευθερίαν ὡμιλήσομεν ἀνωτέρω (§ 3, I, α, σημ. 51). Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἄλλης πλευρᾶς δὲν προσκορεῖται αὐτῇ πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸ ἀρθρ. 8, 28 καὶ 87 αὐτοῦ. Τὸ ἀρθρ. 8 ἀπαγορεύει τὴν ἀκουσίαν στέρησιν τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ τὰ ἀρθρ. 28 καὶ 87 καθιστοῦν ἀρμόδια τὰ δικαστήρια, τὰ συγκροτούμενα κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καθο-

ριζομένην διαδικασίαν διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν. Ἐν προκειμένῳ ὅμως δὲ ν ἔχομεν δικαστικὴν διαφοράν, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ «ἐρμηγείας» συλλογ. συμβάσεων, διότι: α. αἱ ἀποφάσεις στεροῦνται τῆς δυνάμεως τοῦ δ ε δ ι κ α σ μ ἔ ν ο υ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ ἢ ὁποτιδήποτε ἐπέμβασις καὶ μεταρρυθμίσις, ἐὰν διαπιστωθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συλλογ. συμβάσεων ἐπῆλθον οὐσιώδεις μεταβολαὶ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν προϋποθέσεων ἐργασίας, ὑφ' ἃς καθιερτίσθησαν ἐπὶ πλέον δὲ ἢ λύσις τῆς διαφορᾶς γίνεται οὐχὶ δι' ἐφαρμογῆς ὑπάρχοντος κανόνος δικαίου· αἱ ἀποφάσεις δημιουργοῦν δίκαιον καὶ δὲν περιορίζονται ἀπλῶς νὰ ὑποχρεώσουν τὰ μέρη νὰ σεβασθοῦν προϋπάρχουσαν νομικὴν τάξιν (D u - r a n d, τ. III σελ. 959 ἐπ.), β. ἐγκρίνονται πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς των ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἐργασίας, δυνάμει καὶ νὰ μὴ ἐκριθοῦν ἢ νὰ τροποποιηθοῦν, γ. τὰ διαιτ. δικαστήρια δὲν ἀποφαίνονται ἐπὶ διαφορᾶς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει προσβολὴ δικαιώματος ἢ συμφέροντος, ἀλλ' ὑφίσταται διενέξις μεταξύ τῶν ὀργανώσεων τῶν μισθωτῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν, ὡς πρὸς τοὺς ὄρους, τὰς συνθήκας ἢ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας, ὑπὸ τοῦς ὁποίους θὰ καταρτίζονται ἐν τῷ μέλλοντι ἢ θὰ ἐφαρμόζονται αἱ ἀτομικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, δ. ἔχουν κ α ν ο ν ι σ τ ι κ ῆ ν ἐξουσίαν, τῆς ὁποίας στερεῖται ὁ «νόμιμος δικαστὴς» ὅστις ἀποφαίνεται μόνον διὰ τὴν ὑπ' ὅσιν αὐτοῦ περιπτώσιν, ἀφίπων πᾶσαν ἄλλην ὁμοίαν περίπτωσιν τοῦ μέλλοντος πάλιν εἰς τὸν νόμιμον δικαστὴν (Σ β ὅ λ ο υ - Β λ ἄ χ ο υ, τ. II, σ. 132 ἐπ.). Συνεπῶς ἐλλείπουν τὰ ἐννοιολογικὰ στοιχεῖα τῆς δικαστικῆς ἢ διοικητικῆς διαφορᾶς καὶ εἶναι συνεπῶς ἐπὶ τῶν διαφορῶν τούτων ἀπαράδεκτος ἡ ἔνστασις τῆς ἐκκρεμοδικίας, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐκκρεμεῖ εἰς τὰ τακτικά δικαστήρια. Τὰ διαιτ. δικαστήρια εἶναι συλλογικὰ ὄργανα τῆς διοικήσεως καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀποφάσεις ὑπόκεινται εἰς τὸν ἀκυρωτικὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἔχει δεχθῆ ἡ νομολογία ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ α.ν. τῆς 16/20 Νοεμβρίου 1935 «περὶ ρυθμίσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας» διὰ τὰς ἐπιτροπὰς διαιτησίας. Σ.Ε. 370/43 ΕΕΔ, τ. 2,750, 852)49 ΕΕΔ, 8, 402, 1395)49 ΕΕΔ, 8,619, Α.Π. 453)49 ΕΕΔ, 8,936. Τὸν χαρακτηρισμὸν τούτων δὲν μετέβαλεν ἡ ὀνομασία τῶν ἐπιτροπῶν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου νόμου εἰς δικαστήρια, ἅτινα ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν συλλογικὰ ὄργανα τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως. Α.Π. 303)56 ΕΕΔ, 15,670. Κ. Δημάκη, ΕΕΔ, 15,672 ἐπ. Κ α λ ο μ ο ῖ ρ η, ΕΕΔ, τ. 14, σ. 293. Ἐπὶ τοῦ θέματος γενικώτερον πρβλ. καὶ παρατηρήσεις Σ α κ ε λ - λ α ρ ο π ο ὄ λ ο υ, ἐν Ν.Β., τ. 13, σελ. 453 ἐπ.

4. Τὰ διαιτητ. δικαστήρια προκειμένης συλλογικῆς διαφορᾶς ἐργασίας, προκυπτούσης ἐκ συλλογικῶν συμβάσεων, εἴτε μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συμβατικῶς καθορισθέντος χρόνου ἰσχύος των, εἴτε μετὰ τὴν νόμιμον καταγγελίαν των, ἢ τέλος ἐν παντελεῖ ἀπουσία συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας, δύνανται νὰ τροποποιῶσι καὶ ἐν γένει νὰ ἐπαναρρυθμίζωσιν ὑφιστάμενας συλλογικὰς σχέσεις ἐργασίας, καὶ ὡς πρὸς τὸ οικονομικὸν εἰσέτι μέρος αὐτῶν καὶ νὰ διατάσσωσι πᾶν, ὅ,τι ἤθελε κριθῆ παρ' αὐτῶν πρόσφορον διὰ τὴν ἐναρμόνισιν τῶν συμφερόντων τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν μισθωτῶν. Ἰσχυοῦσης ὅμως μιᾶς συλλογικῆς συμβάσεως δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ κανόνα ἡ ἐπέμβασις τοῦ διαιτ. δικαστηρίου, εἰμὴ μόνον, ἐὰν ταῦτα διαπιστώσων, ὅτι ἐπῆλθον οὐσιώδεις μεταβολαὶ τῶν συνθηκῶν καὶ προϋποθέσεων, ὑφ' ἃς αὕτη καθιερτίσθη ἢ κατὰ παραπομπὴν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας, ἐὰν πρόκειται περὶ διενέξεων προκυπτουσῶν ἐκ τῆς ἐρμηγείας ὑφισταμένων ὄρων τῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἢ ἀποφάσεως διαιτησίας, ἢ ὑπουργικῆς ἀποφάσεως. Διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν διαιτητ. δικαστηρίων δὲν δύνανται νὰ ἐπηρεασθῶσιν οἱ μὴ ἀποτελέσαντες ἀντικείμενον τῆς διενέξεως ὄροι τῶν ὑφισταμένων συμβάσεων ἐργασίας, ἐφ' ὧν δὲν δύνανται νὰ γίνῃ συζήτησις διαρκούσης τῆς διαιτησίας, ἐκτὸς ἐὰν συναινέσων τὰ ἐν διενέξει μέλη. Οἱ ὑφιστάμενοι διὰ τὰς συλλογικὰς συμβάσεις περιορισμοὶ διὰ τὸ περιεχόμενον ρυθμίσεως ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν διαιτησίαν. Οὐ-

τως απαγορεύεται ή διά δικαιοτητικής αποφάσεως σύστασις ειδικού λογαριασμού ή επικουρικού ταμείου ή ταμείου προνοίας, καθορισμός εισφορών κλπ.

Είς τήν υποχρεωτικήν διαιτησίαν δύναται νά υποβληθώσιν, ού μόνον αϊ οϊκονομικαί συλλογικαί διαφοραί, δηλ. διαφοραί άφορῶσαι τήν ρύθμισιν τών θρων και τών συνθηκῶν τῆς ἐργασίας, ἀλλά και νομικαί τοιαῦται, δηλ. άφορῶσαι εἰς τήν ἐρμηνείαν και ἐπίλυσιν τών ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τών συλλογικῶν συμβάσεων προκυπτουσῶν ἀμφιβολιῶν (*).

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἐν προκειμένῳ δὲν πρόκειται περὶ λύσεως νομικῆς διαφορᾶς διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν γνωστῶν ἐρμηνευτικῶν μεθόδων, ἀλλὰ περὶ ἀποσαφήνισεως ἀμφιβόλου ἐννοίας διατάξεων, περὶ προσδιορισμοῦ δηλ. τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τοῦ περιεχομένου τῆς συλλογικῆς συμβάσεως διὰ τῆς χρησιμοποίησεως και ἐξωνομικῶν κριτηρίων (στάθμισις οἰκονομικῶν και κοινωνικῶν ἀναγκῶν, συμφέρον ἐθνικῆς οἰκονομίας κλπ.) και ἐχούσης κανονιστικὴν σημασίαν. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται τις νά ὀμιλήῃ εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην περὶ γνησίων νομικῶν διαφορῶν και ἡ χρησιμοποίησις τοῦ θρου «ἐρμηνεία» ἐν προκειμένῳ δὲν δύναται νά θεωρηθῆ ἀπολύτως ἐπιτυχής.

Τέλος ἡ ὑπαρξίς συλλογικῆς διαφορᾶς δὲν ἀποκλείει και τήν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ὑπαρξίς ἀτομικῆς διαφορᾶς, ἥτις πλέον ὡς καθαρὰ δικαστικὴ ὑπόθεσις θά κριθῆ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἰσχύοντος κανόνος, τῆς προὔπαρχούσης δηλ. νομικῆς τάξεως (').

5. Ἡ ἀπόφασις τῆς διαιτησίας καθίσταται υποχρεωτικὴ διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους μόνον μετὰ τήν κήρυξιν αὐτῆς ὡς ἐκτελεστῆς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας δημοσιευομένης μετὰ τῆς ἀποφάσεως διαιτησίας εἰς τήν Ἐφημ. Κυβερνήσεως. Ἡ διαδικασία τῆς κηρύξεως τῆς ἀποφάσεως εἶναι ταχυτάτη. Αἱ παρεχόμεναι εἰς τήν διοίκησιν ἀρμοδιότητες εἶναι μεγάλαι και ἀφαιροῦν σημαντικὸν τμῆμα ἀπὸ τήν γνησιότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς διαιτησίας, διότι ὁ Ὑπουργὸς Ἐργασίας δύναται μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ και μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἐθνικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Κοινωνικῆς πολιτικῆς ν' ἀπορρίψῃ ἢ νά τροποποιήσῃ τήν δικαιτ. ἀπόφασιν, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ὡς ἀκίς αὕτη «ἀντιτίθεται εἰς τήν γενικὴν ἢ εἰδικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως» (*). Τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ Ὑπουργοῦ περιορίσθη κατὰ τι διὰ τοῦ ἀρθρ. 8 τοῦ ν.δ. 3755/57. Ἐὰν ἡ ἔγκρισις, ἡ τροποποίησις ἢ και ἀπόρριψις τῆς ἀποφάσεως

6) Περὶ τῶν διαφορῶν τῶν ὑπὸ συλλογικῶν διαφορῶν πρβλ. Rivero et Savatier, σ. 197 ἐπ. Lyon-Caen, σελ. 126 ἐπ. Kaskel—Dersch, σ. 305 ἐπ.

7) Τοιαύτη περίπτωσις εἶναι, π.χ. ἐὰν ὁ ἐργοδότης, ἐφαρμοζὼν τήν συλλογικὴν σύμβασιν χορηγῆ ὠρισμένον μισθὸν εἰς τὸν μισθωτῶν. Δύναται οὗτος νά προσφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τήν χορήγησιν τοῦ ὀφειλομένου μισθοῦ· δύναται ὅμως και ἡ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις νά ζητήσῃ τήν διὰ τῆς διαδικασίας τῆς ἐπίλυσεως τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ἀποσαφήνισιν τῆς διατάξεως. Ἐκατέρωα διαδικασία εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ἄλλης. Durand, τ. III, σ. 959 ἐπ., ὑποδεικνύων και τὰ ἄτοπα τῆς ἐνδεχομένης ἀντιθέσεως τῶν διδομένων λύσεων.

8) Ἡ νομικὴ φύσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ περὶ ἐγκρίσεως κλπ. τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως εἶναι ἡ αὐτή, ὡς και ἐπὶ συλλογικῶν συμβάσεων. Πρβλ. ἀνωτέρω § 3, II, γ'. Πρβλ. και Hueck—Nipperdey, τ. 11, σ. 587 ἐπ.

δαιτησίας δὲν ἐπέλθη ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τασσομένων προθεσμιῶν (ἄρθρ. 20) παρέχεται εἰς ἕκαστον τῶν ἐν διενέξει μερῶν τὸ δικαίωμα νὰ καταθέσῃ ταύτην εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀθηνῶν, κοινοποιοῦν τὴν κατάθεσιν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐργασίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἰσχὺς τῆς ἀποφάσεως δαιτησίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς τελευταίας κοινοποιήσεως⁹⁾. Ἡ δαιτητικὴ ἀπόφασις ἢ κηρυχθεῖσα ἐκτελεστὴ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας ἐπέχει θέσιν συλλογικῆς συμβάσεως καὶ διέπεται περαιτέρω ὑπὸ τῶν περὶ ταύτης διατάξεων τοῦ νόμου 3239/55 (ἄρθρ. 19 § 2). Ὡς συλλογικὴν σύμβασιν ἐργασίας δεόν νὰ θεωρήσωμεν, καὶ τὴν δαιτητικὴν ἀπόφασιν τὴν κατατεθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀθηνῶν (ἄρθρ. 20 § 3), μετὰ τὴν πάροδον ἀπράκτων τῶν προθεσμιῶν κυρώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, τῆς καταθέσεως ἐπεχούσης θέσιν δημοσιεύσεως (ἄρθρ. 10 § 8 ν.δ. 3755/57).

Αἱ διατάξεις τῆς δαιτητ. ἀποφάσεως ἰσχύουν, ὡς κανόνες δικαίου, ὡς καὶ αἱ τῆς συλλογ. συμβάσεως ἐργασίας χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρχουν ἐν προκειμένῳ καὶ οἱ ἐνοχικοὶ ὅροι ἐκείνης. Συνεπῶς θὰ ἰσχύσουν καὶ ἐπ' αὐτῆς αἱ διατάξεις περὶ τῆς δυνατότητος ἐπεκτάσεως αὐτῆς (χρονικῶς καὶ τοπικῶς), κυρώσεων ἐν περιπτώσει παραβάσεως αὐτῆς καὶ καταγγελίας αὐτῆς ὡς καὶ περὶ τῆς διακρίσεως αὐτῶν εἰς ἐθνικὰς γενικὰς, ἐθνικὰς ὁμοιοεπαγγελματικὰς κλπ. (ἄρθρ. 10 § 8 ν.δ. 3755/57). Ἐπίσης ἐπὶ συρροῆς πολλῶν δαιτητικῶν ἀποφάσεων, θὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰ ἀνωτέρω, ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, περὶ συλλογικῶν συμβάσεων ἐκτεθέντα.

9) Ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος τῶν δαιτητικῶν ἀποφάσεων τὸ ν.δ. 3755/57 περιέλαβε διάταξιν, καθ' ἣν «ἐν περιπτώσει ἐκδόσεως δαιτητικῆς ἀποφάσεως μετὰ τὴν πάροδον τῶν ἐν τῷ νόμῳ ὀριζομένων προθεσμιῶν διαδικασίας ἐνώπιον τῶν ὀργάνων ὑποχρεωτικῆς δαιτησίας, ἡ ἡμερομηνία ἐναρξέως τῆς ἰσχύος ταύτης δὲν δύναται νὰ μεταθεθῇ εἰς χρόνον μεταγενέστερον τῆς ἐπομένης ἀπὸ τῆς παρόδου τῶν προθεσμιῶν τούτων ἡμέρας (ἄρθρ. 7 § 6).